

SISEKAITSEAKADEEMIA

Sisejulgeoleku instituut

Gerli Vaher

**LÄHISUHTEVÄGIVALLA TOIMEPANNUD ISIKUTELE
MÕELDUD SOTSIAALPROGRAMME KAARDISTAV
UURING PÕHJA PIIRKONNA NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja:

Uno Traat, MA

Tallinn 2022

ANNOTATSIOON

Sisejulgeoleku instituut	Juuni 2022
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Lähisuhtevägivalla toimepannud isikutele mõeldud sotsiaalprogramme kaardistav uuring Põhja piirkonna näitel</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: <i>A Mapping Study of Perpetrators of Intimate Partner Violence on the Example of the North Region</i></p>	
<p>Lühikokkuvõte: Magistritöö käsitleb uurimisprobleemi, millised on Põhja piirkonnas lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid ja nende karakteristikud. Magistritöö eesmärgiks on anda ülevaade lähisuhtevägivalla toime pannud isikutele mõeldud sotsiaalprogrammide eelkõige nende karakteristikute ja eesmärkide täitumise perspektiivist ning esitada üldistatud tähelepanekud sotsiaalprogrammide puudujääkidest. Nendeks programmideks on „Paarisuhte edendamise programm,“ „Löömata teekond,“ „Naised vägivald,“ „Hoolivad isad,“ „Sisemine kindlus“ ja „Sisemise kindluse programm naistele.“ Töö koosneb kahest peatükist, milles esimeses keskendutakse teoreetilisele raamistikule ning lähisuhtevägivalla olemusele ja põhjustele ning teises empiirilisele uuringule. Antud magistritöö on kvalitatiivne uuring ning uurimistrateegiana kasutatakse töös juhtumiuuringut. Andmekogumise meetoditena kasutatakse töös dokumendianalüüsi ning poolstruktureeritud ankeetküsitlusi. Dokumendianalüüsi puhul analüüsitakse Põhja piirkonnas kasutusel olevaid lähisuhtevägivalla sotsiaalprogramme. Programmid kaardistatakse ning analüüsitakse nende eesmärgid. Ankeetküsitluse valimiks on Põhja piirkonnas lähisuhtevägivallaga igapäevaselt kokku puutuvad spetsialistid- prokurörid, ohvriabitöötajad ning sotsiaalprogrammide grupijuhid. Uuringust tulenes, et põhilisteks programmide eesmärkideks on lähisuhtevägivalla ennetamine, lähisuhte vundamendi loomine, vägivalduse vähenemine, vanemluse teemade tähtsuse tõus, sotsiaalsete oskuste arenemine, eneseteadvustamine, turvalisuse tõus ning stressitaseme langemine. Samu sotsiaalprogrammide eesmärgid tõid välja ka spetsialistid. Uuringust selgus, et sotsiaalprogrammid ei täida tihti enda eesmärgid just nelja probleemkoha pärast. Nendeks on programmiläbinute puudulik motivatsioon; programmide ebakindel rahastus ning projektipõhisus; vähene teavitustöö ning ühiskonna teadmatus sotsiaalprogrammide kohta; programmide vähene kestvus ning puudulikud järeltegevused. Selle pinnalt esitatakse üldistatud tähelepanekud sotsiaalprogrammide puudujääkidest. Magistritööl on 85 lehekülge (põhiosa 66 leheküljel), sisaldab üheksat tabelit ning üheksat joonist. Tööl on kolm lisa. Töö on eestikeelne ning sisaldab ingliskeelset resümee. Kirjutamisel on kasutatud kokku 93 allikat.</p>	
Lisad: -	
<p>Võtmesõnad: lähisuhtevägivald, meestevastane vägivald, ökoloogiline teooria, lastevastane vägivald, Istanbuli Konventsioon, sooneutraalsus</p> <p>Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>intimate partner violence, violence against men, ecological theory, violence against children, Istanbul Convention, gender neutrality</i></p>	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Gerli Vaher	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p>	
Allkiri:	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele. Juhendaja: Uno Traat	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud. Kolledži direktor /instituudi juhataja: Erkki Koort	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISUKORD	3
TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. LÄHISUHTEVÄGIVALD JA SELLE TEOOREETILISED KÄSITLUSED	11
1.1 Lähisuhtevägivald kui sooneutraalne ühiskonna probleem.....	11
1.2 Teoreetilised raamistikud lähisuhtevägivalda tõlgendamisel.....	19
1.3 Sotsiaalprogrammid ökoloogilise teooria osana.....	25
2. PÕHJA PIIRKONNA SOTSIAALPROGRAMMIDE ANALÜÜS	29
2.1 Uurimismetoodika ja valim	29
2.2 Põhja piirkonna lähisuhtevägivalda sotsiaalprogrammide dokumendianalüüs.....	33
2.3 Ankeetküsitluse tulemused.....	41
2.3.1 Vastanute üldine iseloomustus	41
2.3.1 Ohvriabitöötajate hinnangud programmide eesmärkide täitumisse	42
2.3.2 Sotsiaalprogrammide grupijuhtide hinnangud programmide eesmärkide täitumisse...	48
2.3.2 Prokuröride hinnangud programmide eesmärkide täitumisse	54
2.4 Järeldused ja ettepanekud	59
KOKKUVÕTE	66
SUMMARY.....	69
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	70
LISAD	78
Lisa 1. Ankeetküsitlus Põhja Ringkonnaprokuratuuri III osakonna (abi)prokuröridele	78
Lisa 2. Ankeetküsitlus Põhja piirkonna ohvriabitöötajate seas	81
Lisa 3. Ankeetküsitlus sotsiaalprogrammi grupijuhtide seas	84

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU

KarS- Karistusseadustik

KrMS- Kriminaalmenetluse seadustik

LSV- lähisuhtevägivald

Lähisuhtevägivald- vaimne, füüsiline või seksuaalne vägivalda, mis leiab aset inimeste vahel, kes on või on varem olnud üksteisega intiimsuhetes, seadusest tulenevalt seotud või omavahel veresuguluses (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022).

PPA- Politsei- ja Piirivalveamet

MARAC- *Multi-Agency Risk Assessment Conference*

PPA- Politsei- ja Piirivalveamet

Põhja piirkond- Põhja Ringkonnaprokuratuuri tööpiirkond, milleks on Harju maakond (Ringkonnaprokuratuuride asukoha ja tööpiirkonna kehtestamine, 2004, § 1).

SISSEJUHATUS

Lähisuhtevägivald ning selle ennetamine leiab paljudes arenenud riikides väga suurt kajastamist ning tähelepanu. Kindlasti pole tänapäevane olukord koroonaviiruse valguses selle probleemi vähenemisele kaasa aidanud. Covid kriisi valguses on USA-s vägivaldajuhtumite arvukus tõusnud, naised otsivad rohkem kohti varjupaikades ning koroonaviiruse tõttu on kohtupidamine vägivaldsete üle aeglustunud (Dodd, 2021, p. 76) Eestis küll lähisuhtevägivalda juhtumite kasvu Covid kriisiga ei täheldatud, kuid Praxise poliitikaanalüüsi kohaselt võis olla põhjus selles, et ohver viibis vägivaldsetega pidevalt koos ning tal puudus võimalus teavitamiseks (Haugas & Sepper, 2021). Seega tuleb lähisuhtevägivaldale ja selle ennetusele endiselt suurt rõhku pöörata.

Lähisuhtevägivaldaks peetakse Eestis igasugust vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivalda, mis leiab aset inimeste vahel, kes on või on varem olnud üksteisega intiimsuhetes, seadusest tulenevalt seotud või omavahel veresuguluses (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022). Lähisuhtevägivalda ohvriteks võivad olla nii naised kui mehed (Straus, 2009, p. 552).

Oluline on välja tuua, et lähisuhtevägivald on sooneutraalne nähtus ning lähisuhtes vägivalda all kannatada võivad võrdselt nii mehed kui naised. Mõjukas lähisuhtevägivalda uuriv professor Murray A. Straus (2009, p. 552) on välja toonud, et üle 200 uuringu tõestab, et lähisuhtevägivalda puhul on naiste osakaal enamasti rünnaku toimepanijana sama suur kui meeste puhul.

Eestis on lähisuhtevägivaldaga tegelemine ning selle probleemi teadvustamine olnud juba pikka aega päevakajalisteks teemadeks. Suunitlus probleemiga tegelemiseks tuleneb otseselt Lähisuhtevägivalda ennetamise tegevuskavast aastateks 2019–2023, mille järgi peavad kannatanud olema kaitstud ja toetatud; vägivalda kasutanud inimesed peavad oma teo eest vastutama; spetsialistid on teadlikud ja professionaalsed; töövahendid on spetsialiste toetavad ja toimub regulaarne valdkonna seire. (Siseministerium, 2019)

Ühiskonnas on kõneainet pakkunud ka viisid ja võimalused, kuidas lähisuhtevägivaldset vastutusele võtta. Politsei alustab menetlust lähisuhtes füüsilist vägivalda kasutanud isikute suhtes karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 121 lg 2 p 2 alusel, mis sätestab, et teise inimese tervise

kahjustamise eest, samuti valu tekitava kehalise väärkohtlemise eest, kui see on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes, karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. (Karistusseadustik, 2002, §121). Kindlasti pole § 121 lg 2 p 2 lähisuhtevägivalla kuritegude puhul ammendav. Kõik oleneb isiku vigastusest, toimepanemise kohast ning teo iseloomust. Seega on üsna tavapärased §-d lähisuhtevägivalla lahendamise puhul ka veel näiteks KarS §-d 120 lg 1, 263 lg 1 p 1, 118 lg 1 ja 157³ lg 1.

Problemaatiline on, kas tagajärg lähisuhtevägivalla toimepanemise eest peaks olema karistus nagu kuritegude puhul tavaks või peaks toimepanijatega käituma kuidagi teisiti? Näiteks USA-s on viimase 40 aasta jooksul olnud kriminaliseerimine peamine vastus lähisuhtevägivallale, mis pole soovitud tulemusi andnud ning seda on peetud lausa politsei ja prokuratuuri suutmatuseks lähisuhtevägivallaga tegeleda. Kriminaliseerimine ei ole alandanud lähisuhtevägivalla määra ja on vähe tõendeid selle kohta, et vahistamine, süüdistuse esitamine, süüdimõistmine või vangistus takistaks lähisuhtevägivalla uusi episoodide. Sotsiaalteaduslikud tõendid rõhutavad seda, kuidas kriminaliseerimine süvendab hoopis tingimusi, mis on seotud lähisuhtevägivallaga. Samuti raskendab kriminaliseerimine töö leidmist ja hoidmist, suurendab majanduslikku stressi ja aitab kaasa kogukonna ebastabiilsusele. Eriti traumaatiline on vangistamine. Trauma ja traumajärgne stressihäire on otseselt seotud lähisuhtevägivalla toimepanemisega. (Goodmark & Nyanzi 2021, p. 48)

Eestis menetletakse lähisuhtevägivalla juhtumeid teatud erisustega võrreldes teistest kuritegudest. Lähisuhtevägivalla ennetamine ning lähisuhtevägivalla ohvrite kaitsmine on olnud osa Eesti vägivalla ennetamise strateegiast 2015-2020. 2018. aastast muutus Eestis oluliselt menetluspraktika. Selle tulemusel tõusis märkimisväärselt lähisuhtevägivalla teavituste pealt alustatud menetluste osakaal ning lisaks tegeletakse juhtumiga edasi ka siis, kui kriminaalmenetlust isegi ei alustata. Näiteks viivad politseinikud läbi järelkontrolli kodudes, kus on lähisuhtevägivalla väljakutse olnud. Samuti teavitab uurija lähisuhtevägivallast kohalikku omavalitsust, kaasatakse ohvriabi ning ohver saab kohe sündmuskohal helistada ohvriabi kriisitelefonile. Lisaks on edasises ennetuses kasutusele võetud rahvusvaheliselt tunnustatud MARAC (*Multi-Agency Risk Assessment Conference*) mudel. (Tamm & Kruusement, 2019, lk 4-8) Ehk kui vägivallaepisood on lähisuhtes juba aset leidnud, toimub edasine tegevus arvestades tulevaste episoodide ennetust ning iga juhtumiga tegeletakse personaalselt.

KarS § 121 lg 2 järgi kvalifitseeritavad kuriteod kuuluvad sanktsiooni poolest kriminaalmenetluse seadustik (edaspidi KrMS) § 202 lõikes 7 nimetatud määratluse alla ehk teo täideviija võib karistuse alternatiivina täita mõne muu kohustuse. Kriminaalmenetluse otstarbekuse printsiibil lõpetamise korral võib kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul panna talle tähtajalisi kohustusi. Näiteks tasuda kriminaalmenetluse hüvitada kuriteoga tekitatud kahju, maksta kindel summa riigituludesse, teha 10-240 tundi üldkasulikku tööd või läbida sihtotstarbeline sotsiaalprogramm, alluda ettenähtud sõltuvusravile ning mitte tarvitada narkootikume või osaleda sotsiaalprogrammis. (Ülviste, 2018, lk 16)

Antud sotsiaalprogrammid muutusid populaarseks aastal 2011 (Kesküla, 2012, lk 5) ning täna, üle 10 aasta hiljem, on sotsiaalprogrammide (s.h lähisuhtevägivallale keskendunud programmide) osakaal tunduvalt tõusnud ning need on vägivalla edasise ennetamise üheks osaks (Justiitsministeerium, 2019, lk 16-19). Ainuüksi Kriminaalpoliitika kodulehel on juba üle 30 sotsiaalprogrammi, kuhu abivajajad saavad suunduda (Justiitsministeerium 1).

Sotsiaalprogrammide väljatöötamise ja kasutamisega on otseselt seotud ökoloogiline teooria, läbi mille saab lähisuhtevägivalla põhjuseid lahti seletada ning neile lahendusi leida. Ökoloogilise teooria abil otsitakse lähisuhtevägivallale põhjendusi ja lahendusi läbi nelja tasandi, milleks on ontogeneetiline tasand, pere mikrosüsteem, eksosüsteem ning makrosüsteem (Justiitsministeerium 2).

Töö keskendub Põhja piirkonnas alates 2021 aastal Sotsiaalkindlustusametil kasutusel olevatele lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammidele. Põhja piirkonnaks peab autor Põhja Ringkonnaprokuratuuri tööpiirkonda, milleks on Harju maakond (Ringkonnaprokuratuuride asukoha ja tööpiirkonna kehtestamine, 2004, § 1).

Teema on **uudne**, sest töö pakub lähisuhtevägivalla teema kajastusele uut perspektiivi. Varem on Tartu Ülikoolis 2012. aastal kaitstud magistritöö teemal „Perevägivalla vähendamisele suunatud sotsiaalprogrammide rakendamine Eestis,“ (Kesküla, 2012), mis ei keskendunud sotsiaalprogrammide kaardistamisele vaid uuris, kas sotsiaalprogramme rakendatakse perevägivalla puhul liiga vähe. Sisekaitseakadeemias on viimane magistritöö kaitstud 2018. aastal teemal „Lähisuhtevägivald ja selle käsitlemine Eesti Ekspressi, Eesti Päevalehe ja Postimehe veebiväljaannetes (Vihmar, 2018), mis pole samuti seotud sotsiaalprogrammidega ning keskendus

lähisuhtevägivallale rohkem soolisest aspektist. Antud töö kajastab lähisuhtevägivalla sooneutraalset vaatenurka. Kuna lähisuhtevägivalla juhtumite arv on viimasel kahel aastal pidurdunud (Justiitsministeerium, 2022), siis on autori meelest väga vajalik analüüsida ja uurida uudseid lähenemisi, mis võivad olla juhtumite vähenemisele kaasa aidanud. Üheks selliseks lähenemiseks on kindlasti sotsiaalprogrammid, mida pole varem põhjalikult uuritud ning mille uurimist just antud magistritöö pakub.

Teema **aktuaalsus** seisneb selles, et lähisuhtevägivald on ühiskonda halvav teema, mille vähendamiseks otsitakse üha tõhusamaid lahendusi. Eestis on kokku lepitud, et vastavalt „Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030“ ning Siseturvalisuse arengukavale 2020-2030 on lähisuhtevägivald Eestis riiklik prioriteet (Justiitsministeerium, 2021). „Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030“ toob sisse sotsiaalprogrammide suure tähtsuse ning soodustab nende valiku ja kättesaadavuse parandamist. „Vaimse tervise strateegia 2016-2025“ ühe eesmärgina on välja toodud positiivsete paari- ja peresuhete hoiakute kujundamise ning enesejuhtimise ja suhtlemisoskuse õpetamise (Eesti vaimse tervise ja heaolu koalitsioon, 2016) Samuti on karistuspoliitiliseks põhimõtteks, et sotsiaalprogrammid nõuavad toimepanijalt suuremad pühendumust ja distsipliini kui vangistus (Justiitsministeerium, 2019, lk 24). Tänu sellele peaksid sotsiaalprogrammid olema ka mõjusamad.

Magistritöö **uurimisprobleem** on püstitatud keskse küsimusena- millised on Põhja piirkonnas lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid ja nende karakteristikud?

Karakteristikute alla mõeldakse antud töös tunnusjooni, läbi mille saab sotsiaalprogramme kaardistada ning iseloomustada. Üheks tähtsaks karakteristikuks peab autor töös sotsiaalprogrammide eesmärki, milleks saab lugeda seisundit (programmiläbinute perspektiivist), mille poole läbi sotsiaalprogrammide püüeldakse.

Uurimisprobleemile vastuse leidmiseks on püstitatud neli **uurimisküsimust**:

- 1) Milliseid sotsiaalprogramme Põhja piirkonnas alates 2021 aastast lähisuhtevägivalla toimepanijad läbivad?
- 2) Millised on antud sotsiaalprogrammide karakteristikud ?

- 3) Kuidas hindavad Põhja piirkonna lähisuhtevägivallaga tegelevad prokurörid, ohvriabitöötajad ja sotsiaalprogrammide grupijuhid sotsiaalprogrammide eesmärgi täitumist?
- 4) Mil määral kutsub sotsiaalprogrammide läbimine ekspertide hinnangul lähisuhtevägivalla toimepanijates esile käitumuslikke ning hoiakulisi muutuseid?

Magistritöö **eesmärgiks** on anda ülevaade lähisuhtevägivalla toime pannud isikutele mõeldud sotsiaalprogrammide eelkõige nende karakteristikute ja eesmärkide täitumise perspektiivist ning esitada üldistatud tähelepanekud sotsiaalprogrammide puudujääkidest

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks on püstitatud neli **uurimisülesannet**:

- 1) Analüüsida lähisuhtevägivalla põhjuseid, teoreetilisi lähtekohti ning sotsiaalprogrammide olulisust vägivallaennetusel.
- 2) Analüüsida sotsiaalprogrammide, kuhu lähisuhtevägivalla toimepanijaid Põhja piirkonnas suunatakse, karakteristikuid.
- 3) Selgitada välja empiirilise uuringu abil Põhja piirkonnas lähisuhtevägivallaga tegelevate prokuröride, ohvriabitöötajate ja sotsiaalprogrammide grupijuhtide hinnangud sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumise kohta.
- 4) Sünteesida sotsiaalprogrammide karakteristikuid ning empiirilise uuringu tulemusi ning esitada tähelepanekuid sotsiaalprogrammide puudujääkidest.

Metodoloogiliselt on antud magistritöö kvalitatiivne. Kvalitatiivse uurimistöö filosoofiline alus on naturalism ja teadmiste hankimine põhineb tõlgendamisel (Õunapuu, lk 53). Kvalitatiivne meetod keskendub uuritavate arusaamadele, seisukohtadele ja uskumustele (Matthews & Ross, 2010, p. 142). Kvalitatiivse meetodi kasutamise eesmärgiks on saada terviklik **empiiriline** andmestik ning järeldused tehakse ilma statistiliste vahenditeta (Laherand, 2008, lk 21). Seega on magistritöö empiiriline ning uurimistrateegiana kasutatakse töös juhtumiuuringut (*case study*). Juhtumiuuringuga uuritakse sügavuti üht või mitut indiviidi, programmi, sündmust, protsessi või tegevust (Creswell, 2009, lk. 227).

Käesolevas magistritöös kasutatakse andmekogumise meetoditena **poolstruktureeritud ankeetküsitlust** ja **dokumendianalüüsi** mille valimid on eesmärgistatud. Ankeetküsitluste

valimiks on Põhja piirkonnas lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammidega töötavad eksperdid ehk prokurörid, ohvriabitöötajad ja sotsiaalprogrammide grupijuhid. Dokumendianalüüsi puhul analüüsitakse Põhja piirkonnas alates 2021 aastast Sotsiaalkindlustusameti poolt kasutusel olevaid lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogramme. Uuritakse nende programmide karakteristikuid üldiselt ning täpsemalt programmide eesmärki.

Ankeetküsitlus koosneb peamiselt avatud küsimustest ning selle valimi moodustavad kolm sihtgruppi spetsialiste, kelle töökogemuste kaudu on võimalik sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumist kõige adekvaatsemalt hinnata, sest nad puutuvad antud programmidega igapäevatoos kokku. Nendeks on:

- 1) Põhja piirkonna lähisuhtevägivalla prokurörid,
- 2) Põhja piirkonna ohvriabitöötajad,
- 3) kõnealuste lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammide grupijuhid.

Töö on jaotatud kaheks peatükiks. Esimene peatükk keskendub teoreetilistele lähenemistele, kus uuritakse lähisuhtevägivalla teoreetilisi käsitlusi. Samuti käsitletakse ka ajalugu, juriidilisi aspekte, teadusartikleid ja muid pädevad allikad, mis aitavad lahti mõtestada teoreetilist raamistikku. Töö teine peatükk on keskendunud uurimuse osale. Käsitletakse juhtumiuuringu tulemusi. Dokumendianalüüsi kaudu saadakse informatsiooni Põhja piirkonnas olevate lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammide karakteristikute ning muuhulgas täpsemalt sotsiaalprogrammide eesmärgi kohta. Ankeetküsitluse kaudu kogutakse Põhja piirkonna prokuröride ja ohvriabitöötajate ning sotsiaalprogrammide grupijuhtide hinnanguid sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumise kohta ning mil määral kutsuvad sotsiaalprogrammid nende läbinutes esile käitumuslikke ja hoiakulisi muutuseid. Saadud tulemusi analüüsitakse ja võrreldakse ning esitatakse üldised tähelepanekuid sotsiaalprogrammide puudujääkidest.

1. LÄHISUHTEVÄGIVALD JA SELLE TEOOREETILISED KÄSITLUSED

Magistritöö esimeses peatükis annab autor üldise ülevaate, mis on lähisuhtevägivald ning kuidas on see tervet ühiskonda puudutavaks probleemiks. Samuti, kuidas saab lähisuhtevägivalda läbi teoreetiliste käsitluste seletada ning milline töö teoreetiline raamistik. Kuivõrd lähisuhtevägivald on „Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030“ ning „Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 eelnõule“ Eestis riiklik prioriteet, siis on selgitatud antud peatükis ka lähisuhtevägivalla ennetamise ning lahendamise poliitikat. Peatükk on jaotatud kolmeks alapeatükiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis selgitab autor lähisuhtevägivalla definitsiooni, lapsepõlve rolli vägivalla kujunemisel ning mõtestab lahti lähisuhtevägivalla kui kogu ühiskonna probleemi perspektiivi. Teises alapeatükis analüüsib autor teoreetilisi käsitlusi lähisuhtevägivalla olemuse selgitamiseks, avab töö teoreetilise raamistiku ning kolmandas alapeatükis keskendub autor lähisuhtevägivalla ennetamise ja lahendamise poliitikale ning sotsiaalprogrammide rollile selles.

1.1 Lähisuhtevägivald kui sooneutraalne ühiskonna probleem

Lähisuhtevägivalla teema muutus kõneaineks 1970ndatel aastatel, kui alguse sai naisliikumine, mida nimetatakse ka feminismiks või naiste vabastamise liikumiseks. Selle liikumise eesmärgiks oli naistel kesksel kohal kontrolli tagasivõtmine oma seksuaalsuse üle, heteroseksuaalsuse institutsionaliseerimise tagasilükkamine ning naiste ja tüdrukutevastase vägivalla kõikide vormide lõpetamine. (Reid, 2018, pp 13-14) Tänu sellele liikumisele avati ka näiteks esimesed naiste varjupaigad (Freeland, 2020, p. 638). Antud liikumine on siiani väga oluline, sest just tänu sellele muutus üks sotsiaalne probleem- lähisuhtevägivald terve ühiskonna kõneaineks.

Tänaseks päevaks on arenenud riigid, seehulgas ka Eesti, tunduvalt edasi liikunud. Naistel ja meestel on autori meelest ühiskonnas suuresti sarnased võimalused ja õigused ning peremudelites saab valitseda võrdsus (kui just partnerid pole kokku leppinud teisiti, mis on jällegi üldiselt iga osapoole vaba tahe). Lähisuhtevägivalda ei saa enam tõlgendada ainuüksi läbi feminismi, ning terminite „naistevastane vägivald“ ja „lähisuhtevägivald“ vahele ei saa panna võrdusmärki. Vägivald suhetes võib eksisteerida olenemata soost. Siinkohal väärib mainimist ka termin

„meestevastane vägivald,“ mis on samuti lähisuhtevägivallaga tihedalt seotud ning mis on siiani autori meelest ühiskonnas peaaegu olematut tähelepanu saanud. Kuigi meestevastasel vägivallal on samasugused tagajärjed nagu naistevastasel vägivallal (näiteks psühholoogilised häired, enesehinnangu halvenemine, enesetapumõtted), on see nähtus jäänud täiesti teatamata või alateatatud just häbikultuuri, väärarusaamade, sotsiaalsete tabude ja hirmu tõttu, et keegi ei võta seda tõsiselt. (Adebayo, 2014, p.15; Shuler, 2010, p.164) Seega ei mängi sugu enam autori meelest lähisuhtevägivalla juhtumite puhul rolli ning ohvrid võivad olla samuti ka mehed või poisilapsed. Näiteks võib tuua Inglismaal läbiviidud lähisuhtevägivalla uuringu, milles selgus, et 29% meestest on enda elus lähisuhtevägivalla ohvriks langenud (Herbert, *et al.*, 2021, p. 31).

Sooneutraalset lähisuhtevägivalla kajastust leidub teaduskirjanduses üha rohkem. Näiteks lähisuhtevägivalla uurija- maailmakuulus professor Murray A. Straus (2009, p. 552) on välja toonud, et enam kui 200-s uuringus üle maailma on leitud, et lähisuhtevägivalla puhul on naiste osakaal enamasti rünnaku toimepanijana sama suur kui meeste puhul ning üldiselt on ka riskitegurid ja motiiv naiste poolt toime pandud vägivalla puhul sarnane meestega.

Kuigi lähisuhtevägivallaga ei tegeleta enam ainult naisohvrite perspektiivist, siis pole autori meelest kaugeltki kõik tänapäeval kehtivad seadused ja muud siduvad dokumendid oma nimetuste poolest kaasajastatud. Näiteks võib tuua USA-s kehtiva Naistevastase vägivalla seaduse (*Violence Against Women Act*), mis oli algselt vastu võetud naistevastase vägivalla vastu võitlemiseks ja nende naiste kaitseks, kuid ajaga hakati läbi selle seaduse tähelepanu pöörama ka probleemidele nagu koduvägivald, kohtinguvägivald, seksuaalne kallaletung ja jälitamine. (Britannica, 1994) Seega, vaatamata oma pealkirjale (mis viitab otseselt ainult naisohvritele), kasutab naistevastase vägivalla seadus keelekasutust, mille eesmärk on vihjata kõigi indiviidide kaasamisele, kelle isiklik turvalisus on lähisuhtes läbi intiimpartnerite kahjustunud. (Seelau & Seelau, 2005, p. 364)

Lähisuhtevägivalla kohta võib meedias ja kirjanduses kohata mitmeid erinevaid nimesid nagu näiteks perevägivald või koduvägivald. Autor kasutab enda töös läbivalt just lähisuhtevägivalla terminit, sest esiteks on see otsene seaduseterminoloogia ning teiseks sõnad nagu pere ja kodu kirjeldavad liigselt kohta, kus vägivald toimub. Lähisuhte on seaduse kontekstis kahe või rohkema inimese vaheline pere-, sugulus-, põlvnevus-, hõimlus- või armastussuhe, sõltumata sellest, kas suhte osapooled jagavad elukohta või mitte. Lähisuhte kontekstist on iseloomulik inimeste vaheline hoolitsus, usaldus, turvalisus, emotsionaalne tugi ning omavaheline tundeseotus, sealhulgas pere-,

sõprus-, paari- ja armastussuhted. Oluline on tegelik sotsiaalne ja enamasti ka emotsionaalne side inimeste vahel, mis tugineb näiteks vastutuse jagamisele, üksteise usaldamisel või toetumisel. Lähisuhe loob ning kindlustab suhtepoolte sotsiaalset turvatunnet. Seega ei ole võimalik pelgalt varasema abielu või ühise kodu järgi suhet lähisuhteks defineerida. (Riigikohus, 2020)

Seega on lähisuhtevägivald väga laialdane mõiste, mida võib määratleda kui käitumismustrit mistahes suhetes, mida kasutatakse intiimpartneri üle võimu ja kontrolli saavutamiseks või säilitamiseks. Vägivald võib esineda füüsilisel, seksuaalsel, emotsionaalsel, majanduslikul või psühholoogilisel kujul. See hõlmab mis tahes käitumist, mis kedagi hirmutab, terroriseerib, manipuleerib, teeb haiget, alandab, süüdistab, haavab. Lähisuhtevägivald võib juhtuda igaühega, olenemata rassist, vanusest, seksuaalsest orientatsioonist, usutunnistusest või soost. See võib ilmnedas paljudes suhetes, sealhulgas paaridel, kes on abielus, elavad koos või käivad kohtamas. Samuti mõjutab see igasuguse sotsiaalmajandusliku tausta ja haridustasemega inimesi. (United Nations)

Maailma terviseorganisatsioon WHO on ametlikult defineerinud, et lähisuhtevägivald viitab lähisuhtepartneri või endise partneri käitumisele, mis põhjustab füüsilist, seksuaalset või psühholoogilist kahju, sealhulgas füüsiline agressioon, seksuaalne sundus, psühholoogiline väärkohtlemine ja kontrolliv käitumine (World Health Organisation, 2021).

Ka USA-s, mille erinevates jurisdiktsioonides tõlgendatakse lähisuhtevägivalla mõistet teatud erisustega, leitakse ühiselt, et lähisuhtevägivalda ei saa tõlgendada vaid vägivallaks intiimpartnerite vahel ning et kurjategijateks ei saa pidada ainult mehi ja ohvriteks naisi (Barocas, *et al*, 2016, p. 942).

Lähisuhtevägivalda on võimalik määratleda neljast perspektiivist. Nendeks on vaimne, füüsiline, majanduslik ning seksuaalne vägivald. Autor annab järgnevalt ülevaate vägivalla liikidest Kase (2004, lk 7-10) järgi:

Vaimse vägivalla liigid on (Kase, 2004, lk 7-8):

- Ignoreerimine, vaikimine, hirmutamine ja provotseerimine, alandamine, süüdistamine, halvustamine, manipuleerimine, kontrollimine, eraldamine, majanduslik kontroll jm.

- Ähvardamine (vägivallaga, vara kahjustamisega), jälitamine, jälgimine, segamine ja tülitamine (pidev helistamine, kirjutamine, kinkide saatmine) on vaimse vägivalla liigid, mille toimepanemine on ka seaduse järgi kriminaalkorras karistatav. Kõnealuste paragrahvidena toob autor välja KarS §-d § 157³ lg 1 ahistav jälitamine ja § 120 lg 1 ähvardamine.

Füüsilise vägivalla liigid on (Kase, 2004, lk 8-9):

- Juustest tirimine, agressiivne füüsiline kontakt, kinnihoidmine, kinnisidumine, löömine, kägistamine, lämmatamine, relva kasutamine. Autoripoolseks selgituseks- need kuriteod on karistatavad KarS-i isikuvastaste süütegude paragrahvidega sõltudes vigastuste raskusastmest (näiteks § 121 lg 2 p 2, § 118 lg 1 p-d 1-7), kui ka olenedes teo toimepanemise kohast (näiteks avalikus kohas § 263 lg 1 p 1-2).

Seksuaalse vägivalla liigid on (Kase, 2004, lk 10):

- Seksuaalse sisuga häirivate märkuste ja ettepanekute tegemine, seksuaalsete teenuste eeldamine, seksi vastu privileegide pakkumine, seksi pealesurumine jm.
- Soovimatu tahtevastane seksuaalne puudutamine, sadistlik vahekord (peksmine), sõltuvussuhte ärakasutamine seksuaalvahekorraks, vägistamine või selle katse (k.a abielusisene), on karistatav. Autor toob välja, et asjakohasteks säteteks on KarS-i seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude jaos nimetatu.

Majandusliku vägivalla all peetakse silmas teisest rahaliselt sõltuva osapoole käitumise kontrollimist ja jälgimist raha kasutamise osas ning pidevat ohtu, et majandusressursside andmisest keeldutakse (Miškulin, 2020, p. 115).

Lähisuhtevägivallale on antud rahvusvaheliselt ka veidi erinevat liigitust (Hollenshead, *et al.*, 2006, p. 275):

- Füüsiline väärkohtlemine – lasku andmine, raputamine, rusikaga löömine, peksmine, hammustamine, tõukamine, juustest tõmbamine, pigistamine, jalaga löömine, pussitamine, liigne kõditamine, ähvardamine, ohtlikus olukorras hülgamine, vara/lemmiklooma hävitamine, vehkimine relvadega, relvade kasutamine, arstiabi andmisest keeldumine, soovimatud seksuaalaktid, pealesunnitud seksuaalaktid, sunnitud prostitutsioon.

- Mittefüüsiline väärkohtlemine – emotsionaalne, verbaalne või vaimne väärkohtlemine, süüdistamine truudusetuses, alandamine, isoleerimine, kodust lukustamine, manipuleerimine, pidevas kriitika, töölt piiramine, raha kontrollimine.
- Vägivald relvadega – kas vägivald kasutati relvadega või ilma relvadeta.

USA uuringute põhjal on relvad ja koduvägivald surmav kombinatsioon. Iga 16 tunni järel kasutab USA-s meespartner enda naise suhtes surmavalt tulirelva. Ainuüksi relva olemasolu perevägivalla olukorras suurendab suremuse ohtu lähisuhtes 500 protsenti (Nanasi, 2020, p. 559)

Lisaks eeltoodud vägivallatüüpidele annab Horvaatias tehtud uuring aimu ka täpsemalt, kes millise vägivalla all kannatab. Nimelt Horvaatias asuvas lähisuhtevägivallaohvrите nõustamiskeskuses viidi läbi perioodil 2013 kuni 2017 uuring, kus koguti 3296 ohvri kohta muuhulgas infot: millise vägivalla ohvriks langevad suhtes nii mehed kui naised. Järgnev tabel 1 iseloomustab uuringu andmeid (Peraica, *et al.*, 2020, p. 434)

Tabel nr 1. Lähisuhtevägivalla korduvus ja liik (autori koostatud)

Vägivallatüüp	Mehed (794)	Naised (2370)
Korduvus		
• Ühetüübiline	50,8%	40,4%
• Kombineeritud	49,2%	59,6%
Vägivalla liik (ühetüübiline)		
• Füüsiline	4,5%	12,7%
• Psüühiline	41,2%	19,3%
• Rahaline	4,0%	7,4%
• seksuaalne	1,0%	1,2%
Vägivalla liik (kombineeritud)		
• psüühiline + füüsiline	13,6%	19,1%
• psühholoogiline + rahaline	20,2%	20,5%
• psüühiline + seksuaalne	2,0%	2,1%
• füüsiline + rahaline	0,3%	1,4%
• füüsiline + seksuaalne	0,4%	0,4%
• psühholoogiline, füüsiline + rahaline	4,5%	10,6%

• psühholoogiline, füüsiline + seksuaalne	5,0%	3,9%
• psühholoogiline, rahaline + seksuaalne	3,0%	0,8%

Selgus, et naiste vastu toimepandud füüsilise, majandusliku ja mitme erineva vägivaltatüübi korraga toimepanemise määr on suurem võrreldes meesohvritega. Samas tuvastati, et meeste vastu toime pandud psühholoogilise vägivalda määr on statistiliselt kõrgem võrreldes naissoost ohvritega. Uuring ei näidanud statistiliselt olulist erinevust seksuaalvägivalda sageduses meeste ja naiste vahel. (Peraica, *et al.*, 2020, p. 433)

Ka laste suhtes pannakse lähisuhte raames toime eri tüüpi vägivaldategusid. Emotsionaalseteks vägivaldatüüpideks on näiteks hirmutamine, ähvardamine, sõimamine, solvamine, mõnitamine, halvustavate nimedega kutsumine, manipuleerimine, terroriseerimine ning isoleerimine. Füüsilise väärkohtlemise alla võib liigitada tõukamist, lükkamist, näpistamist, juustest sikutamist ja tirimist, raputamist, peksmist, uputamist, kägistamist või löömist. (Linno, *et al.*, 2011, lk 8) Oluline on välja tuua ka väike erisus lastevastases vägivaldas. Uuringute kohaselt esineb seda vormi maailmas statistiliselt rohkem õdede-vendade vahel. Samuti kinnitavad uuringud, et õdede-vendade vägivald on olulisel määral seotud mõnuainete tarvitamise, kuritegevuse ja agressiivsusega. See vägivaldaliik jääb märkimisväärseks ka peale teiste lähisuhtevägivalda vormide kontrolli all hoidmist. (Button & Gealt, 2010, p. 131)

Lähisuhtevägivalda saab lisaks eeltoodule analüüsida veel selle eri etappide tasemel. Kase (2004, lk 27) annab sellest põhjaliku ülevaate. Vägivald võib tekkida kas ühel etapil või siis alata ühel perioodil ning edasi kanduda järgmistele. Nendeks on, kohtinguvägivald, seksuaalsuhete algus, rasedus, lapse sünd, abielutüdimus, abielulahutus ning lahutusjärgne vägivald.

Kui lähisuhtevägivalda mõiste on defineeritud ning selle liigid lahti seletatud, tuleb pöörduda lähisuhtevägivalda esmaste tekkepõhjuste juurde, mis väärivad kindlasti väljatoomist.

Öeldakse, et lähisuhtevägivald saab alguse juba lapsepõlvest. Konflikt on teatud mõttes vanema ja lapse suhte oodatav osa, eriti puberteedieas, kui lapsed maadlevad probleemidega nagu identiteediarengu ja iseseisvuse poole püüdlemine. Probleemid ja nende lahendamine käibki kasvamise ja pere normaalse arengu juurde, aga asjadesse peab väga kriitiliselt suhtuma, kui vaja

on juba politsei sekkumist ning pereprobleemid pole pelgalt lapse puberteediga seotud. (Shut, et al., 2019, pp. 117-118)

Tänapäeva maailmas esineb palju erinevaid kooseluvorme. Mõned neist on küll harmoonilised, kuid väga tihti esineb nendes peresisest vägivalda. Uuringute järgi on perekondlikul kontekstil, milles laps areneb, suur mõju tema tervisele ja heaolule tulevikus. See tähendab, et kui laps kogeb kodus vägivalda (olgu selleks siis ükskõik milline eeltoodud peatükis välja toodud vägivalla vorm), muudab see tema psühholoogilist arengut ning tema „mina“ saab traumade tõttu tugevalt kahjustada. (Valandro, Chalmel, 2021, p. 194)

Ka Rossman (2001, pp. 35-65) on enda artiklis välja toonud, et alates 21. sajandist on hakatud rohkem uurima koduvägivalda pikaajalist mõju lapse tervisele. Siinkohal peetakse silmas lapse enda lähisuhtevägivalda ohvriks langemist kui ka selle vägivallatüübi pealt nägemist. Usutakse, et vägivalda kogemine lapseas mõjutab tulevikus selle isiku kognitiivseid, sotsiaalseid, emotsionaalseid ning käitumuslikke valdkondi. Uuringud on näidanud, et isikud, kes on lapsena kogunud koduvägivalda, on stressile vastuvõtlikumad- muutuvad agressiivseks, ärrituvad ja erutuvad kergelt, on ülitundlikud. Need on kui nende loomulikud ja sisse kodeeritud loomulikud reaktsioonid traumale ja stressiolukorrale. Samuti on neil tulevikus raske luua lähedasi suhteid, kuna suhtuvad enda partnerisse ettevaatlikkuse, vaenulikkuse ning negatiivse suhtumisega. Seega on neil suuremad agressiivsed kaduvused tulevikus ka enda lähisuhetes. Lisaks on nendel isikutel kalduvus ise füüsilist või seksuaalset tüüpi vägivalda enda suhtes toime panna või selle ohvriks langeda.

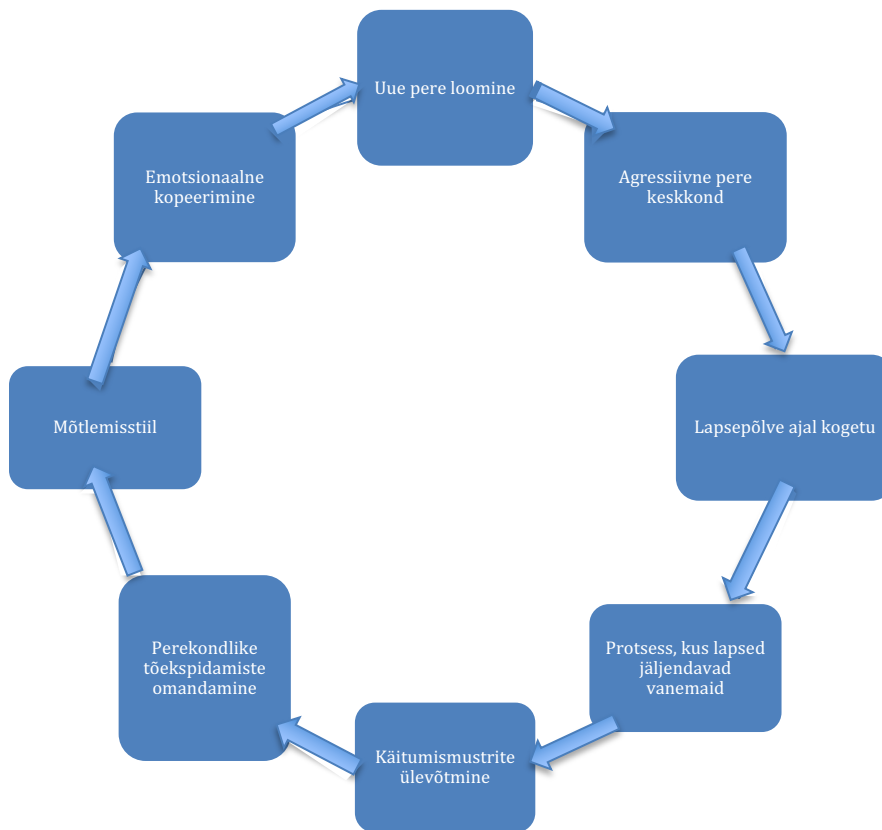
Seega võib panna lähisuhtevägivallale alguse juba lapsepõlv. Kui kasvava lapse kodus on palju vägivalda, on suur tõenäosus, et järeltulijad rakendavad seda agressiivset mudelit oma elus ka täiskasvanuna. Protsess saab alguse juba lapsepõlves, kui lapsed õpivad sugulaste käitumist kopeerides ning omandavad nende tõekspidamised, mõtteviisid ja emotsionaalse toimetuleku. Vägivaldses keskkonnas kasvavad lapsed õpivad, et vägivald on midagi normaalset, mis avaldub täiskasvanute vahel ja kasvades kaasavad nad väärkohtlemise oma isiksuse kujunemisse, sisenedes ise agressori rolli. (Añez, et al., 2021, pp 26-27)

Kase (2004, lk 13) on toonud välja, et maailmas läbi viidud uuringute tulemusel on 40-60% vägivaldsetest meestest näinud lapsepõlvekodus oma isa kasutamas vägivalda ema suhtes.

Vanemad on lastele eeskujuks ning isa käitumist jälgides kujunevad lapses hoiakud naise rolli, väärtuse ja positsiooni suhtes. Kui käitumismudel on vägivaldne, omandab laps, et vägivalda abil on võimalik jõuda teist inimest valitseva positsioonini. Täiskasvanueas jääb aga igale inimesele valik enda käitumise üle ning vägivalda kogemist lapsepõlves ei saa tuua põhjuseks, miks kasutada vägivalda enda partneri peal.

Ka Ulman & Strauss (2003, p. 56) on enda uuringus välja toonud, et vägivaldse käitumise peamine riskitegur on see, kui lapsed näevad peresisest vägivalda. USA-s tehtud uuringu järgi on umbes 90% vanematest kodus lapse peal vägivalda kasutanud ning see algatab mustrid, kus vägivaldsus kandub edasi lapsele.

Seega on lähisuhtevägivald kui surnud ring, kus agressiivsust ning lapsepõlves õpitud valesid mustreid ja mõtteviise kantakse edasi põlvest põlve ning varem või hiljem võime me kõik mõnes lähisuhtes sellega kokku puutuda (joonis 1). Lisaks lapsepõlvekogemustele võivad võivad vägivalda esile kutsuda ka pere majanduslikud probleemid, suhte probleemid, mittesoovitud lapsed, puuetega lapsed ja puuetega vanemad. (Añez, *et al.*, 2021, p. 44)

Joonis 1. Agressiivse perekeskonna mõju lapsepõlves ja noorukieas (autori koostatud)

Eelnevast lähtub, et lähisuhtevägivald pole vaid partnerite või lapsevanemate omavaheline probleem, vaid see kandub tihti edasi järeltulijatele ning sellega kokkupuutumiseks on igal inimesel teatud risk. Seega on lähisuhtevägivalla puhul tegemist erakordse vägivalla liigiga, mis pole üksnes asjaosaliste isiklik mure, vaid kogu ühiskonda puudutav tõsine probleem. Eestis on 20% inimestest elu jooksul lähisuhtevägivallaga kokku puutunud. Eestis saab politsei ööpäevas küll üle 40 teate lähisuhtevägivallast, kuid suur osa juhtumitest jääb siiski latentseks ning nendest ei teavitata. (Teeviit, 2021).

Probleemi teadvustamiseks ning latentsuse vähendamiseks on tehtud Eestis mitmeid ennetuskampaaniaid, mis suunavad nii vägivalda kogenuid kui ka pealtnägijaid sellest teatama. Näiteks 2018. aastal viis Politsei- ja Piirivalveamet (edaspidi PPA) läbi kampaania "Aga mina julgen sekkuda," milles mitmed tuntud eestlased julgustasid ühiskonna kõiki liikmeid andma vägivallakahtlusest või abivajajast teada. (Politsei- ja piirivalveamet) Samuti sündis 2019. aastal kodanikualgatusena kampaania #meieajakangelane, mille eesmärk oli pakkuda perevägivalla ohvritele tuge, et nad julgeksid abi küsida. Ka selle kampaaniaga sooviti tõsta inimeste teadlikkust lähisuhtevägivallast, et abivajajaid ümbritseks mõistmine ja toetus. (Sotsiaalkindlustusamet, 2019). Üks hiljutistest näidetest on Sõnaväe kampaania, mille järgi vägivallategude ennetamiseks ja ohvrite kaitsmiseks on vaja tegeleda vägivalla toimepanijatega, luua nende käitumisele suunatud soopõhised programmid. Nende eesmärkide pinnalt loodi petitsioon, millega tehti Riigikogule ettepanek luua terviklik perevägivalla-vastane riiklik strateegia. Samuti taotleti meeste ja naiste probleemide töörühmade loomist. 25.11.2021, rahvusvaheline naistevastase vägivalla vastu võitlemise päeval, kutsus liikumine ühinema Sõnaväe „Meestemarsiga,“ millega nõuti vägivallast loobumist ning anti vägivallatsejatele selge signaali, et selline olukord ei saa jätkuda. (Sõnavägi, 2021)

1.2 Teoreetilised raamistikud lähisuhtevägivalla tõlgendamisel

Lähisuhtevägivalda on võimalik tõlgendada ja seletada läbi erinevate teooriate, lähtudes eri tasanditest. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna järgi võib jagada koolkonnad üldpildis kolmeks. Nendeks on (Justiitsministeerium 2):

- 1) Ökoloogiline teooria, mille järgi otsitakse lähisuhtevägivallale põhjendusi kultuurilistest ja keskkondlikest teguritest. Selle järgi annab pereliikmete isiksuste ja kogemuste vastastikune kooslus aluse vägivallale peres. Selle teooria järgi on vägivald lähisuhtes väär ning eristatakse nelja tasandit, mis kõik on omavahel seotud ning üksteisest mõjutuses. Nendeks on ontogeneetiline tasand, pere mikrosüsteem, eksosüsteem ning makrosüsteem.
- 2) Sotsiaalse õppimise teooria, mille järgi ei sünni keegi siia maailma vägivaldsena, vaid antud vägivaldseid käitumismustreid õpitakse elukogemuste ja ümbritseva ühiskonna kaudu. Selle järgi omandavad lapsed rolle ja suhtlemismustreid vanemate või ühiskonna poolt. Nii omandavad lapsed ka oskused, kuidas tülisid lahendada või mis põhimõtetel vägivalda kasutada. See, kas lapseas vägivalda kogenud inimene ka enda tulevases paarisuhtes vägivalda kasutab, sõltub tema reaktsioonist esimesele vägivallajuhtumile eakaaslastega või esimese partneriga kohtamas käies. Kui inimene näeb, et vägivallakasutamine toob talle soovitud tulemused ilma negatiivse tagasisideta, muutub vägivald tema jaoks üheks viisiks enda tahtmise saavutamiseks.
- 3) Feministlik teooria, mida võib pidada ajaloos kõige populaarsemaks. Seetõttu keskenduvad ka paljud teoreetilised käsitlused just naise vastu suunatud vägivallale. Selle teooria järgi on peamiseks vägivalla põhjuseks naise ebavõrdne olukord mehega, seksistlikud hoiakud ja võimuhierarhia. Ühiskond on soosinud meeste võimupositsiooni naiste üle pikka aega ning tihti õpetatakse selliseid soorolle lastele juba lapsepõlvest peale. Feministlikule lähenemisele tuginevad uuringud on näidanud, et patriarhaalseid väärtusi ja traditsioonilisi soorolle pooldavad mehed on oma naise suhtes rohkem vägivaldsed kui mehed, kes selliseid väärtusi ja hoiakuid ei poolda.

Välja saab tuua veel lähisuhtevägivalda seletavaid teooriaid, millest enamikku võib pidada autori silmis kui alaliikideks eeltoodud kolmele põhiteooriale, mis aitavad lähisuhtevägivalda lahti mõtestada. Allaste ja Võõbus (2008, lk 5-11) on esitanud ülevaate teoreetilistest koolkondadest, mida on kasutatud lähisuhtevägivalla selgitamisel. Nad on välja toonud sotsiobioloogilised teooriad, elustiiliteooriad, psühholoogilised teooriad, sotsiaalse kontrolli teooriad, reaktsiooniteooriad, perevägivalla teooriad ehk stressiteooriad, soorolli- ja sotsialiseerumisteooriad, maskuliinsuse konstrueerimisteooriad. Autor avab teooriate täpsema kirjelduse tabelis nr 2.

Tabel nr 2. Teooriate kaardistamine (autori koostatud)

Teooria nimetus	Kirjeldus
Sotsiobioloogiline teooria	<p>Paneb põhirõhu inimloomusele, mis on inimesele sünnist saadik kaasa antud. Selle teooria järgi nimetatakse inimest kui inimloomaks, kellel on tema kehasse ja psüühikasse programmeeritud bioloogiline profiil, millel on universaalsed tunnused. Meeste puhul on nendeks domineerimine, kaldumus vägivallale, hierarhia, sotsiaalsed korraldused, järglaste eest hoolitsemine ja hoiak teha seda, mis on endale ja oma perekonnale parim. (Caiazza, 2005, p. 251)</p>
Elustiiliteooria	<p>Totten (2001, p. 239) on läbi selle põhjendanud noorte meeste vägivaldsust ühiskondlike teguritega. Noored mehed käituvad oma tüdruksõpradega vägivaldselt meheliku identiteedi, eakaaslaste mõjutuse, alkoholi ja halbade sidemete tõttu. On leitud, et poisslapsed, kes nägid peres pealt, kuidas isa kasutas ema peal vägivalda, kasutavad suure tõenäosusega ka ise enda tüdruksõbra peal vägivalda. Samuti esines olukordasid, kus noormehed tundsid vajadust sagedase seksuaalvahekorra järele, et tõestada justkui enda heteroseksuaalsust. Samuti soovisid noormehed enda mehelikkust läbi vägivalda näidata, et tõestada, et nemad on nn „leiva lauale toojad.“</p>
Psühholoogilised teooriad	<p>Nende järgi on vägivaldus põhjendatud isikuomadustega ning ka vaimsete haigustega. Vägivaldus on kui isiksusehäire ning vägivalda soodustavad isiksuse ebaküpsus, isiksushäired, kontrollimatu impulsiivsus, madal frustratsioonilävi, sõltuvus, depressioon, üleelatud traumad, hirm läheduse või mahajätmise ees, armukadedus ja psühhiaatrilised probleemid. (Thore-Finch, 1992, p. 18)</p>
Sotsiaalse kontrolli teooriad	<p>Gelles (2007, pp. 44-45) on toonud välja, et need tähendavad ühiskonnas levinud mustreid ja arusaamu. Ühiskonna poolt on pikka aega tolereeritud nähtustena meeste võim ja sunniviisiline kontrolli omamine oma naispartnerite suhtes. Sellised mustrid hõlmavad füüsilist vägivalda, emotsionaalset ja verbaalset väärkohtlemist, seksuaalset vägivalda ning rahaliste vahendite ja lastega manipuleerimist. Sotsiaalse kontrolli teooria järgi on lähisuhtevägivald sotsiaalne probleem.</p>
Reaktsiooniteooria	<p>Selle puhul käsitletakse vägivalda suhtes kui vastureaktsiooni millelegi. Selleks võivad olla erinevad emotsioonid nagu frustratsioon või stress. Selle teooria puhul kasutatakse suhtes vägivalda just seetõttu, kuna muud meetmed ei annaks soovitud tulemust (Hearn, 1998, p. 288) Uskudes, et vägivalda kujundavad iga</p>

	<p>perioodi sotsiaalsed, majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised tingimused, uuris rühm teadlaseid vägivalla ajaloolisi juuri. Need uuringud näitasid, et vägivalla kasutamise motiivideks olid seksuaalne armukadedus, frustratsioon või ebakindlus, mure raha pärast või majandusressursside haldamine ja alkoholi liigtarbimine, mis võib süvendada ka muid põhjuseid. Sellised põhjendused annavad tihti vägivaldsele poolele võimaluse oma käitumise õigustamiseks, kaitsmiseks või vähemalt vabandamiseks. (Muravyeva, 2013, p. 228)</p>
<p>Perevägivalla teooriad ehk stressiteooriad</p>	<p>Ehk teisisõnu ka pere stressi teooria, mille termini tõi kasutusele Reuben Hill. Selle järgi tekib lähisuhtevägivald suhetes ja peres esilekerkinud stressi, kriiside ja konfliktide pinnalt. Kuhjunud probleemidest kasvab vägivald. (Adams, 1988, pp. 345-346) Igapäevaelus seisavad inimesed pidevalt silmitsi erinevate raskustega, millest nad peavad üle saama. Üsna sageli võivad sellised raskused ületada inimeste ressursse ja viia stressini, millele järgnevad negatiivsed muutused nii psühholoogilises kui füüsilises heaolus, aga ka tööalases tegevuses. Sotsioloogiliste uuringute kohaselt on stress vaatamata elatustaseme ja eluea olulisele paranemisele tänapäeval muutumas üha teravamaks probleemiks. Globaliseerunud ja informatiseerunud ühiskond seab esikohale inimeste füüsilise turvalisuse, austab nende õigusi ja peab elu suurimaks väärtuseks. Siiski on inimkond jõuetu suure hulga hävitava teabe, kiiresti muutuvate sündmuste, ebakindluse ning kiirete otsuste vajaduse ees. Seetõttu põhjustavad kõik need tegurid peaaegu iga päev stressirohkeid olukordi. (Yarosh, <i>et al.</i>, 2021, p. 58)</p>
<p>Soorolli- ja sotsialiseerumisteooria</p>	<p>Selle teooria järgi määratleb ühiskond, mida tähendab olla mees või naine. Ühiskond näeb meestele ja naistele ette sobivad rollid. Enne tööstusajastut oli ühiskonnas peaaegu mõeldamatu, et naised töötaksid väljaspool kodu. Meestelt oodati pere vajaduste rahuldamist, naistelt aga laste eest hoolitsemist. Kui naised eksiksid oma ettekirjutatud rollist välja, võidi neid tõrjuda ja hukka mõista. Naised ei kontrollinud oma keskkonna moraaliseid aspekte ja psühholoogilisi mõtteviise ega seda, kuidas teised inimesed neid kohtlevad. Naiste valik oli teha seda, mida ühiskond eeldas. Välise kontrolli tõttu ei olnud naistel võimalusi mõjutada laiemat ühiskonda, et rahuldada oma võimuvajadust. (Gardner, 2015, p. 33)</p>

Tabelis nr 2 toodud teooriatest lähtuvalt võib öelda, et kõik eeltoodud teooriad on tihedalt üksteisega seotud ning võib väita, et ükski neist teooriatest ei suuda eraldiseisvana

lähisuhtevägivalla olemust selle kompleksuse pärast täielikult lahti seletada. Tabelist joonistub välja, et kõiki teooriad on võimalik siduda vähemal või rohkemal määral ökoloogiliste teooriatega.

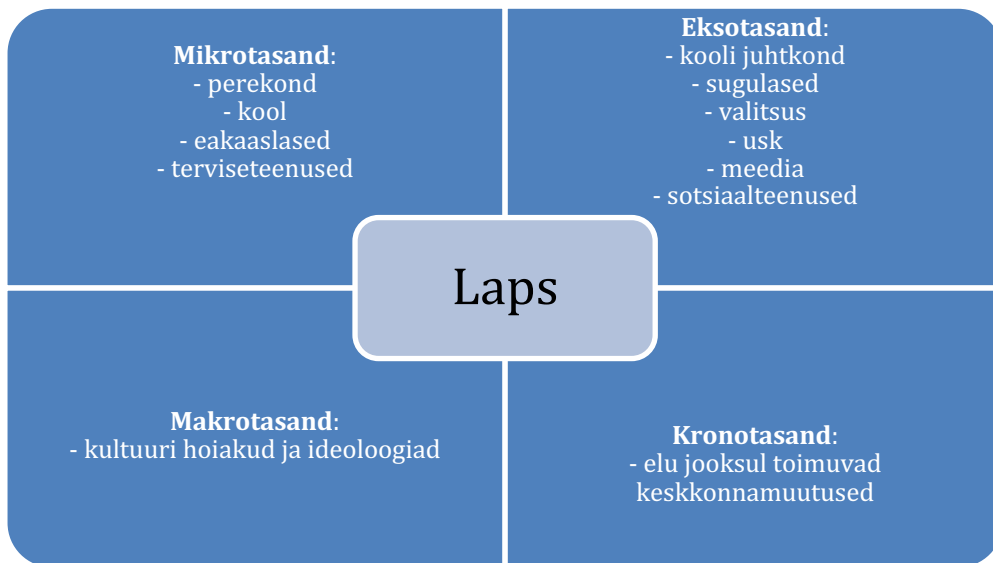
Töö teoreetilise raamistiku määratlemisele on vaja vaadata kõigi nimetatud teooriate sisse. Teaduskirjanduses pandi pikalt rõhku vaid feminismile ehk naiste kui lähisuhtevägivalla ohvrite uurimisele, kus vägivalla toimepanijateks olid mehed. Nagu juba eelpool välja toodud sai, on ajaga muutunud naiste toimepandud vägivallategude arvu kasv ja meeste ohvriks langemine. Sellega seoses on ka lähisuhtevägivalla uurimine järjest enam kahe-suunaline. Pole kindlaid tulemusi, kas mehed või naised kasutavad rohkem lähisuhtevägivalda. Samuti on raske kindlaks teha, kas lähisuhtevägivalla ohvrid on peamiselt mehed või naised. (Orozco-Vargas, *et al.*, 2021, p. 2) Seega ei saa tänasel päeval Eestis ja teistes arenenud riikides vaid feminismi teooriat lähisuhtevägivalla olemuse ja lahendamise puhul rakendada. Feminism on küll ajalooliselt olnud lähisuhtevägivalla teooriates väga domineeriv ning 1970ndatel sai kogu lähisuhtevägivalla fookus just sellest liikumisest alguse, kuid arvestades tänapäeva konteksti, pole see enam nii relevantne.

Antud magistritöös on olulisel kohal inimeste väärtused ja hoiakud ning arvestades püstitatud eesmärki, kaardistada lähisuhtevägivalla toime pannud isikutele mõeldud sotsiaalprogramme eelkõige nende karakteristikute ja eesmärkide täitumise perspektiivist, siis aitab töö teoreetilist raamistikku lahti mõtestada kõige enam just ökoloogiliste teooriate koolkond. Nagu eelpool välja toodud, on selle koolkonna järgi vägivald lähisuhtes väär ning selle tekkepõhjuseks on meid ümbritsev keskkond ning läbielatu. Lapsepõlvel suur roll selles, milliseks inimese täiskasvanu elu kujuneb (lähisuhtevägivalla perspektiivist) ning sotsiaalprogrammide abil soovitakse inimestes sissekodeeritud hoiakuid ja käitumismustreid muuta, et ära hoida vägivallategude korduvat toimepanemist (Justiitsministeerium 2, lk 15). Seega saab just läbi ökoloogiliste teooriate tasemete leida algpõhjus vägivallale ning seda muuta.

Vaadates lähemalt ökoloogilise teooria sisu, siis on just seda teooriat kasutatud lisaks lähisuhtevägivalla mõtestamisele ka üleüldse peresisese vägivalla ja noorte vägivalla ennetamiseks ja seletamiseks (Fraser, 1996, p. 347; Espelage, 2014, p. 257). Samuti Rose (2018, p. 109) sõnul kasutavad perevägivalla uurijad ühes perekonnas elavate inimeste kirjeldamiseks sageli ökoloogilist vaatenurka. Inimesed kuuluvad ökoloogilistesse gruppidesse ning nendes gruppidesse kuulumine võib mõjutada nende liikmeid kas kaudselt (näiteks kannatab noorte, kes on tunnistajaks sagedasele kodusele vägivallale, psühholoogiline heaolu) ning samuti otseselt

(näiteks vanemad väärkohtlevad oma lapsi; vanemad lapsed kiusavad nooremaid õdesid-vendi). Sellised grupid hõlmavad näiteks abikaasasid, peredes olevaid lapsi ja vanemaid, naabruses ja kogukonnas olevaid perekondasid.

Oluline on välja tuua, et ökoloogiliste süsteemide teooria töötas välja psühholoog Urie Bronfenbrenner. Esialgselt andis see selgituse, kuidas inimarengut mõjutavad erinevat tüüpi keskkonnasüsteemid. Ajaga on see teooria arenenud ning 2006. aastal kohandas U. Bronfenbrenner ökoloogilist teooriat, lisades sinna tähtsa aspektina ka indiviidi enda. Seega inimese areng toimub aja jooksul keeruka protsessi osana, mis hõlmab süsteemi indiviidi sees ning indiviidi ja keskkonnakontekstide vahel, mille osa ta on. (Ettekal & Mahoney, 2017, pp. 239-240) Nagu juba öeldud, koosneb ökoloogiline teooria erinevatest süsteemides. Nendest kõige olulisemad on mikrosüsteem, mesosüsteem (mis põimib mikro -ja eksosüsteemi), eksosüsteem, makrosüsteem ning kronosüsteem (Guy-Evans, 2020). Joonisel nr 2 on toodud täpsem ülevaade, kuidas erinevad süsteemid last alates sünnist mõjutavad.

Joonis nr 2. Ökoloogilise teooria erinevad süsteemid (autori koostatud).

Nagu näha, siis ökoloogilise teooria järgi võtab individ üle kellegi teise või mingi grupi käitumismustreid. Nagu näitab kronotasand, et elu jooksul toimuvad keskkonnamuutused mõjutavad samuti inimest (muutus ei toimu vaid nn lapseas), siis seega saab ökoloogilisi teooriaid kasutada ka juba sissekodeeritud harjumuste muutmiseks.

Siinkohal on sobilik näiteks tuua sotsiaalprogrammid, mille kaudu üritatakse inimeste hoiakuid ja käitumismustreid muuta. Pardeck (1988, pp. 133-134) leidis juba mitmekümneid aastat tagasi, et ökoloogiline perspektiiv võib olla kasulik ravistrateegia, et parandada inimese sotsiaalset toimimist. Samuti oli ka juba enne teda autoreid (näiteks Germain aastal 1973), kes leidsid, et kui inimese ja keskkonna vahel on "mittesobivus", peaks sotsiaalne kohtlemine olema suunatud selle seisundi parandamisele. Selline arusaam pani aluse sotsiaaltöö valdkonnas praegu kasutatava ökoloogilise perspektiivi arendamiseks. Ökoloogiline lähenemine pakub strateegiaid, mis võimaldavad sotsiaaltöötajal liikuda sekkumise mikrotasandilt sotsiaalse kohtlemise makrotasandile. Ökoloogiline vaatenurk aitab muuta kliendi hoiakuid psühhoteraapia ja muude mikrotasandi lähenemisviiside kaudu. Lisaks avaldavad ökoloogilised mudelid mõju tervisekäitumisele mitmel tasandil (Rural Health Information Hub):

- 1) Individuaalsed tegurid, mis mõjutavad käitumist nagu teadmised, hoiakud, uskumused ja isiksus.
- 2) Inimestevahelised tegurid, seehulgas suhtlemine teiste inimestega, mis võivad pakkuda sotsiaalset tuge või luua takistusi inimestevahelisele kasvule.
- 3) Institutsioonilised ja organisatsioonilised tegurid, sealhulgas reeglid, määrused, poliitika ja mitteametlikud struktuurid, mis piiravad või soodustavad tervislikku käitumist.
- 4) Kogukonna tegurid, näiteks formaalsed või mitteametlikud sotsiaalsed normid, mis eksisteerivad üksikisikute, rühmade või organisatsioonide vahel, võivad piirata või edendada tervislikku käitumist.
- 5) Avaliku korra tegurid, sealhulgas seadused, mis reguleerivad või toetavad tervisemeetmeid ja tavaid haiguste ennetamiseks.

1.3 Sotsiaalprogrammid ökoloogilise teooria osana

On tõestatud, et lähisuhtevägivald on kogu ühiskonna probleem, millega kaasneb märkimisväärne haigestumus ja suremus. Vaatamata, et on tõestatud lähisuhtevägivalla negatiivne mõju tervisele, pole sellele siiani leitud üldtunnustatud ravi. (Karakurt, et al., 2016, pp. 567-568). Uurides rahvusvaheliste ekspertide arvamusi ning uuringuid, saab järeldada, et probleemi üheks väga oluliseks abinõuks on riigipoolne toetus ning sotsiaalprogrammid. Arvatakse, et riigipoolne

sotsiaalne toetus võib julgustada lähisuhtevägivalla ohvreid avalikustama oma lähisuhtevägivalla kogemusi ning otsima sobivat abi ja hoolt sotsiaal- ja tervishoiuteenustest. (Dias, *et al.*, 2020, p. 91) Seega kandub eeltoodud ökoloogiline teooria suuresti edasi ka temaatikasse, mis puudutab lähisuhtevägivalla probleemidega tegelemist riiklikul tasandil.

Sotsiaalprogrammid tekkisid juba aastal 1977 ühes naiste vägivalla vastase liikumisega (feminismiga) (Geldschläger, *et al.*, 2010, p. 181). Naiste kuritarvitamisest arenenud programmid arenesid lähisuhtevägivallaga tegelevateks programmideks ning vaimse tervise praktikud hakkasid pakkuma meestele rehabilitatsiooniprogramme, kus lahendati lähisuhtevägivalda kui abielu konflikti (Sootak, 1998, lk 197). USA-s arenes lähisuhtevägivallaga tegelemine sotsiaalteenuse organisatsioonidesse, milledes praktiseerivad lähisuhtevägivalla programmijuhid kasutasid oma töös narratiive, rõhused muutusele inimestes olevad mudelid, mis tulenevad erinevatest kogemustest ja hariduse allikatest. Nendeks on näiteks feminism või jõu juhtimine. (Dichter, *et al.*, 2020, p. 346). Seega olid nendes ökoloogiliste teooriate põhimõtted esindatud. Programmid levisid kiiresti USA-st ka Euroopasse (Geldschläger, *et al.*, 2010, p. 181)

Sotsiaalprogrammide rakendamist Euroopas soosib tungivalt Euroopa Nõukogu (Council of Europe, 2002). Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon artikkel 16 järgi peavad kõik konventsiooniosalised käivitama või toetama programme, mille eesmärgiks on õpetada lähisuhtevägivalla toimepanijaid inimestevahelistes suhetes vägivallast loobuma, et vältida edasist vägivalda ja muuta vägivaldseid käitumisharjumusi (Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon, 2011, art 16). Olgu mainitud, Eesti ratifitseeris antud konventsiooni aastal 2017. (Sotsiaalministeerium).

Sotsiaalprogrammid hakkasid Eestis populaarsust koguma juba aastast 2011, kui Justiitsministeerium teatas, et lähtudes Vägivalla vähendamise arengukavast, hakatakse lähisuhtevägivalla toimepanijatele rakendama pere- ja paarisuhte vägivalla vähendamisele suunatud sotsiaalprogrammi. (Kesküla, 2012, lk 5) Alates sellest on programmid üha populaarsust kogunud.

Sotsiaalprogrammide rakendamine lähisuhtevägivalla juhtumites on võimalik tänu kriminaalmenetluse seadustikus toodud erisustele. Ülviste (2018, lk 16) on välja toonud

Riigiprokuratuuri aastaraamatus, et KarS § 121 lg 2 järgi kvalifitseeritavad kuritegude puhul võib teo täideviija täita karistuse alternatiivina mõne muu kohustuse KrMS § 202 lg 7 järgi. Kriminaalmenetluse otstarbekuse printsiibil lõpetamise korral võib kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul panna talle ka tähtjalisi kohustusi. Nendeks võivad olla näiteks kriminaalmenetluse kulude või kuriteoga tekitatud kahju hüvitamine, kindla summa maksmine riigituludesse või teha üldkasulikku tööd, läbida sihtotstarbeline sotsiaalprogramm või alluda ettenähtud sõltuvusravile ning mitte tarvitada narkootikume või osaleda sotsiaalprogrammis. Seega on kriminaalmenetluse lõpetamise kõnealuse vormi puhul võimalik panna süüdlasele asjakohaseid kohustusi, mis võivad anda tõhusaid tulemusi. Kohustuste täitmise tähtaeg ei või sotsiaalprogrammide, sõltuvusravile allutamise ja narkootikumide tarvitamise keelu puhul olla pikem kui kaheksateist kuud, muude kohustuste puhul mitte pikem kui kuus kuud. Sealjuures tuleb silmas pidada, et juhul kui süüdlase, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud otstarbekuse printsiibil, ei täida talle pandud kohustust, uuendatakse tema menetlus. Juba 2018. aastal määrati sotsiaalprogrammidega seonduvaid lisakohustusi enam kui 2/3 juhtudel, mil lähisuhtevägivalla kriminaalasjad otstarbekusega lõpetati.

Tänapäeval on Eestis muutunud sotsiaalprogrammid populaarseks ning neid rakendatakse edukalt erinevates valdkondades. Selliseid programme võib tänapäeval Justiitsministeeriumi loduhelelt leida üle 30. Need on suunatud näiteks vanglast vabanenute toetamisele, alaealiste mõjutamisele, lapsevanemate oskuste parandamiseks, vägivallatsetele oma hoiakute muutmiseks ning peredele ja nende lepitusele. Suurem enamus ongi just suunatud vägivaldsete inimeste hoiakute muutmisele, et kasvatada turvalisust nii peres kui ühiskonnas terviklikult. Lähisuhtevägivalla temaatikaga programmide üle Eesti võib välja tuua näiteks lepitusteenuse, Sisemise kindluse programm, Pere- ja paarisuhte vägivalla programmi ja Hoolivad isad. (Justiitsministeerium 1)

Põhja piirkonnas on Sotsiaalkindlustusametil alates aastast 2021 kasutusel kuus sotsiaalprogrammi, kuhu lähisuhtevägivalla toimepanijaid suunata saab. Nendeks on „Sisemine kindlus,“ „Löömata teekond,“ „Paarisuhte rahulolu edendamise programm (PREP)“ „Naised vägivallata“ ja „Hoolivad isad.“ (Krõlov, 2022) Lisaks on „Sisemise kindluse programmil“ ka eraldi naistele mõeldud programm, mis kannab nime „Sisemise Kindluse Programm Naistele“ (Hingekeel). Erandiks on PREP, mis on pigem koolitus ning kuhu küll lähisuhtevägivalla toimepanijaid suunatakse, kuid mis pole riigihanget võitnud (McCaskill, 2022). Programmide on

nimetatud ka Sotsiaalkindlustusameti kodulehel, kus on toodud, et antud koostööpartneritega on sõlmitud lepingud koostööpartneritega individuaal- ja grupinõustamise osutamiseks (Sotsiaalkindlustusamet 2).

Esimest peatükist selgus lähisuhtevägivalla definitsioon, vägivallaliigid ning leiti, et lähisuhtevägivald on sooneutraalne nähtus, mille ohvriteks võivad olla tänapäeval võrdselt nii naised kui ka mehed. Samuti tõi peatükk välja olulise asjaolu, kuidas lapsepõlv on otseselt seotud vägivalla tekkimisega. Seega tekivad juba lapsepõlves inimesse väärad käitumismustrid, mis kanduvad edasi ka täiskasvanu ellu. Selliseid asjaolusid, kuidas meid ümbritsev meid muudab ja mõjutab, käsitleb otseselt ökoloogiline teooria, mille järgi on vägivald väärad käitumismustrid ja inimesi mõjutavad teised inimesed ja grupid. Neid grupe ja saab paigutada nelja tasandisse, milleks on mikro-, makro-, ekso- ja kronotasand. Ehk inimesi mõjutavad kõik ümbritsevad aspektid alustades perest ja koolist, lõpetades ühiskonna hoiakutega või kultuuriliste aspektidega. Sellised valed hoiakud kanduvad edasi ka inimeste lähisuhtetesse. Selliseid vääraid käitumismustreid ja hoiakuid aitavad lahustada ökoloogilise teooria abil tekkinud sotsiaalprogrammid. Täna ongi antud programmid populaarsust kogunud ning lähisuhtevägivalla ennetusel mängivad need väga olulist rolli.

2. PÕHJA PIIRKONNA SOTSIAALPROGRAMMIDE ANALÜÜS

Magistritöö teise peatüki esimeses alapeatükis kirjeldab autor töös kasutatud meetodikat, valimi koostamise aluseid ja dokumendianalüüsi ning ankeetküsitluse läbiviimise aluseid. Teises alapeatükis teostatakse dokumendianalüüs ning analüüsitakse tulemusi lähtuvalt püstitatud uurimisküsimustele. Kolmandas alapeatükis viiakse läbi ankeetküsitlus ekspertide seas ning analüüsitakse tulemusi vastavalt uurimisküsimustele. Neljandas alapeatükis tuuakse välja empiirilise uuringu käigus saadud tulemused, võrreldakse neid teoreetiliste lähtekohtadega ning esitatakse ettepanekud.

2.1 Uurimismetoodika ja valim

Magistritöös kasutati **kvalitatiivset metodoloogiat**, mida saab teisisõnu nimetada ka loomulikuks, narratiivseks või interpreteerivaks uurimisviisiks. Kvalitatiivne töö on mõeldud teadmiste hankimiseks läbi intervjuude, vaatluste, juhtumiuuringute või dokumendianalüüsi. Uurimine toimub loomulikes tingimustes, keskkonnaga ei manipuleerita ning see annab rikkalikke detailseid kirjeldusi inimeste arvamusest. (Õunapuu, 2007, lk 52) Töös kasutati kvalitatiivse andmekogumismeetodina ankeetküsitlusi ning dokumendianalüüsi.

Töö on empiiriline, mille uurimisstrateegia on **juhtumiuuring**, mis käsitleb kaasaja nähtust mingis reaalses elulises kontekstis, kui piirid uuritava nähtuse enda ja tema konteksti vahel on ebaselged (Yin, 2014, p. 545). Juhtumiuuringuga uuritakse sügavuti kas üht või mitut indiviidi, programmi, protsessi, sündmust või tegevust (Creswell, 2009, lk. 227). Juhtumiuuringu puhul võib andmeid koguda kasutades nii intervjuusid, vaatlusi või dokumendifotot ning mitme allika kasutamine on isegi soovituslik (Laherand, 2008, lk 83). Juhtumiuuringut läbi viies on vajalik valida ja defineerida juhtum, mida uurima hakatakse (Baxter & Jack, 2008) Antud magistritöös käsitleti juhtumina lähisuhtevägivalla juhtumites kasutatavaid sotsiaalprogramme. Juhtumiuuringu tulemusena saab juhtumist põhjaliku arusaama ja ülevaate (Yin, 2014, p. 16). Selline lähenemine sobib avastusliku ja kirjeldava uurimistöö jaoks (Ghuri & Grønhaug, 2004, p. 101).

Ankeetküsitluse puhul kasutati **sihipärast valimit**, mille puhul valib liikmed valimisse uurija, lähtudes oma teadmistest, kogemustest ja eriteadmistest mõne grupi kohta. Populatsioonist püütakse leida kõige tüüpilisemaid esindajaid. Valimisse võetakse uuritavad ettekavatsetult kindlate kriteeriumide alusel (Rämmer, 2014). Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud ankeetküsitlusi, mille tulem saadi peamiselt läbi avatud vastustega küsimustiku. Ankeetküsitlused viidi läbi Põhja Ringkonnaprokuratuuri III osakonna prokuröridega, Põhja piirkonna ohvriabitöötajatega ning sotsiaalprogrammi grupijuhtidega, et võimalikult suurelt hulgalt uuritavatest saada vastused ning tagada seejuures nende anonüümsus. Kaasati võimalikult lai rühm eksperte, kes on seotud lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammidega, et saada võimalikult suur hulk hinnanguid programmide eesmärkide täitumise kohta. Just prokurörid saadavad isikuid kõnealustesse sotsiaalprogrammidesse ja näevad reaalselt tulemust, kas antud isikud satuvad uuesti lähisuhtevägivalla juhtumites menetlusosaliseks ning kuulevad ka teatud määral osapooltelt tagasisidet programmi eesmärkide täitumise kohta. Ohvriabitöötajad suhtlevad kannatanutega, viivad läbi lepitusmenetlust ning saadavad lepituse kokkuleppena lähisuhtevägivalla toimepanijad sotsiaalprogrammidesse. Peale lepitust suhtlevad ohvriabitöötajad veel uuesti üle kannatanute ning grupijuhtidega ning seega omavad laia pilti, kas sotsiaalprogrammid muutsid lähisuhtes midagi. Kolmandaks grupiks on lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammide grupijuhid, kellel on otsene kokkupuude teo toimepanijatega ning näevad isiku arengut. Nende kolme grupi vahetud kogemused on töö eesmärgi saavutamiseks tähtsad, sest nii on võimalik saada tagasisidet võimalikult laialdaselt. Ankeetküsitluse küsimused olid üles ehitatud vastavalt uurimisprobleemile ning sellest tuletatavate uurimisküsimustel. Ankeetküsitluses tagati vastajate täielik anonüümsus ja vastuste ning uuringutulemuste sõltumatus. Seetõttu ei nõutud vastajatel täita enda kohta mingeid andmeid.

Enne ankeetide välja saatmist viidi läbi kõikide gruppide kõneisikutega pilootuuringud, mille pinnalt oli võimalik küsitlusi korrigeerida, täiendada ja loobuda ebavajalikest. Seoses pilootuuringu tagasisidega muudeti ankeetid kompaktsemaks ning toodi sisse valikvastuseid, sest vastasel juhul võis olla pilootuuringul osalejate sõnul risk, et ankeetidele ei vastata suure töökoormuse tõttu. Täiendatud ankeetküsitlused tehti nähtavaks kõigi kolme grupi esindajale internetis läbi *Google docs* keskkonna.

Osade programmide kõneisikutega polnud võimalik mitte mingisugust kontakti saada ega koostööd teha ning töö autorile ei jagatud grupijuhtide nimesid ega dokumendianalüüsiks vajalikke

materjale. Seetõttu pidi töö autor kontakteeruma Sotsiaalkindlustusametiga, kes abistas mõningate kontaktide saamisega. Selline koostööpuudus ajendas magistritöö autorit küsitlusest välja jätma sotsiaalprogrammi läbinuid, sest nendeni oleksid ankeedid jõudnud vaid läbi grupijuhtide ning kuna juba grupijuhtideni jõudmine oli väga keerukas protsess ja nendest vastasid ainult veidi üle pooled, siis oli risk, et töö autor ei saa vastuseid programmi läbinutelt ning töö eesmärk jääb saavutamata. Seega jäi valim ekspertide keskkseks.

Dokumentide analüüsi puhul kasutati **eesmärgistatud valimit**, mis tähendab valimi koostamist kindlal eesmärgil, kus uuritavad nähtused valitakse valimisse kindla sisulise kriteeriumi alusel (Flick, 2009, pp. 122-125). Antud töö sisuliseks kriteeriumiks olid kõik sotsiaalprogrammid, mis on rakendatavad lähisuhtevägivalla toimepanijatele Põhja piirkonnas. Põhja piirkonnaks antud töös loetakse Põhja Ringkonnaprokuratuuri tööpiirkonda, milleks on Harju maakond (Ringkonnaprokuratuuride asukoha ja tööpiirkonna kehtestamine, 2004, § 1). Dokumendianalüüs oli seotud teise uurimisküsimusega „millised on antud sotsiaalprogrammide karakteristikud,“ et täiendada teooriast ning ankeetküsitlusest tulenevaid seisukohti lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammide eesmärkide kohta. Just eesmärgid on üheks sotsiaalprogrammide karakteristikuks. Dokumendianalüüsi valimi puhul oli tegemist eesmärgistatud valimiga mis tähendab, et uuritavad üksused valitakse kindla kriteeriumi alusel, mis aitavad vastust leida uurimisküsimustele (Teddlie & Yu, 2007, p. 77). Dokumendianalüüsi jaoks kasutas autor avalikes allikates kättesaadavat informatsiooni sotsiaalprogrammide kohta. Lisaks jagasid programmide PREP ning „Hoolivad isad“ juhatuse liikmed ning esimehed dokumente, mis selgitavad veelgi põhjalikumalt programmide sisu ja eesmärki. Suurem osa dokumendianalüüsiks kasutatavat materjali on tulnud programmide veebilehtedelt: <https://prep.ee>; <https://hingekeel.ee/loomata-liin>; <https://vaiter.ee/naised-vagivallata>; <https://vaiter.ee/hoolivad-isad>; <https://diakoonia.eu/sotsiaalprogrammid/> ja <https://hingekeel.ee/972-2/>. Kasutati veebilehti ja dokumente, mis on välja toodud tabelis nr 3.

Tabel 3. Dokumendianalüüsiks kasutatud allikad

Kood	Programm	Materjal
D1.1	„PREP“	Veebileht https://prep.ee/prep-oppekava/
D1.2	„PREP“	Dokument „Pakkumus peresid toetavatele teenustele“
D2.1	„Löömata teekond“	Veebileht https://hingekeel.ee/loomata-liin

D2.2	„Löömata teekond“	Veebileht https://diakoonia.eu/sotsiaalprogrammid
D3	„Naised vägivaldlasta“	https://vaiter.ee/naised-vagivallata
D4.1	„Hoolivad isad“	Dokument: „Caring Dads: Safer Children learning from Delivering the programme“
D4.2	„Hoolivad isad“	Dokument: „Caring Dads: Safer Children evaluation report“
D4.3	„Hoolivad isad“	Dokument „Mõju-uuringud programmi „Hoolivad isad: turvalisem elu lastele“ kohta Eestis. Jaanuar 2022“
D4.5	„Hoolivad isad“	Veebileht https://vaiter.ee/hoolivad-isad
D5	„Sisemine kindlus“	Veebilehed https://diakoonia.eu/sotsiaalprogrammid https://oigusnou.files.wordpress.com/2016/09/mehedpariselttartu-1.pdf
D6	„Sisemise Kindluse Programm Naistele“	Veebileht https://hingekeel.ee/972-2/

Seosed uurimismeetodite ning uurimisküsimustega on välja toodud alljärgnevas tabelis nr 4.

Tabel nr 4. Uurimisküsimuste seos uurimismeetoditega (autori koostatud).

Uurimisprobleem	Uurimisküsimused	Uurimisviis
Millised on Põhja piirkonnas lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid ja nende karakteristikud?	Milliseid sotsiaalprogramme Põhja piirkonnas alates 2021 aastast lähisuhtevägivalla toimepanijad läbivad?	Analüüs
	Millised on antud sotsiaalprogrammide karakteristikud?	Analüüs, dokumendianalüüs, ankeetküsitlus
	Kuidas hindavad Põhja piirkonna lähisuhtevägivallaga tegelevad prokurörid, ohvriabitöötajad ja sotsiaalprogrammide grupijuhid sotsiaalprogrammide eesmärgi täitumist?	Ankeetküsitlus
	Mil määral kutsub sotsiaalprogrammide läbimine ekspertide hinnangul lähisuhtevägivalla toimepanijates esile käitumuslikke ning hoiakulisi muutuseid?	Analüüs, ankeetküsitlus

2.2 Põhja piirkonna lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammide dokumendianalüüs

Nagu öeldud, on Põhja piirkonnas alates 2021 aastast kuus sotsiaalprogrammi, kuhu lähisuhtevägivalla toimepanijaid suunata saab. Dokumendianalüüsi eesmärgiks oli leida nende kuue Põhja piirkonnas kasutusel oleva lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammi kohta erinevatest avalikest allikatest ning programmide juhtide poolt jagatud dokumentidest võimalikult täpse informatsiooni programmide karakteristikute ja täpsemalt eesmärkide kohta. Antud allikate loetelu on toodud lk 32. Kuna ametlike dokumente programmide tegevuskavade kohta polnud võimalik internetist leida, kasutas autor suurel määral kodulehekülgedel välja toodud programmide kohta olevat informatsiooni. Lisaks kinnitasid programmide kontaktisikud, et veebilehtedel on vajalik informatsioon programmide karakteristikute kohta olemas. Lisaks õnnetus autoril saada programmide „PREP“ ja „Hoolivad isad“ programmide juhatuse liikmetelt ning esimeestelt dokumente, mis aitasid dokumendianalüüsi läbi viia.

Dokumendianalüüsi käigus moodustati kaks kategooriat, milleks on „**Sotsiaalprogrammi karakteristikud**“ ja „**Sotsiaalprogrammi eesmärk**“.

Esmalt keskenduti sotsiaalprogrammide karakteristikutele. Selle eesmärgiks oli välja selgitada, kellele programmid on suunatud, kuidas neid läbi viiakse, kui pikalt programm kestab ning muud asjaolud, mis programmi olemust iseloomustavad.

Analüüsi käigus moodustati kategooria „Sotsiaalprogrammi karakteristikud“ alla 5 koodi, milleks olid **programmi objekt K1, programmi eesmärk K2, programmi ülesehitus K3, programmi kestus K4, programmi tasand K5**

Analüüsides dokumente, on võimalik tulemused kajastada järgnevas tabelis (tabel nr 5).

Tabel nr 5. Kategooria „Sotsiaalprogrammi olemus“ alla moodustatud koodid (autori koostatud).

	„PREP“	„Löömata teekond“	„Naised vägivald“	„Hoolivad isad“	„Sisemine kindlus „	„Sisemise Kindluse Programm Naistele“
K1	Pered (või osapooled eraldi)	Mehed	Naised	Mehed	Mehed	Naised
K2	Paarisuhte vundamendi loomine; emotsioonide õppimine, kõneleja kuulaja tehnika praktiseerimine.	Vägivalla vormid; vastutus; vägivalla tagajärjed, riskid ja ohud; turvaplaani koostamine; vägivalla mustri läbi-töötamine	vägivaldse käitumise ennetamiseks ja vägivalda kasutavate naiste toetamiseks	Isade kaasamine laste kasvatamisse ja turvalisuse loomine	Tunnete ja pingete põhjuste väljaselgitamine, vägivaldatu elu elamine	Laste-vastane vägivald, ema-lapse vaheline suhe
K3	Ei sisalda grupitööd, kus paarid peaksid omavahelisi asju avalikult arutama	Isikunõustamine ja grupitöö	Tugigrupp ja tutvumis-intervjuu	Grupitöö, kontakt emadega, koostöö suunajaga	Rühmatöö	2 individuaal-kohtumist, grupitöö, eelintervjuu
K4	21/19/16 akadeemilist tundi (s.h 9h auditoorset tööd, 6h praktilist tööd, 6h dialoogid	6 indivi-duaalset korda (1h korraga), grupitöö 15 nädalat (iga nädal üks kohtumine kestvusega 2h)	15 kohtumist (üks kord nädalas)	17 nädalat kohtumisi (nädalas 2 tundi), grupis 8-12 isa.	14 nädalat (iga nädal 1 kord kestusega 2h)	Individuaalkohtumised 1h/pere, grupitöö 14 kohtumist (2h kord)
K5	Indiviidi mõjutamise läbi põhilised muutused mikro-, makro-, ekso- ja kronotasandilisel	Mõjutatakse meest läbi ennetava keskkonna loomise mikro-, makro-, ekso- ja kronotasandilisel	Suunatakse naist vägiavallast loobuma mikro-, makro-, ekso- ja kronotasandilisel	Mõjutatakse isasid keskenduma laste turvalisusele. Mõjutused on mikro-, makro-, ekso- ja kronotasandilised	Muudetakse meeste arusaamu tunnetest ning vägivallast mikro-, makro-, ekso- ja kronotasandilisel	Ema ja lapse vahelise suhte muutmine läbi ema mikro-, makro-, ekso- ja kronotasa ndi õpitud arusaamad e ümber- kujundami se

Järgnevalt annab autor täpsema ülevaate kõikidest programmidest vastavalt koodidele K1, K2, K3, K4 ja K5. Kokkuvõtted koodidest on tehtud eeltoodud analüüsiks kasutatavate allikate põhjal.

Paarisuhte rahulolu edendamise programm (PREP) (D1)

Lähisuhtevägivalda ennetav ja vägivaldseid suhtemustreid tõkestav paarisuhtekoolitus, kuhu on oodatud mehi koos kaaslasega. Sihtgrupiks on pered, paarid ja üksikvanemad, kes on märganud enda suhtes ohumärke. Nendeks võivad olla lapseotel või väikelastega pered; pered, kus on erivajadustega või kooliprobleemidega lapsed; pered, kus on toimunud lähisuhtevägivald; riskikäitumisega noored täiskasvanud; lapsevanemad, kes on lahutanud või soovivad lahutada; kärgpered; asendushooldusel olevad (olnud) noored; asendushooldustega tegelevad spetsialistid ja pered, kes on huvitatud turvalistest peresuhetest ning enesearengust. Tegemist on suhteharidusliku programmiga, mis annab olulisi teadmisi paari- ja peresuhete ülesehitamisest. Sobib paaridele, kes on sattunud rutiini või on enda paarisuhtes raskustesse. Eesmärgiks panna inimest paremini mõistma iseennast, oma suhtevalikuid ning teise inimese mõistmise põhimõtteid. Aitab panustada hea suhte püsimisse või selle parandamisse, suhte värskendamisse ja suhteprobleemide lahendamisse. Samuti keskendub lastele ja nende vaimse tervise toetamisele. Programmi läbiviimisel keskendutakse järgnevatele teemadele: suhte turvalisuse alustalad – millele ehitada suhe, armastuse keeled, suhtlemise ohumärgid, hea suhtlemise alustalad, varjatud teemad, kõneleja-kuulaja tehnika, sõpruse ja lõbu vajalikkus ning hoidmine, põhjendatud ja põhjendamata ootused, stressiga toimetulek ja teineteise toetamine, sensuaalsus suhtes, probleemide lahendamise tehnika, andestamise võimalikkus ja vajalikkus ja pühendumine suhtes. Teemade käsitlusel kasutatakse meetodeid nagu diskussioon, auditoorne töö, praktiline töö koolituskeskkonnas, töö paarides ning enesereflekteerimine. Õpe kestab vastavalt koolitajatele 21, 19 või 16 akadeemilist tundi. Paarisuhte koolitusel pole grupitöid ning osaleb vaid üks paar korraga, kes enda kogemusi teistega jagama ei pea. Keeruliste juhtumite puhul pakutakse ka koolitusele järgnevalt paari- või pereteraapiat ning individuaalnõustamist. Arvestades ökoloogilise teooria tasanditega, siis selgub programmist, et muudetakse indiviidide vääri käitumismustreid, mis on tulenenud varem õpitud mustritest. Nendeks võib olla õpitu nii mikro-, makro-, ekso-, kui ka kronotasandiliselt. See tähendab, et muudetakse mustreid, mis on tulenenud eelnevatest kogemustest (lapsepõlv, perekond, kool, kultuur, keskkond, meedia või ka täiskasvanu eas õpitud ja kogetu).

Löömata teekond (D2)

Antud vägivallakatkestamise programm mõeldud meestele, kes on peres või lähisuhtes toime pannud vägivaldsete ning samuti meestele, kes on mures enda suhteid kahjustavate käitumisimpulsside pärast. Grupis töötatakse selle nimel, et mehed mõistaksid vägivalda põhjuseid, olemust ning tagajärgi. Tähtsal kohal on enda lugude analüüsimine ning selle abil vägivaldamustrite nägemine. Programm koosneb kuuest isikunõustamisest ja 15 nädalast grupitööst. Individuaaltöö raames kaardistatakse vägivaldse käitumise riski ja ohtu, keskendutakse vägivaldsükli mõistmisele, selle mustrite nägemisele. Meestega koostatakse turvaplaan ning individuaaltöö vältel viiakse läbi ka vahe- ja lõpphindamine. Grupitöös keskendutakse teemadele nagu näiteks vägivalda vormid, võim, vastutustundlik mees/lapsevanem ja vägivalda tagajärjed. Grupis, mehed vastastikkusel toel, saavutavad positiivsed muutused. Lisaks kaasatakse protsessi ka vajalikud kontaktasutused ning mehe partner või abikaasa. Mehi suunatakse individuaalsele arengule, et katkestada varem kasutusel olnud mustrid, mis on tulenenud kõikidest ökoloogilise teooria tasanditest.

Naised vägivaldsete (D3)

Antud programm ja tugigrupid on mõeldud naistele, kes on vägivaldsete enda lähedaste suhtes. See programm on naiste vägivaldse käitumise ennetamiseks ja vägivalda kasutavate naiste toetamiseks. Vägivallana käsitletakse grupis käitumist, mis kahjustab naist ja ta lähedasi. Näiteks võib tuua tutistamist, löömist, asjade loopimist, karjumist, kontrollivat käitumist, alandamist, manipuleerimist ning ka enda vastu vägivalda kasutamist. Programmi oodatakse igas vanuses naisi, seehulgas väikelaste emad ja hoolduskoormusega naised, kes tunnevad enda sees viha, ärevust, frustratsiooni, lootusetust või muid tundeid, mis võivad esile kutsuda vägivaldse käitumise. Programmi raames viiakse läbi individuaalsed nõustamised ning tugigrupid. Enne tugigruppe, mis toimuvad kokku 15 korda (iganädalaselt), viib grupijuht naistega läbi tutvumisintervjuu. Läbi selle programmi on näha ökoloogilise teooria tasandeid. Nimelt suunatakse naist vägivallast loobuma, mõjutades mikro-, makro-, ekso- ja kronotasanditel sissekodeeritud harjumusi.

Hoolivad isad (D4)

Selle programmi eesmärk on isasid paremini kaasata laste kasvatamisse ning seeläbi tagada laste heaolu ja turvalisus. Programmi on oodatud eelkõige näiteks üleliia kontrollivad, kauged, vaenulikud või vägivaldsete isad, kes on oma lapsi füüsiliselt või emotsionaalselt väärkohelnud ja hooletusse jätnud või kasutanud vägivalda laste ema suhtes. Programmi puhul käsitletakse naistevastast ja lastevastast vägivalda koos. Leitakse, et lapseas vanemate või pereliikmete

vägivalla pealtnägemine on samuti lapse väärkohtlemine. Seega isade sidumine perega soodustab laste arengut. Läbi programmi saavad isad loobuda vägivaldusest, keskendudes isa rollile ja vanemlikule vastutusele. Programmi keskne eesmärk on laste turvalisuse ja heaolu tagamine. Ebasobivate käitumisviisidena peetakse näiteks lapse mitteväärtustamist, ignoreerimist, eiramist, kahjustamist, ebasobivaid ootuseid lapsele, emotsionaalset, füüsilist ja seksuaalset ning lähedaste halvustamist. Seejuures isasid, kellel on menetluses seksuaalvägivallaga seotud menetlused ning tal on vaimse tervise probleemid või kognitiivsed häired (mis häirivad tema võimet grupis osaleda), programmi vastu ei võeta. Enne rühmatööd, kohtuvad isad grupijuhtidega, kes viivad läbi motiveeriva intervjuu. Kohtumisi on kokku 17 ja grupis on 8-12 isa. Kohtumised on jagatud järgmisteks teemadeks: usalduse ja motivatsiooni arendamine; teadlikkuse suurendamine lapsekesksest isaduses (vanemaharidus, oskused, käitumisharjumused ja väärkohtlemise mõju lapsele); meeste teadlikkuse suurendamine vägivaldsest käitumisest ja sellest tulenevast vastutusest; usalduse taastamine; tuleviku kujundamine ja teadlikkuse suurendamine. Toimub ka süsteemne kontakt emadega ning koostöö on ka grupi suunaja ning teiste peredega seotud spetsialistidega. Programmi ajal pannakse kirja meeste arengud ning programmi lõppemisel saavad mehed lõpparuande. Vaadates ökoloogilise teooria 4 erineva tasandi perspektiivi, siis suunatakse isad selle programmiga muutusesse just arvestades laste turvalisust ning suhete parandamist lastega. Selleks antakse isadele käitumisalternatiive, et mõista mikro- makro- ekso- ja kronotasanditest ülevõetud väärraid mustreid.

Sisemine kindlus D5

Programm, mis aitab meestel luua paremaid lähisuhteid partnerina, pojana või isana ning elada vägivallavaba elu. Programmi on oodatud mehed, kes on kasutanud või kasutavad endiselt lähisuhtes vägivalda, kuid soovivad selle lõpetada. Programmis õpetatakse, kuidas juhtida tugevaid emotsioone (nagu näiteks viha või raev) ning kuidas tulla toime pingete ja konfliktidega. Pööratakse rõhku, kuidas näha „oma osa“ keeruliste suhete kujunemisel. Programmi raames saavad mehed teada, enda tunnete ja pingete põhjustest ning õpivad nende emotsioonidega toime tulema. Programmi oodatakse mehi, kes soovivad osaleda aruteludes, et jagada ausalt enda kogemusi lähisuhtevägivalla kohta; kes soovivad õppida mõistma enda ja lähedaste käitumist; kes soovivad mõista, miks tunnevad vahepeal emotsioone nagu kurbus, viga või jõuetus; kes soovivad teada saada, mis on hea suhte aluseks ning kuidas selles hästi hakkama saada ning kes soovivad saavutada teadliku ja austava kontakti enda ja oma lähedastega. Rühma kohtumised kestavad kokku 14 nädalat ning kohtumised toimuvad üks kord nädalas, kestvusega 2 tundi. Ühes grupis on 8-10 liiget.

Enne rühmakohtumisi viiakse mehega läbi vestlus. Taaskord on näha seost ökoloogiliste teooriate nelja tasandiga. Nimelt muudetakse programmi vältel meeste arusaamu tunnetest ning vägivallast, mis on neil üle võetud mõnelt grupilt või indiviidilt elu jooksul.

Sisemise Kindluse Programm Naistele (D6)

Programmi on oodatud naised, kes soovivad elada vägivallavaba elu ning kes on kasutanud kasvatusvägivalda. Programmis käsitletakse lastevastase vägivalla teemat ning ema ja lapse vahelist suhet. Oluline on tunnete käsitlemine ning empaatia kasvatamine. Uuritakse, mis inimese sisemaailmas toimub ning õpitakse enda sees toimuvat sõnastama, et leida vägivallavabad käitumisviisid. Programmi raames aidatakse võtta vastutus tunnete ja reaktsioonide eest ning õpetatakse naist ennast kontrollima. Oluliseks teemaks on ka lapsepõlves kogetu. Programmi viiakse läbi miniloengute, rühma arutelude, eneseanalüüsi, isiklike juhtumite probleemilahenduse, rollimängus vägivallatute lahenduste leidmise ja analüüsivate töölehtede täitmise teel. Programm koosneb kolmest moodulist, milleks on eesmärkide püstitamine ja nende hindamine, vägivalla mõjude uurimine ja ennetusstrateegiad ning suhe, suhtlemine ja tunded. Programm koosneb eelintervjuust, vähemalt kahest individuaalkohtumisest ning 14st grupikohtumisest, mille iga kohtumise kestvus on kaks tundi. Kohtumised toimuvad iga nädal. Programm kestab 4 kuud. Vajadusel kaasatakse nõustamise ka terve pere ning seejuures ka lapsed. Programmi läbimisel saavad naised vastavad tõendid.

Esimese kategooria „sotsiaalprogrammi karakteristikud“ analüüsist selgus, et kõik programmid on keskendunud vägivallakatkestamisele lähisuhetes, hõlmates seejuures praktiliselt kõiki eri lähisuhtevägivalla vorme. „Paarisuhte rahulolu edendamise programmi“ on oodatud nii paarid kui ka osapooled eraldi. „Löömata teekond“, „Hoolivad isad“ ja „Sisemine kindlus“ on keskendunud meestele. Olenevalt programmist, keskendutakse kas lastevastasele, enda lähedaste või intiimpartnerite vastasele vägivallale. Samuti on loodud programmid „Naised vägivallata“ ja „Sisemise Kindluste Programm Naistele“ vaid naistele, kes kasutavad lähisuhtevägivalda. Lähtudes eeltoodud andmetest, teeb magistritöö autor järelduse, et ühel või teisel viisil tegelevad kõik programmid peamiselt sama temaga, kuid on keskendunud erinevatele sihtgruppidele. Kuna sihtgruppideks hõlmatud nii naised kui mehed, saab taaskord kinnitust töös juba korduvalt välja toodud väide, et tänapäeval ei saa lähisuhtevägivalda suhtuda ainult kui naistevastasesse vägivalda ning vajadus on mõlema soo esindajate vägivaldsusega tegeleda. Olulise aspektina toob autor välja

ka ökoloogilise teooria neli tasandit, milleks on mikrotasand, makrotasand, eksotasand ning kronotasand (antud töö lk 25). Selle järgi on indiviididesse sisse kodeeritud eri tasanditest õpitud käitumismustrid, mis mõjutavad nende käitumist ning põhimõtteid. Eranditult kõik programmid soovivad läbijates muuta vääri käitumismustreid, jõudes nende mustrite alguseni ning anda indiviididele alternatiive, kuidas valida vägivaldlatu elu. Sotsiaalprogrammide karakteristikutest peab autor kõige tähtsamaks sotsiaalprogrammi eesmärki. Läbi selle on võimalik teha järeldusi, mida programmidega täpselt saavutada soovitakse ning millist väärtust sotsiaalprogrammid endas kannavad. Antud tulemusi on hiljem võimalik kõrvutada ankeetküsitluse tulemustega, et teha järeldusi, kuidas hindavad eksperdid enda reaalse töökogemuse käigus eesmärkide täitumist. Selleks, et sellist analüüsi teha, on esmalt vajagi dokumendianalüüsiga välja selgitada sotsiaalprogrammide põhilised eesmärgid.

Dokumendianalüüsi teises pooles moodustati kategooria „**Sotsiaalprogrammi eesmärk**,“ alla kaheksa koodi (tabel 6).

Tabel nr 6. Kategooria „Sotsiaalprogrammi eesmärk“ alla moodustatud koodid (autori koostatud).

Koodi number	Koodi nimetus
K1	Lähisuhtevägivalla ennetamine
K2	Lähisuhte vundamendi loomine
K3	Vägivaldsuse vähenemine
K4	Vanemluse teemade tähtsustamine
K5	Sotsiaalsete oskuste ja teadmiste arenemine
K6	Eneseteadvustamine
K7	Turvalisuse tõus
K8	Stressitaseme langemine

Antud tabelis nr 6 toodud koodid olid ühisteks näitajateks kõikidele kuuele magistritöös analüüsitavale sotsiaalprogrammile, mis moodustati tekste läbi töötades ning ühiseid nimetajaid leides. Seega on need kaheksa koodi, mis tabelis nr 5 on välja toodud, just kõige olulisemad sotsiaalprogrammide eeldatava mõju tunnused, mis esinevad kõikides analüüsitavates sotsiaalprogrammides.

Kõige kindlamini ja üheselt oli sõnastatud kõigis kuues programmis eesmärgina K1 ehk lähisuhtevägivalla ennetamine.

Samuti oli ühtse eesmärgina programmides väljaloetav K3 ehk vägivaldususe vähendamine. Selle all oli välja toodud näiteks vägivaldse käitumise katkestamine, võimekus vältida keerulistes olukordades vägivaldset käitumist, võimalus murda vägivalga pärandumine ühest põlvkonnast teise ning ka vägivallast loobumise instrumentide kasutuselevõtt.

Kõige sagedamini esines K5, mis tõi sotsiaalprogrammide eesmärgina välja sotsiaalsete oskuste ja teadmiste arenemise. Selle alla kuuluvad näiteks empaatia areng, lugupidava suhtlemise õppimine, teadmised turvalise suhte kohta, vägivalga mõistmine, suhtlemisoskuste ja hoiakute õppimine, vihaemotsioonide ohjeldamine, teistega arvestamine, lapsepõlve mustrite kordumise märkamine, teiste tunnetest arusaamine ja nende mõistmine, emotsioonide ja tunnete kontrollimine. Samuti näiteks avarduvad teadmised vaba-aja harrastuste kohta, vägivaldsete suhtemustrite äratundmise ning vägivallatute valikute tegemise kohta.

Teisena esines sageduse suhtes kood K6 ehk eneseteadvustamine. Selle alla käivad muutused nagu näiteks vägivalga omaksvõtmine, teadlikumaks muutumine, enda rolli mõistmine konfliktisituatsioonis, tunnete teadvustamine, ohvrirollist väljumine, toimunu analüüsimine, enda väljendamise oskus ning enesekontrollimine.

Edasi saab sageduse suhtes välja tuua K2 ehk lähisuhte vundamendi loomine. Selle koodi all saab välja tuua enda suhtedünaamika mõistmise, algteadmised turvaliste paari- ja peresuhte ülesehitamisest, suhte hoidmise võimalused (näiteks värskendamine, probleemide parandamine) ning emotsionaalse läheduse tugevnemise enda partneriga.

Samuti oli kõikide programmide ühiseks näitajaks K4 - vanemluse teemade tähtsustamine. Dokumentides oli mõjuna välja toodud laste vaimse tervise paranemine, vanemate mõistmine enda tegude tagajärgede üle lastele, isade kaasamine laste kasvatusse, empaatia suurenemine laste suhtes ning ka näiteks laste vajaduste märkamine.

Eesmärgina sai analüüsi käigus välja tuua ka turvalisuse tõusu (K7), mille puhul võib näiteks tuua ennetava ja turvalise keskkonna loomise kodus ning ka laste turvalisuse ja heaolu tagamise.

Viimaseks ja kindlasti väga oluliseks eesmärgiks selgus analüüsist stressitaseme langemine (K8). Selle järgi toodi välja ärevuse ja depressiooni langust, tugevate emotsioonide (viha ja raev) juhtimine, vanemliku stressi, vaenulikkuse ja ükskõiksuse vähenemine ning ka ärevuse ja ohvriks langemise vähenemine kannatanu perspektiivist.

Kindlasti on igal programmil omad nüansid, kuid dokumendianalüüsi pinnalt teeb autor järelduse, et just need tabelis nr 5 väljatoodud kaheksa tunnust on lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammide eesmärgid, mis muutuseid soovitakse programmiläbinutes sotsiaalprogrammidega esile kutsuda.

2.3 Ankeetküsitluse tulemused

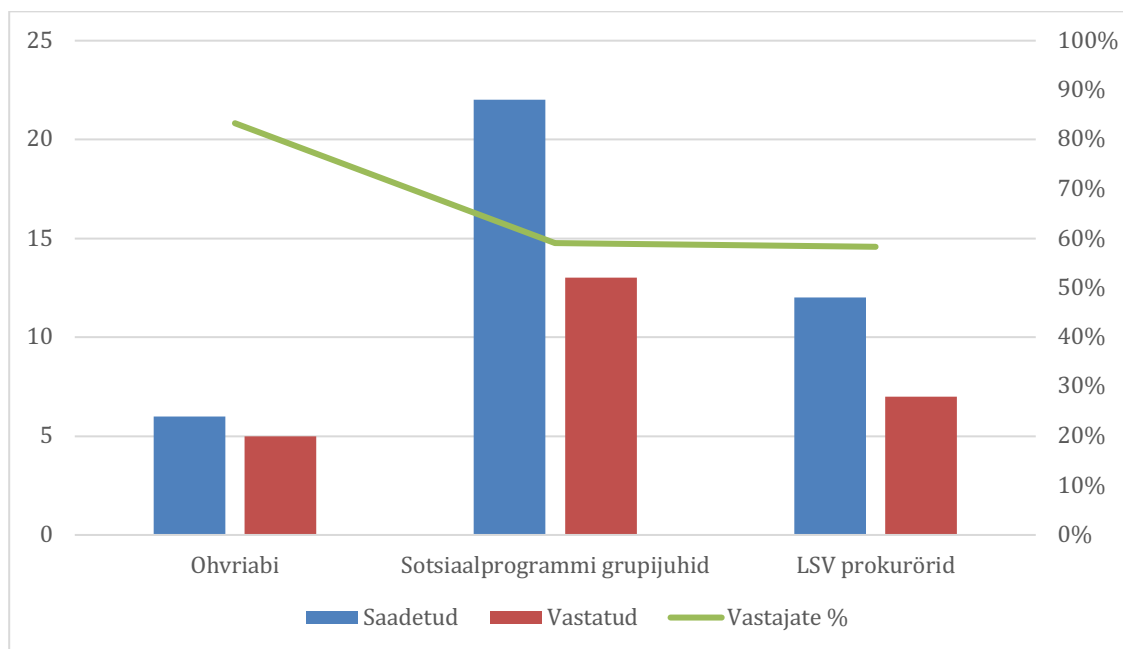
Magistritöös püstitatud kolmandale ja neljandale uurimisküsimusele vastamiseks viidi läbi poolstruktureeritud ankeetküsitlused ekspertide seas, kes oma igapäevatoos lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammidega kokku puutuvad. Küsimustes ja vastustes kasutatakse läbivalt lühendit LSV (lähisuhtevägivald).

2.3.1 Vastanute üldine iseloomustus

Ankeedid saadeti välja Põhja piirkonna ohvriabitöötajatele, lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammide grupijuhtidele/läbiviijatele ning Põhja Ringkonnaprokuratuuri prokuröridele. Isiklikult saatis töö autor välja e-kirjad ankeetidega kõikidele Põhja piirkonnas töötavatele ohvriabitöötajatele ja prokuröridele. Kuna grupijuhtide kohta puudus üldiselt avalik info ja nende kontaktandmed, siis kasutas töö autor sotsiaalprogrammide puhul kontaktisikuid, kelle kaudu ankeedid grupijuhtidele saadetud said. Kuna kahe sotsiaalprogrammi kõneisik keeldus koostööd tegemast, sai töö autor vajalikud kontaktid Sotsiaalkindlustusameti töötajalt, tänu kellele saatis autor ülejäänud grupijuhtidele ankeetküsitlused isiklikult. Välja saadeti 40 ankeeti ning ankeedile vastas kokku 26 inimest, mis teeb 65% koguvalimist. Kõigile kolmele valimile koostas magistritöö autor vastavalt vastanute töö spetsiifikale üksteisest veidi erinevad küsimused, kuid lähtus üheselt uurimisküsimustest ja töö eesmärgist. Ohvriabitöötajate ankeet koosnes 17st küsimusest, milledest 10 olid avatud vastustega. Grupijuhtide ankeet koosnes 13st küsimusest, milledest seitse olid avatud vastustega. Prokuröridele mõeldud ankeet koosnes 21st küsimusest ning nendest 12 olid

avatud vastustega. Seega olid üle pooled küsimustest avatud ning andsid kvalitatiivsele tööle iseloomulikult hulga ekspertide arvamusi, hinnanguid ning tunnetusi antud teema kohta.

Vastanute arv oli nendes kolmes valimigrupis erinev. Valimist kõige aktiivsemad olid ohvriabitöötajad. Põhja piirkonnas töötab kokku seitse ohvriabitöötajat, kellest üks oli pikalt eemal ning seetõttu jäi küsitlusest välja. Seega kuuest töötajast vastas kokku viis, mis on 83,3% valimist. Sotsiaalprogrammi grupijuhte, kellele ankeet edastati, oli kokku 22. Nendest vastas kokku 14 inimest, mis teeb 63,6% valimist. Lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammidega kokku puutuvaid prokuröre oli Põhja piirkonnas kokku 12, kellest vastas ankeedile seitse inimest, mis teeb 58,3% valimist. Vastanute aktiivsust iseloomustab joonis 3.

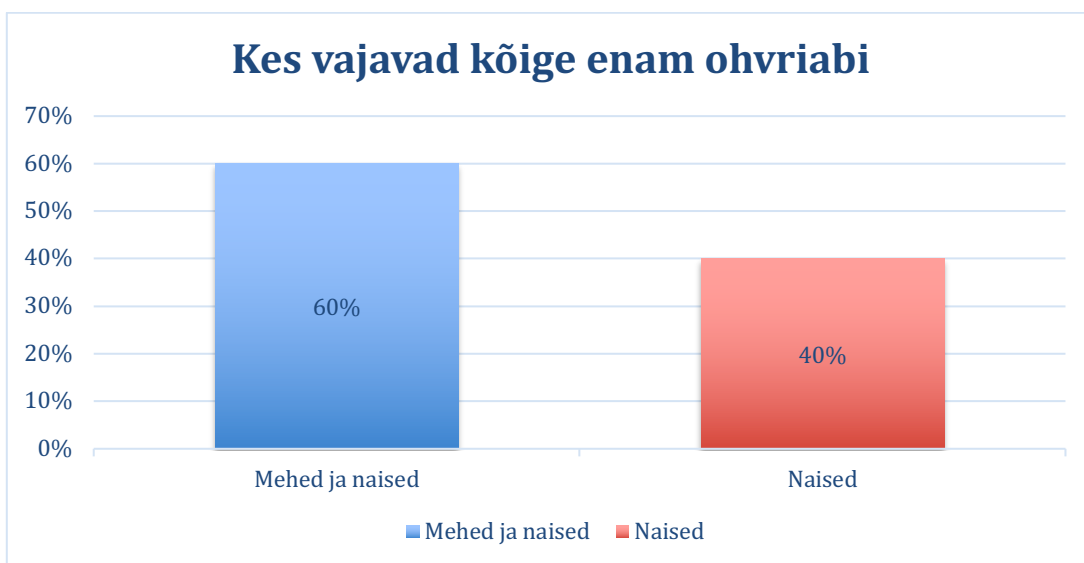

Joonis nr 3. Vastajate aktiivsus (autori koostatud)

2.3.1 Ohvriabitöötajate hinnangud programmide eesmärkide täitumisse

Esmalt koguti infot ohvriabitöötajate töökogemuse kohta vanusegruppide lõikes. Selle infoga veendus autor ekspertide kompetentsuses, kuna piisava töökogemusega ei pruugi eksperdid piisavaid teadmisi omada. Selgus, et neli töötajat on valdkonnas olnud üle kahe aasta ning üks töötaja alla ühe aasta, mis on autori meelest piisav aeg, et anda adekvaatseid vastuseid.

Magistritöö teoreetilises osas kirjeldas autor, et tänapäeval ei saa suhtuda lähisuhtevägivalda enam ainult kui naistevastasesse vägivalda ning ohvriteks võivad olla nii naised kui ka mehed (antud töö lk 11). Ohvriabitöötajatele saadetud ankeetküsitluses uuris autor ekspertidelt „kes vajavad kõige enam ohvriabiteenust.“ Vastanutest 60% leidsid, et ohvriabiteenust vajavad nii naised kui mehed ning 40% leidsid, et ohvriabiteenust vajavad kõige enam vaid naised (joonis 4). Seega on joonistub ka ekspertide arvamusest välja, et üle poolte abivajajatest on nii naised kui mehed.

Joonis nr 4. Kes vajab kõige enam ohvriabi (autori koostatud)

100% vastanutest leidis, et ohvrid pöörduvad ohvriabitöötajateni läbi riikliku sekkumise, milleks peetakse vastavalt suunamist läbi politsei, prokuratuuri või kohtu.

Edasi uuriti ohvriabitöötajatelt, kuidas ja mil määral puutuvad nad kokku lähisuhtevägivalda sotsiaalprogrammidega. Viiest vastanust kahel puudus sotsiaalprogrammidega otsene kokkupuude, üks vastanu ei puutu väga palju programmidega kokku ning kahe ohvriabitöötaja vastused olid: „kasutan neid igapäevatoos, sest uued LSV-d saavad iga päev“ ning „suuname läbi lepitusmenetluste inimesi programmidesse“

Analüüsisid aspekti, kui tihti ohvriabitöötajad lepitusmenetluse raames lähisuhtevägivalda toimepanijaid sotsiaalprogrammidesse suunavad, siis vastas kolm ohvriabitöötajat viiest, et see sõltub kannatanu seatud tingimustest, kuna lepitusmenetluses seatakse esiplaanile kannatanu huvid

ja vajadused. Samuti selgus, et ohvriabitöötaja suunab lähisuhtevägivalla toimepanija vägivallast loobumise liinile ning seal tehakse juba edasine otsus programmi suunamise osas. Ühe vastaja sõnul saadab ta üsna tihti lähisuhtevägivalla toimepanijad sotsiaalprogrammidesse ning ühe vastaja sõnul ei suuna ta nendesse programmidesse kedagi, vaid seda teeb prokuratuur või kohalik omavalitsus.

Edasi soovis autor teada saada, kas ohvriabitöötajad eelistavad mõnd sotsiaalprogrammi teistele. Kõikidest vastustest selgus ühtselt, et ühtegi programmi ei eelistata. Näiteks ühe vastaja sõnul kohtleb ta kõiki programme võrselt ning kaalub otstarbekust vastavalt vajadusele.

Sotsiaalprogrammide eeldatava mõju ehk eesmärkide kohta, mida programmidega saavutada soovitatakse, leidsid ohvriabitöötajad, et see mõju on pigem positiivne, kuid väga palju sõltub suunatud inimese motivatsioonist. Leiti, et sotsiaalprogramm paneb inimest nägema oma käitumise tagamaid ning õpib end kontrollima ning vägivalla korduvus peaks vähenema. Ühe vastanu sõnul tunnistab lähisuhtevägivalla toimepanija tehtut, saab aru, et kannatanule on tekitatud füüsiline ja/või moraalne kahju. Sotsiaalprogramm aitab ekspertide arvates muuta käitumist, õpetada sotsiaalseid oskusi ja vähendada riski. Seega leidsid kõik vastanud, et sotsiaalprogrammid avaldavad positiivset ning läbi programmide peaks inimeses toimuma muutus vägivalla katkestamise suhtes.

Järgnevalt soovis töö autor teada, kuidas suhtuvad ohvriabi töötajate silmis nii lähisuhtevägivalla kannatanud kui toimepanijad sotsiaalprogrammidesse. Ohvriabitöötajate vastustest selgus, et nende kogemusel on ohvrite suhtumine neutraalne või positiivne ning ühe vastanu arvates sõltub see olukorrast, millised on ohvri ootused programmile. Toimepanijate suhtes leidsid vastanud, et sotsiaalprogrammidesse suhtutakse neutraalselt või lausa negatiivselt. Ühe vastanu arvates sõltub kõik toimepanijast- mil määral ta teadvustab toimepandud tegu.

Lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammide kõige suuremaks väljakutseks nimetasid vastanud hoiakute muutumist ning motivatsiooni programmi läbimiseks ja muutumiseks. Näiteks toodi välja, et eriliseks väljakutseks on tegeleda isikuga, kes ei ole läinud programmi vabatahtlikult.

Eesmärkide analüüsi aspektist peab autor väga oluliseks ohvriabitöötajatele esitatud küsimusi „kui olete lepituskokkuleppena saatnud LSV toimepanija sotsiaalprogrammi ning peale

järelevalveperioodi programmi läbiviijaga kontakteerute, siis milline on üldine programmi läbiviija tagasiside?“ ja „kui olete lepituskokkuleppena saatnud LSV toimepanija sotsiaalprogrammi ning peale järelevalveperioodi ohvriga kontakteerute, siis milline on üldine ohvri tagasiside?“ Alustades programmiläbiviijate (ehk grupijuhtide) tagasisidest, siis kahe vastanu kogemusel on programmi mõju olnud positiivne ja ühe kogemusel on esmakordne toimepanija ehmatanud ning on ise soovinud muutusi, et selliseid juhtumeid enam ei korduks. Ühe vastanu sõnul on toimepanija programmis osalenud ning toimunud oli väike muutus. Ühe vastanu kogemustel on ka selliseid osalejaid, kes ise muutuseid ei soovi ning ei osale programmis aktiivselt, vaid täidavad ainult nõuet läbida programm. Kannatanute koha pealt läksid vastanute arvamused kaheks. Poolte sõnul leidsid kannatanud, et olukord on kodus läinud positiivsemaks ja rahulikumaks. Pooled leidsid jällegi, et kannatanute tagasiside oli neutraalne. Kannatanute sõnul suurt muutust ei märgata, pigem öeldakse, et toimepanija käib programmis, sest on kohustatud.

Elulistest positiivsetest näidetest peale sotsiaalprogrammi läbimist, oskasid vastanud välja tuua:

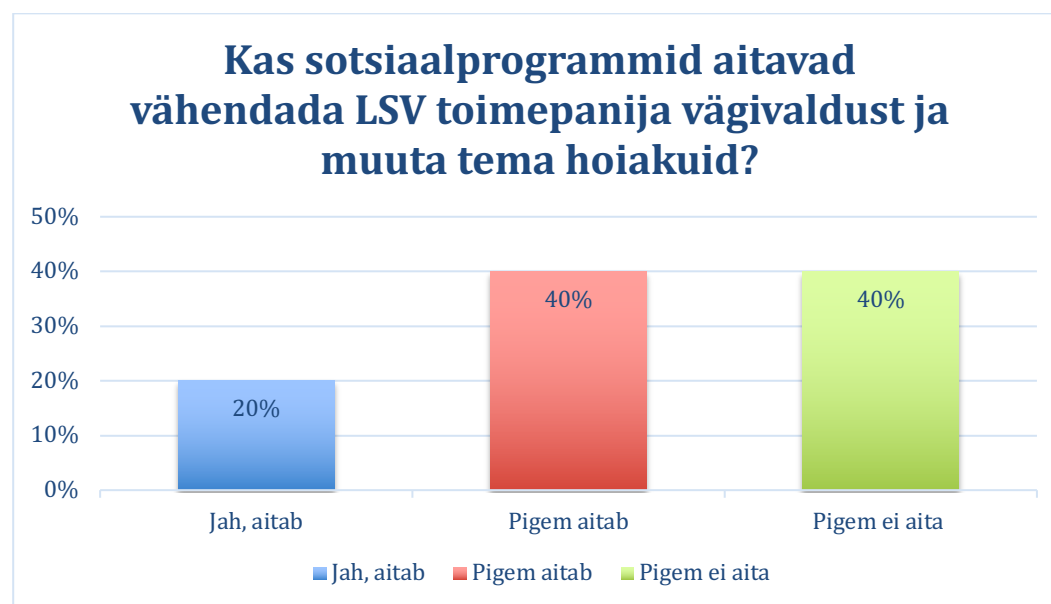
- 1) „kannatanu lahkus vägivaldsest suhtes ja alustas uut elu;“
- 2) „juhtumid, kus vägivald ei ole olnud korduv. Inimene on olnud motiveeritud muutuma- läbis programmi, mõtles seal kaasa, kodus arutas. Kõik see on paare omavahel pannud rohkem suhtlema positiivses mõttes;“
- 3) „isa, kes teadvustas oma käitumist ja selle pinnal nägi enda isa vägivaldset käitumist, mille tagajärjel tegi otsuse, et ei soovi olla sellisena, vaid tahab oma lastele hoopis teist elu. „
- 4) „Lähisuhtevägivalla toimepanija soovis ise sotsiaalprogrammiga liituda, sest soovis muutuda.“

Elulistest negatiivsetest näidetest, kus programmiläbimine pole toodud soovitud mõju, toodi välja järgnev:

- 1) „vägivaldne suhe jätkus ning kannatanu andis alla (kahjuks puudub siin informatsioon kannatanu alla andmise suhtes). Samuti puudus kannatanul motivatsioon edasi liikuda ning võidelda. Toimepanija tõmbas käitumist tagasi väga väheseks perioodiks ning mõne aja möödudes kõik jätkus samamoodi.“

- 2) „Inimene läbis programmi, oli selle läbimise ajal passiivne. Samuti oli vihane ka naise peale, et ta justkui tema pärast programmis pidi käima. Hoiab end küll tagasi, aga kehakeel rääkivat, et on seesmiselt vihane. Tihtilugu vägivald kordub ka siis.“
- 3) „Inimene on jäänud oma hoiakute juurde ja LSV väljakutsed jätkusid.“
- 4) „Järgmine vägivald toimus vahetult pärast järelvalveperioodi lõppu.“

40% vastanutest leidis, et sotsiaalprogramm pigem aitab ja 40% leidis, et sotsiaalprogramm pigem ei aita vähendada lähisuhtevägivalla toimepanija vägivaldsust ja muuta tema hoiakuid. Üks vastanu leidis, et sotsiaalprogramm aitab kindlasti vähendada lähisuhtevägivalla toimepanija vägivaldust ja muuta tema hoiakuid (joonis 5). Seega oli üldine arvamus siiski positiivsuse poole kalduv.

Joonis nr 5. Ohvriabitöötajate arvamus LSV toimepanija muutuste kohta (autori koostatud)

Magistritöös leidis kajastust dokumendianalüüsi käigus teema, mis on sotsiaalprogrammide eesmärk läbinutele. Kuna ohvriabitöötajad on seotud sotsiaalprogrammidega ja nende sisuga, siis uuris magistritöö autor ankeetküsitluse raames, kas ohvriabitöötajate meelest on sotsiaalprogrammi eeldatav mõju kooskõlas reaalse tulemusega. Ehk kas sotsiaalprogrammides paika pandud eesmärk on ka sotsiaalprogrammi reaalne tulem. 60% vastanutest leidis, et eeldatav mõju ei ole alati kooskõlas reaalse tulemusega ning 40% vastanutest leidis, et eeldatav mõju on vaid harva kooskõlas reaalse tulemusega. Seega on vastused selles osas üpris negatiivsed ning tuleb uurida,

miks ekspertide töökogemuse põhjal ei mõju programmid nende läbinutele nii nagu programmide eesmärkides kirjas.

Ohvriabitöötajate arvatest peaks tõstma inimeste teadlikkust ja soovi muutuda, et sotsiaalprogrammide tõhusus muutuks. Samuti leiti, et programmis võiks olla järeltegevused (näiteks kohtutakse uuesti mingi aja pärast ja arutatakse, kuidas on läinud). Programmitegija peaks olema tugevate teadmistega. Üks vastanutest tõi välja, et programmid peaksid olema pikemad.

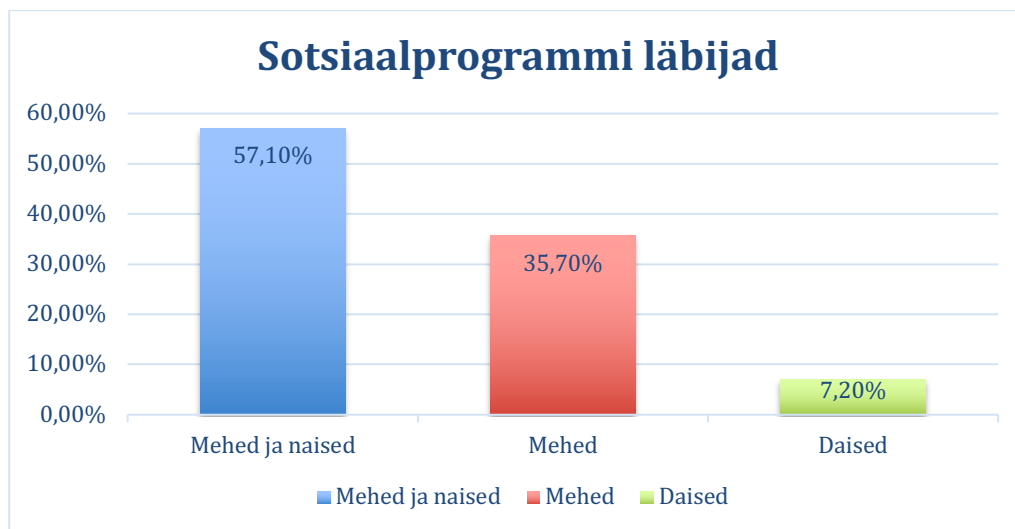
Analüüsidest ohvriabitöötajate vastuseid, võib välja lugeda, et programmide eesmärgi täitumine sõltub suuresti programmi läbija motivatsioonist ning tahtest muutuda. Tuleb tõdeda, et vastustest lähtub, et lähisuhtevägivalla toimepanijad suhtuvad programmidesse neutraalselt või lausa negatiivselt. Seega on programmi eesmärgi täitumine küsitav. Kui aga inimesel on soov muutuda, siis toodi välja ka programmi mõjuna positiivseid aspekte nagu näiteks: kodune olukord muutub rahulikumaks, kannatanu on lahkunud vägivaldsest suhtest, paarid on hakanud peale programmi läbimist rohkem suhtlema, mõistetakse vägivalla mustreid ning enda lapsepõlvkogemusi ning muudetakse seega enda käitumist. Neid muutuseid vaadates võib tõmmata paralleele dokumendianalüüsis välja toodud sotsiaalprogrammide eesmärkidega. Kahjuks aga leidis enamik vastanuid, et sotsiaalprogrammide eeldatavad eesmärgid ei ole alati kooskõlas reaalse tulemusega. Välja toodigi juhtumid, kus inimene ei soovi ise muutust ning süüdistab programmi minemises isegi kannatanut, kelle pärast ta seda läbima peab. Samuti on märkimisväärne asjaolu, et programmidesse suunamine sõltub suure osas kannatanust, sest see sõltub just viimase seatud tingimustest. Seega, kui kannatanutel on negatiivsed hoiakud sotsiaalprogrammide osas, siis võib olla olukord, kus nendele ei antagi võimalusi ning teo toimepanijat programmi ei suunata. Kõige suuremaks väljakutseks peeti inimeste motivatsiooni osalemiseks ja tahet muutusteks. Kriitiliseks peab autor ka vastustest välja toodud asjaolu, et ohvriabitöötajate hinnangul pöörduvad ohvrid nende poole vaid läbi riikliku sekkumise. Autorile jääb mulje, et ühiskonnas pole piisavalt mõistetud ohvriabi tähtsust ning võimalusi, mida pakutakse. Samuti on kriitiline, et kõik vastanud leidsid, et programmide mõju nende läbinutele on kas üldse mitte või väga harvadel juhtudel kooskõlas sellega, mida programmid saavutada üritavad. Ekspertide hinnangul peab tõstma inimeste teadlikkust ja soovi muutuda, et programmid enda eesmärgi täidaksid. Soovitustena toodi välja programmide järeltegevused, pikemad programmid ning programmitegijad peavad olema kompetentsed.

2.3.2 Sotsiaalprogrammide grupijuhtide hinnangud programmide eesmärkide täitumisse

Järgmisena analüüsib magistritöö autor sotsiaalprogrammi grupijuhtide praktikat lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumise kohta. Sama ankeet saadeti kõikidele magistritöös uuritavatele sotsiaalprogrammi juhtidele ning vastused olid anonüümsed.

Esmalt uuriti vastanute käest, kui kaua nad on lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammi läbijaid juhendanud. 10 vastanu sõnul on nad programme juhendanud üle kahe aasta, kaks vastanut on programmi juhendanud 1-2 aastat ning üks vastanud on juhendanud üle seitsme aasta. Selline töökogemus annab kinnitust, et grupijuhid on kompetentsed ning nendelt saab objektiivseid hinnanguid sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumise kohta.

Küsitlusest selgus, et suurem osa vastanuid on juhendanud enda läbiviidavates gruppides nii naisi kui mehi (kaheksa vastanut neljateistkümnest), viie vastanu sõnul on nad juhendanud ainult mehi ning ühe vastanu sõnul ainult naisi (joonis 6). Antud tulemus on taaskord kinnituseks magistritöös välja toodud põhimõttele, et lähisuhtevägivalla puhul võivad olla teo toimepanijateks nii naised kui ka mehed.

Joonis 6. Sotsiaalprogrammide läbijad (autori koostatud)

Sotsiaalprogrammi grupijuhtide sõnul satuvad inimesed programmidesse kõige enam läbi riikliku sekkumise ehk politsei, prokuratuur või kohus on pannud kohustuse (12 vastanut 14st) või vabatahtlikult (nii arvas 9 vastanut 14st) . Grupijuhid tõid välja ka järgnevad variandid:

- 1) partner on soovitanud või nõudnud,
- 2) lastekaitse, kohalik omavalitsus või Sotsiaalkindlustusamet on suunanud

Seega näeb siin teatud erinevuse ohvriabitöötajate vastusest, kelle kogemusel osapooled programmidesse või ohvriabi poole vabatahtlikult ei pöördu.

Edasi uuris töö autor grupijuhtidelt, milline on lähisuhtevägivalla juhtumite puhul sotsiaalprogrammide eeldatav mõju. Selle all mõeldi, et kas programmide eesmärgid reaalselt ka täituvad ning mil määral. Vastustes võis märgata äratuntavaid sarnasusi töö dokumendianalüüsi tulemustega. Vastanute sõnul on programmide eesmärgiks: „enda osa mõistmine,“ „suhte parandamine, osalejad ei soorita enam vägivalda,“ *püsiv muutus inimese käitumisele läbi oskuste ja võimete õpetamise,“ „enda vägivaldsuse mõistmine,“ „teisi kahjustava käitumise ennetamine ja vähendamine. Uute oskuste õpetamine: eneseregulatsioonioskused, suhtlemisoskused, kootööoskused jne. Iseenda tundma õppimine. Oma ajaloo (s. h lapsepõlve) mõistmine.“* *“inimene ise hakkab oma käitumist analüüsima ja märkama enda reaktsioone ning neid reguleerima,“* *“teadlik vanemlus, arusaam vägivaldsest käitumisest, vastutuse võtmine, jõustamine, toetamine, suunamine,“* *“Saavutada kontakt iseenda vajadustega ja parem sotsiaalne võimekus ning konfliktilahendus oskus.“*

12 vastanut 13st leidis, et lähisuhtevägivalla toimepanijad suhtuvad sotsiaalprogrammidesse positiivselt ning üks vastanu leidis, et negatiivselt ja üks vastanu leidis, et ükskõikselt. Toodi ka välja, et toimepanijate arvamus muutub sageli programmi käigus. Algselt on see pigem vastumeelne. Ka siin on näha erinevust ekspertide hinnangus, kus ohvriabi töötajate arvamuste puhul suhtuti programmidesse neutraalselt või lausa negatiivselt.

Lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammi kõige suurema väljakutsena toodi välja taaskord, nagu eelmise ekspertide grupi puhul, osalejate madal motivatsioon ja enda süü mitte teadvustamine (eriti neil, kes on suunatud sotsiaalprogrammi kohustuslikult ja ei osale selles vabatahtlikult). Lisaks leidsid grupijuhid, et probleemiks on ka sotsiaalprogrammide teavitamine, tunnustus ja riikliku

rahastuse puudus. Probleemina nähti ka ühiste aegade leidmist, mistõttu ei saa osalejad iga kord kohtumisel kohal olla.

Sotsiaalprogrammi positiivsete aspektidena toodi välja kõige enam muutuseid, mis toimuvad programmi raames osalejate käitumises. Grupijuhid on välja toonud, et inimesed muutuvad teadlikumaks, nendes toimub enesemõistmine, avardumine ja avanemine. Samuti töid paljud vastanud välja grupitöö positiivsed küljed. Grupis koos toetatakse üksteist, leitakse tuge, üksteist kuulatakse ära ning leitakse sarnaste probleemidega inimesi, kellega saab hinnanguvabalt koostööd teha. Kuna grupid kestavad pikka aega ja on järjepidavad, siis on need turvaliseks keskkonnaks. Välja tuuakse ka pere, partnerite ja klientide positiivset tagasisidet peale programmi läbimist. Ehk siin on märgata programmide eesmärkide täitumist.

Sotsiaalprogrammide negatiivsete aspektidena toodi välja osavõtjate madal motivatsioon ning programmist osavõtmine vaid karistuseks pääsemiseks: „*sisuliselt on nõ keha kohal, vaimne osalus minimaalne, vastutuse võtmine minimaalne.*” Leiti ka, et kõik osalejad ei ole vaimselt samal tasemel ning ei suuda mõista ja analüüsida oma mõttestruktuuride ja käitumise tagamaid. Leiti ka, et mõlemad suhtepooled peaksid programmides osalema. Eraldi toodi välja naiste negatiivne suhtumine, kus nad lähevad kaitsesse ning ei näe vajadust programmis osaleda. Leiti ka, et vägivald on jätkunud või programmist saadud teadmisi on ära kasutatud ning seeläbi partnerit mõjutatud.

Küsimusele “kas sotsiaalprogrammid aitavad Teie kogemusel vähendada lähisuhtevägivalla toimepanija vägivaldsust ja muuta tema hoiakuid” vastas 7 vastanut “jah, aitavad” ning 7 vastanut “pigem aitavad.” (joonis 7) Võib järeldada, et kõik vastanud leidsid, et sotsiaalprogrammid aitavad vähemal või rohkemal määral muuta isikute hoiakuid ja vägivaldsust.

Joonis 7. Sotsiaalprogrammide mõju toimepanija vägivaldusele ja hoiakutele (autori koostatud).

Küsimusele „Kas Teie meelest täidavad LSV toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid enda eesmärgi“ vastasid pooled vastanutest jaatavalt, kolm vastanut leidsid, et programmide eeldatav mõju ehk eesmärk ei ole alati kooskõlas reaalse tulemusega, ühe vastanu arvates on eeldatav mõju ehk eesmärk vaid harva kooskõlas sotsiaalprogrammi reaalse tulemusega. Lisaks toodi välja, et reaalne tulemus ei sõltu vaid programmis käinud isikust, vaid mõõdik on hoopis klienti ümbritsevad ja ülejäänud süsteemi kuuluvad liikmed. Üks vastanu leidis, et programmide mõju selle läbinule sõltub igast inimesest endast. Tavapäraselt on mõjuvad programmid positiivsemalt hinnatuna vabatahtlikkuse korral.

Samuti soovis töö autor teada saada grupijuhtide kogemusi programmi läbinute tagasiside kohta. Vastanute sõnul soovitatakse grupis osalemist oma tuttavatele; normaliseeritakse tutvusringkonnas programmis osalemist ja abi küsimist; edastatakse nõustajate/koolitajate kontakte tuttavatele. Leiti, et töökeskkond on usalduslik. Teistelt osavõtjatelt saab tuge, ei ole hukkamõistu, võib olla avatud ja jagada oma negatiivseid ja positiivseid kogemusi. Tunnetatakse võrdsust teiste osavõtjate ja juhendajatega. Ollakse üllatunud saadavast kasust. Välja toodi ka eraldi naiste gruppides osalejad, kes on öelnud, et mõistavad nüüd enda käitumise ja tunnete põhjuseid paremini, oskavad jääda rahulikuks erinevates olukordades, mis varem ärritasid või viisid endast välja. Osalejate sõnul on paranenud nende suhted lähedastega. Ühe grupijuhi kogemusel on olnud ka neid osavõtjaid, kelle sõnul polnud programmist mitte mingit kasu. Kuna grupijuhid edastasid ka osavõtjate otsest tagasisidet, siis kajastab töö autor põhjalikumaid vastuseid muutmata kuju:

- 1) "Koolitus oli väga huvitav, mida täiustasid hindamatult suurepärased koolitajad ja koolituse osalejad! Nüüd on aeg vaadata enda sisse, tegeleda koolituse materjalidega ja olla valmis selleks, et minu suhe on minu kätes."
- 2) „Pisut pealiskaudselt ja kiirelt käsitletakse liiga palju teemasid korraga aga palju mõtlemisainet mida ise edasi hakata uurima. Hea tase!”
- 3) “Oli mugav ja toetav keskkond. Väga vajalik teema. Võimalikult paljud inimesed võiksid koolituse läbida, et tulevik oleks helgem ja lapsed rõõmsad.”
- 4) “Õppisin väga palju kuidas leida iseennast/iseenda hääl suhtes.”
- 5) „Tean nüüd rohkem selle kohta, kuidas olla lapsekesksem vanem, kuidas last kiita ja teda kuulata nii, et laps tajub minu huvi.“
- 6) “Koolituse läbimine on tõstnud minu kui isa enesekindlust ja julgust, et kõigile olukordadele on olemas lahendused”
- 7) “Õppisin veelgi enam märkama lapse vajadusi ja olema ka lapse ema suhtes lugupidav ning toetav kaasvanem”.

Programmide eesmärkide täitumist aitab võimestada asjaolu, et kõik grupijuhid töid välja, et programmide läbinute tagasiside programmide kohta on positiivne. See tähendab, et vähemalt mingil määral pidi programmi läbimine muutuseid kas inimeses või tema lähisuhtes esile kutsuma.

Autor soovis teada saada, kas dokumendianalüüsis välja toodud eesmärgid ka tegelikult täituvad ning need programmid läbinutele mingit mõju avaldavad. Selleks küsis autor grupijuhtidelt, mis on nende meelest sotsiaalprogrammide reaalne mõju nende läbinutele. Vastused on välja toodud kokku võetud kujul tabelis 7.

Tabel 7. Sotsiaalprogrammide mõju läbinutele (autori koostatud)

Sotsiaalprogrammide reaalne mõju nende läbinutele
Inimesed saavad kontakti iseendaga, mõtestavad oma vägivalda all olevaid probleeme uuel viisil. Seeläbi väheneb ka vägivaldse käitumise määr.
Mõistetakse laiemalt nii isa kui ema rolli ja mõju lapse elus, vajadust olla positiivseks eeskujuks lapsele probleemide ja lahkkelide lahendamisel. Paremad vanemlikud oskused, oskus ennast analüüsida ja emotsioone juhtida.

Tekib soov iseendaga edasi töötada, huvi õppida või teraapiasse minna. Saadakse aru headest standarditest, mida oma elus hoida ja mille poole püüelda.
Aitab mõelda ja suhestuda sellise teemadega iseendas ja suhetes inimese ümber sellisel moel, nagu enamik osalejaid ei ole seni kunagi oma elus neid teemasid mõtestanud.
Programmiläbinud ei satu enam prokuratuuri huviorbiiti
Paremad suhted ja oskused suhtlemiseks enda lähedastega. Teisi kahjustava käitumise vähenemine.
Programmi läbimine vajalikud tööriistad muutuste elluviimiseks. Osalejad tunnevad toetust, mõistmist, mis omakorda aitab neil endis kasvatada enesekindlust ja usku muutusteks.
Enda vastutuse nägemine

Viimasena sooviti vastanute käest hinnangut, mida peaks sotsiaalprogrammide ja nende rakendamise juures muutma, et nende eesmärgid täituksid. Grupijuhid leidsid, et programmid peaksid olema pikemad; ühiskonnas peaks programme rohkem propageerima ning normaliseerima abi küsimist; mõlemad osapooled peaksid programmides osalema; rakendama peaks ka rohkem individuaalset tööd; programmid peaksid olema laiemalt kättesaadavad ja terviklikumad ja kompleksemad. Leiti ka, et programmid peaksid kestma kauem ning võrgustikutöö peaks olema parem. Mitmed grupijuhid tõid välja ka riigipoolse kehva rahastuse ning et peaks muutuma projektipõhine teenuse pakkumine.

Analüüsides grupijuhtide vastuseid sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumise kohta, siis saab paralleele tuua dokumendianalüüsis välja toodud eesmärkidega. Näiteks tõid grupijuhid välja, et inimeste sotsiaalsed oskused ja teadmised arenevad, mis läbi väheneb vägivaldse käitumise määr. Samu eesmärgi taotlevad programmid ka dokumendianalüüsi järgi. Ekspertide hinnangul hakatakse rohkem mõistma ema ja isa rolli ning enda käitumise mõju lapsele. Õpitakse häid standardeid ja eesmärgi, mille suunas enda elus ja enda suhtega liikuda. Sarnaselt ohvriabitöötajatega leiti, et reaalne mõju on kindlasti inimese avatusest ja valmisolekust tegeleda enda jaoks keeruliste teemadega, need kes läbivad programmi linnukese pärast, ei oma ka mingeid tulemusi. Positiivsemale eesmärkide täitumisele aitaks kaasa programmide propageerimine, personaalsem lähenemine, riigipoolne parem rahastus ning pikemad programmid.

2.3.2 Prokuröride hinnangud programmide eesmärkide täitumisse

Lähisuhtevägivalla prokuröride puhul kaardistas töö autor kõigepealt vastanute tööpiirkonna. Kaks prokuröri töötab Ida-Harju piirkonnas, kaks prokuröri Lääne-Harju piirkonnas ning kolm prokuröri tegutsevad mõlemas piirkonnas. Seega on kogu Põhja piirkond ekspertide vastustega kaetud.

Kolm prokuröri on töötanud valdkonnas rohkem kui viis aastat, kolm prokuröri on töötanud üks kuni kolm aastat ning üks vähem kui aasta, seega võib öelda et suurem osa valimist on töötanud piisavalt kaua, et näha sotsiaalprogrammide tulemusi ning osata hinnata nende eesmärke.

Prokuröridelt uuriti, milline on nende meelest hetkel lähisuhtevägivalla olukord Eestis. Neli vastanut leidis, et olukord on paremuse poole liikuv. Üks vastanu leidis, et olukord on positiivne, üks vastanu leidis, et olukord on keeruline ning ühe vastanu sõnul on inimesed väga häiritud ja kergesti ärrituvad ning nendega läbi rääkida pole võimalik.

Edasi uuriti prokuröride arvamust lähisuhtevägivalla karistamispoliitika kohta. Siin läksid vastanute arvamused lahku. Kaks vastanut leidis, et olukord on pigem leebe ning kaks vastanut leidis, et karistamispoliitika on range. Üks vastaja leidis, et olukord on kahetine: ühest küljest pigem leebe, sest eelkõige eelistatakse kohtuvälist lahendust (mis ei ole karistus); teisest küljest, kui kriminaalasi jõuab kohtumenetlusse, siis süüdimõistva kohtuotsuse korral ei ole karistused ülemäära leebed vaid pigem ranged. Prokurörid tõid ka välja, et hetkel on karistamispoliitika muutunud paremaks, sest vahepeal oli lähisuhtevägivalla teema liiga esil ning karistused läksid juba liiga karmiks. Leiti ka, et karistamispoliitika on juhtumipõhine ja võimaluste rohke.

Oluliseks pidas autor uurida ka prokuröride suhtumist lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammidesse. Kõik prokurörid vastasid, et suhtuvad programmidesse hästi. Lisaks toodi välja, et programme peaks olema veel rohkem, kuna isikutest, keda nendesse suunata, puudust ei ole. Leiti ka, et tõendus põhised sotsiaalprogrammid aitavad vähendada retsidiivsust. Ühe prokuröri meelest ei tohiks programmide kasutamise osakaal suurened, vaid peaks ehk isegi vähenema ning pigem võiks suurened üldkasuliku töö määramise maht. Samas suhtus sama prokurör peogrammidesse siiski positiivselt.

Edasi soovis autor teada, kuidas sotsiaalprogrammid läbi ekspertide hinnangute enda eesmärgi täidavad ning millist mõju läbinutele avaldavad. Selleks vormistas autor küsimuse „milline on lähisuhtevägivalla juhtumite puhul sotsiaalprogrammide eeldatav mõju?“ Kokkuvõtvalt peetakse programmide eesmärkideks järgnevat:

- 1) aitab kahtlustataval aru saada kuriteo tagajärgedest ja hoidub edaspidiselt vägivallast,
- 2) ei satu enam prokuratuuri samaliigiliste juhtumitega,
- 3) panna inimesi mõistma, et konflikte on võimalik lahendada väga mitmel moel ja mingil hetkel tuleb lahti lasta ja edasi liikuda.

Nende vastuste põhjal võib järeldada, et dokumendianalüüsis välja toodud eesmärgid ja programmide mõju nende läbinutele on prokuröride hinnangul samad.

Magistritöö autor uuris ekspertidelt, mis juhtudel üldse saadetakse lähisuhtevägivalla toimepanijad sotsiaalprogrammidesse. Prokurörid leidsid, et vaadata enne programmi saatmist tuleb isiku tausta ja tegu. Programmi saatmine eeldab seda, et saab kohaldada oportunitaari (ehk karistuse asendamist). Seega ei tohiks olla kirju kriminaalse taustaga ja pigem esmakordne vägivallajuhtum. Tuleb arvestada ka tegu ja selle intensiivsust. Seega ei saadeta korduvate juhtumitega isikuid programmidesse. Samuti toodi välja lootuse midagi muuta, kui vägivald pole eskaleerinud veel liiga tõsiseks ning täidetud on KrMS § 202 või § 203-1 tingimused. Ühe prokuröri sõnul saadetakse sotsiaalprogrammi puhta taustaga toimepanija, kes on varem vägivallakuritegude eest karistamata. Kellel pole käimasolevas menetluses üle kahe kuriteoepisoodi, kuriteo toimepanemisel ei kasutatud relvi ning puuduvad rasked tagajärjed.

Autor soovis ka teada, kas prokurörid eelistavad mõnd sotsiaalprogrammi teistele. Selgus, et enamik vastanutest leidsid, et programmi valimine toimub sõltuvalt juhtumist ning kahtlustatava isikust. Arvestada tuleb toimepanija rahalise ja vaimse võimekusega ning isikuomadustega ja sotsiaalsete oskustega. Üks prokuröridest tõi välja „Löömata teekonna“ ning teine prokurör nimetas vägivallast loobumise nõustamist.

Prokuröride kogemuse põhjal suhtuvad lähisuhtevägivalla toimepanijad sotsiaalprogrammidesse pigem positiivselt (4 vastanut), üks arvas, et suhtutakse väga positiivselt, üks leidis et mõni on skeptiline ja mõni jällegi tänulik ning üks leidis, et enamik toimepanijad ei tea sotsiaalprogrammidest kuigi palju, mistõttu puudub algselt aramus. Peale selgitustööd suhtutakse

pigem ilma suurema entusiasmita. Kannatanud on programmide suhtes pigem positiivselt meelestatud. Ühe vastanu sõnul toetavad kannatanud lähisuhtevägivalla toimepanijate suunamist programmidesse vägagi ning kuue vastanu meelest kannatanud pigem toetavad sotsiaalprogrammidesse suunamist. Seega on vägivalla toimepanijad ning kannatanud küll pigem programmidesse positiivselt meelestatud, kuid autori meelest aitaks siin programmide reklaamimine ning ühiskonnas normaliseerimine kindlasti positiivselt kaasa.

Edasi uuris autor prokuröride käest nende hinnangut sotsiaalprogrammide positiivsete aspektide kohta. Vastused on kokkuvõtlikult kantud tabelisse 8.

Tabel 8. Sotsiaalprogrammide positiivsed aspektid (autori koostatud)

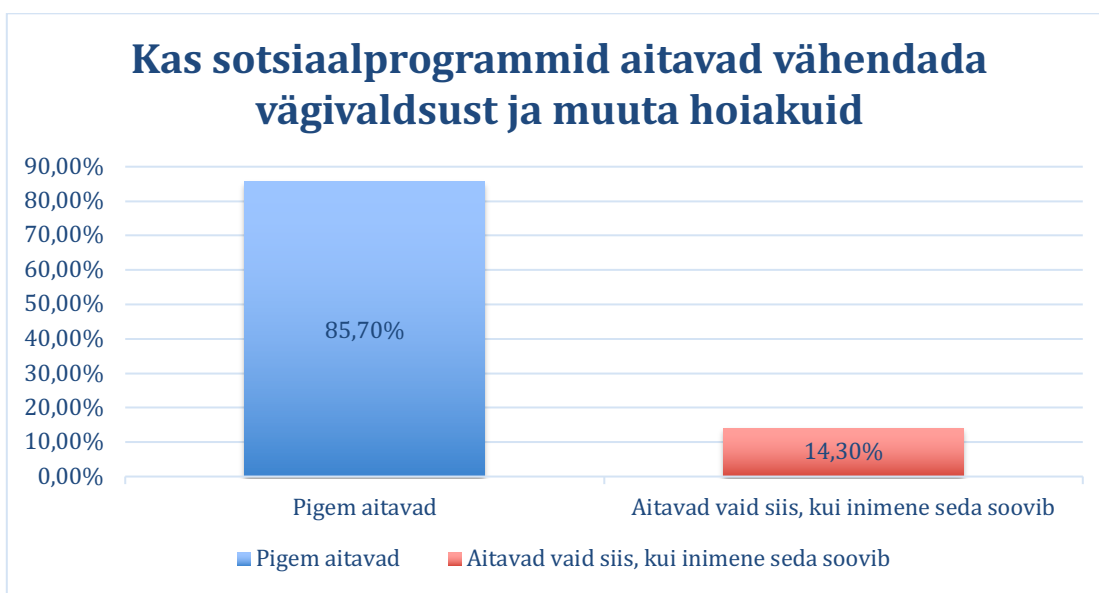
Sotsiaalprogrammide positiivsed aspektid
Paneb inimesed mõtlema enda tegude üle ja annavad suunised vägivalla vältimiseks ärritunud seisundis.
Toetab peresuhet, annab kahtlustatavale võimaluse aktiivselt probleemiga tegeleda.
Omad enamasti tugevamat retsidiivsusrisiki vähendavat mõju kui karistamine, annavad kahtlustatavale tööriistad edasiste kuritegude toimepanemise vältimiseks
Kui isikute kooselu jätkub, siis on kahtlustatav veidi arenenud, tuge ja soovitusi saanud.
Enamik, kes on programmi läbinud, on tänulikud ja vähesed satuvad uuesti prokuratuuri
Sotsiaalprogrammi läbimine avardab inimese silmaringi ning paneb tema mõtlema sellistele asjadele, millele varem mõelnud pole. Mõni läbinu võib tööpoolest muuta enda suhtumist inimestevahelistesse suhetesse ja omandada oskusi, kuidas suhelda nii lähedaste kui ka teiste inimestega tsiviliseeritud moel, ilma vägivallata.

Tabelis toodud näited sotsiaalprogrammide positiivsete aspektide kohta on taaskord võrreldavad dokumendianalüüsis välja toodud eesmärkidega. Eriti jäävad silma sotsiaalsete oskuste arendamised, mis olid kõige enam esinevad mõjud ka dokumendianalüüsi raames.

Prokuröride kogemused programmide positiivsete tulemuste kohta olid üpris sarnased. Leiti, et peale programmide läbimist oli märgata inimeste väärtushinnangutes muutuseid, kus osati hinnata elu teistmoodi, paranesid suhted lastega ning teadmised laste kasvatamisest. Välja toodi ka, et peale programmi läbimist on kannatanu ning ka kahtlustatav prokurörile tagasisidet andnud, et programmist on abi saadud. Ühe prokuröri sõnul otsustas pere ka enda probleemidega edasi tegeleda ning koos nõustamisele minna.

Programmi negatiivsete aspektidena toodi välja, et isikud läbivaid programme vaid selleks, et kriminaalmenetlus lõpetataks ning tegelikult puudub panustamine probleemilahendamisse. Murekohaks olid ka asjaolud, et programmid pole piisavalt kättesaadavad, on tasulised ning projektipõhised- kui rahastus lõpeb, siis teenust enam ei pakuta. Kuid leiti ka, et tegelikult on hea meel igast programmist, et inimestele on midagi pakkuda. Eluliste näidetena toodi välja, et peale programmi jätkub elu samas vaimus, sest programm käiakse niisama läbi (ei teha midagi kaasa, suhtutakse negatiivselt) või on see lausa pooleli jäetud. Samuti on juhtumeid, kus programmi ajal või peale selle läbimist pannud toime uue samaliigilise kuriteo.

Küsimusele „kas sotsiaalprogrammid aitavad vähendada lähisuhtevägivalla toimepanijate vägivaldsust ja muuta tema hoiakuid“ vastas kuus prokuröri, et pigem aitavad ning ühe sõnul aitab sotsiaalprogramm vähendada lähisuhtevägivalla toimepanija vägivaldsust ja muuta tema hoiakuid. Vaid siis, kui inimene ise otsustab muutuda paremuse poole (joonis 8). Kahjuks ei vastanud ükski prokurör, et programm aitaks vähendada vägivaldsust ja muuta hoiakuid 100 protsendiliselt.

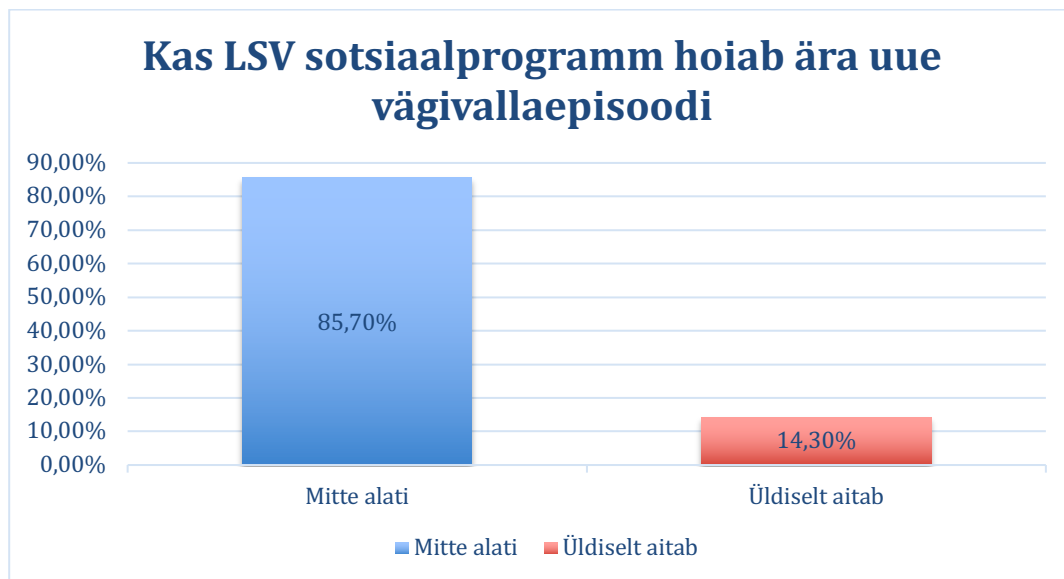

Joonis 8. Kas programmid vähendavad vägivaldsust ja muudavad hoiakuid (autori koostatud)

Järgnevalt uuris töö autor prokuröridelt, kas lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid täidavad enda eesmärki? Viis prokuröri seitsmest leidis, et eeldatav mõju ehk eesmärk ei ole alati kooskõlas reaalse tulemusega, üks prokurör leidis, et eeldatav mõju on kooskõlas reaalse tulemusega ning ühel vastanul puudusid andmed.

Prokuröridel on kõige parem ülevaade, kas isikud panevad peale sotsiaalprogrammi läbimist uue lähisuhtevägivalla teo toime, kuna uued juhtumid jõuavad suure tõenäosusega varem või hiljem uuesti prokuratuuri. Seepärast uuris töö autor prokuröridelt nende kogemuse põhjal statistikat, kui paljud lähisuhtevägivalla sotsiaalprogrammi läbinud panevad uuesti samaliigilise teo toime? Ühtset arvamust vastustest tõlgendada pole võimalik, kuid pigem leiti, et see arv on väike. Näiteks öeldi, et vähem kui kolmandik, umbes 5%, mõned üksikud ning need, kes ei viitsi süveneda või ei taipa asja tõsidust.

Kuus prokuröri leidis, et lähisuhtevägivalla sotsiaalprogramm ei aita alati ära hoida uut vägivallaepisoodi lähisuhtes, üks vastanu leidis, et üldiselt aitab (joonis 9).

Joonis 9. Kas LSV sotsiaalprogramm hoiab ära uue vägivallaepisoodi (autori koostatud)

Viimaseks uuris magistritöö autor prokuröridelt arvamust, mida peaks sotsiaalprogrammides või nende rakendamises muutma, et nende tõhusus kasvaks. Põhilise marksõnana sai välja lugeda individuaalsust, ehk programmid peaksid olema väikemates gruppides, peaks arvestama rohkem isikute vajadustega ja läbi proaktiivse vestluse leidma sobiliku grupi. Samuti leiti, et programmide valik peaks olema suurem ning taaskord toodi välja, et põhiline on inimese enda valmisolek muutuda.

Prokuröride vastuste pinnalt tuleb välja, et pooled vastanutest leidsid, et hetkel on lähisuhtevägivalla olukord Eestis positiivne või paremuse poole liikuv. Karistamispoliitika osas leiti, et vahepeal oli lähisuhtevägivalla teema ehk liiga esil ning karistused läksid juba liiga karmiks, kuid karistamispoliitika on lähisuhtevägivalla puhul juhtumipõhine ja võimalusterohke. Nagu teada, siis üheks lähisuhtevägivallajuhtumi lahendamise võimaluseks on sotsiaalprogrammid, milledesse suhtusid kõik prokurörid väga positiivselt. Leiti lausa, et sotsiaalprogramme peaks olema veel rohkem, kuna isikutest, keda nendesse suunata, puudust ei ole. Prokurörid leidsid, et sotsiaalprogrammide üheks oluliseks eesmärgiks on aidata kahtlustataval aru saada enda teo tagajärgedest ning hoiduda vägivallast. Olulisteks eesmärkideks peeti ka edaspidist kokkupuute puudumist prokuratuuriga; mõistmist, et konfliktidele on ka teisi lahendusi kui vägivald ning mõnikord tulebki elus lahti lasta ja edasi liikuda. Positiivsete muutustena toodi välja sarnaselt dokumendianalüüsis selgunud eesmärkidele, et vägivald väheneb, paranevad sotsiaalsed oskused, osatakse enda emotsioonidega toime tulla, loob suhte vundamenti, suureneb eneseteadvustamine ja tõuseb turvalisus. Seega on psokuröride hinnangud eesmärkide täitumise kohta positiivsed ning võib järeldada, et sotsiaalprogrammid lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamises ja ennetamises on olulised. Küll aga on prokurörid sarnasel seisukohal ohvriabitöötajate ning grupijuhtidega, et väga palju sõltub eesmärkide täitumiseks teo toimepanijast, kes programmi suunatakse. Ehk mida suurem motivatsioon ja tahe muutuda, seda tõenäolisemalt täituvad ka sotsiaalprogrammide eesmärgid. 87,5% vastanutest leidis, et sotsiaalprogramm ei hoia alati ära uut vägivallaepisoodi. Põhiliste märksõnadena, kuidas antud tulemusi tõsta, sai välja lugeda individuaalsust (programmid peaksid olema väikemates gruppides), isiku vajadustega arvestamist ja sobiliku grupi leidmist, programmide valiku suurenemist ning taaskord enda valmisolekut muutuda.

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Käesolevas alapeatükis esitab töö autor teoreetilisest ja empiirilisest osast saadud tulemuste põhjal järeldused ning esitab tähelepanekuid sotsiaalprogrammide puudujääkidest.

Esmalt viitab autor ökoloogilistele teooriatele, mille järgi on vägivald lähisuhtes väär ning selle tekkepõhjuseks on meid ümbritsev keskkond ning läbielatu. Lapsepõlvel on suur roll selles, milliseks inimese täiskasvanu elu kujuneb (antud töö lk 24). Sotsiaalsete teooriate juures on tähtsal

kohal vägivalda ennetamine ning juba sissekodeeritud harjumuste muutmine. Nendeks muutusteks on kaasatud sotsiaalteenused ning ka muuhulgas sotsiaalprogrammid.

Dokumendianalüüsiga selgitas töö autor esmalt välja Põhja piirkonnas kasutusel olevate sotsiaalprogrammide karakteristikud (tabel lk 36-27). Nendeks olid vastavalt koodidele programmi objekt, programmi eesmärk, programmi ülesehitus, programmi kestus ja programmi tasand (lähtudes ökoloogilise teooria neljast tasandist, mis on välja toodud antud töös lk 25) Selgus, et programmide subjektideks on nii naised kui ka mehed, mis tähendab, et töös läbivalt kajastust leidnud väited sooneutraalsusest leiavad kinnitust. Programmidega kutsutakse üldiselt sõnastades esile inimestes muutuseid, pannakse neid mõtlema ja nägema laiemat pilti. Muutuste esilekutsumine on seotud ökoloogiliste tasanditega, milleks on mikro-, makro-, ekso- ja kronotasand. Kõikides programmides soovitakse indiviidides esile kutsuda muutuseid, mis on nendesse nende tasandite kaudu kas läbi mingite isikute või gruppide sisse kodeeritud. Samuti tuuakse sotsiaalprogrammides sisse aspektid, kuidas vanemate käitumine mõjutab lapsi ja programmi läbijat pannakse nägema seost enda lapsepõlve ja enda praeguse käitumismustri kohta, mis on kooskõlas töö teoreetilises osas toodud väidetega, et lapsepõlv mõjutab meid ning sealt saab tihti alguse ka vägivaldne käitumine (antud töö lk 18). Seega leidis dokumendianalüüsi esimene osa vastuse uurimisküsimusele „millised on sotsiaalprogrammide karakteristikud.“

Dokumendianalüüsi teises osas analüüsis autor sotsiaalprogrammide karakteristikutest kõige olulisemat- sotsiaalprogrammi eesmärki. Tugevalt joonistusid välja kaheksa märksõna, milledeks olid:

- 1) lähisuhtevägivalda ennetamine,
- 2) lähisuhte vundamendi loomine,
- 3) vägivaldsuse vähenemine,
- 4) vanemluse teemade tähtsustamine,
- 5) sotsiaalsete oskuste ja teadmiste arenemine,
- 6) eneseteadvustamine,
- 7) turvalisuse tõus,
- 8) stressitaseme langus.

Seega aitas dokumendianalüüs leida sotsiaalprogrammide eesmärgid, et oleks võimalik töö sisulise poolega edasi minna. Selleks tuli läbi viia sotsiaalprogrammidega igapäevaselt töötavate ekspertide arvamused sotsiaalprogrammide eesmärgi täitumise kohta.

Ankeetküsitlused olid koostatud lähtudes uurimisküsimustest ning läbi eksperthinnangute soovis magistritöö autor teada saada ekspertide hinnanguid sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumise kohta.

Esmalt uuris autor ekspertidelt, mis on nende meelest sotsiaalprogrammide eesmärgid. Vastanute hinnangul on programmide eesmärgiks järgmised näitajad:

- 1) mõistetakse enda käitumise tagamaid,
- 2) õpitakse ennast kontrollima ja analüüsima,
- 3) väheneb vägivalla kordumine ja risk,
- 4) muutub mõtlemine ja käitumine,
- 5) laste teemade teadlikkuse tõus, vanemliku vastutuse võtmine,
- 6) paraneb suhe,
- 7) paranevad suhtlemisoskused
- 8) paraneb sotsiaalne võimekus

Analüüsidest kõigi kolme vastanute grupi vastuseid sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumise kohta (ehk millised muutused programm ekspertide praktika kohaselt esile kutsub) saab välja tuua järgnevad muutused:

- 1) inimesed saavad endaga kontakti, oskavad emotsioone juhtida ja leida vägivallale alternatiive, avardavad silmaringi;
- 2) saadakse aru vägivalla põhjustest;
- 3) areneb suhtlemisoskus;
- 4) langeb vanemlik stress, mõistetakse vägivalla mõju lapsele, saadakse aru lapsepõlve mõjust iseendale;
- 5) langeb stress, depressioon ja ohvristumine;
- 6) leitakse uued standardid;
- 7) ei toimu enam uusi vägivallaepisoode, uut kokkupuudet prokuratuuriga pole;
- 8) peresuhe paraneb.

Võrreldes spetsialistide hinnangut dokumendianalüüsis välja tooduga, siis võib julgelt väita, et sotsiaalprogrammide eesmärgid on vastavuses ekspertide hinnanguga eesmärkide täitumisest. Vastustes toodi välja töös kajastust leidvad teemad sooneutraalsusest ning lapsepõlve mõjutustest, millele viitasid eksperdid enda vastustes.

Järgnev tabel 9 seob Põhja piirkonna sotsiaalprogrammide eesmärgid ning spetsialistide hinnangud reaalsest tulemustega.

Tabel 9. Sotsiaalprogrammide eesmärgid ja nende täitumine ekspertide hinnangul (autori koostatud)

Põhja piirkonna LSV sotsiaalprogrammide eesmärgid	Spetsialistide hinnangud reaalsest muutustest
Lähisuhtevägivalla ennetamine	Ei toimu enam uusi vägivalla episoode/kokkupuude prokuratuuriga puudub.
Lähisuhte vundamendi loomine	Parandatakse enda peresuhet
Vägivalduse vähenemine	Leitakse vägivallale alternatiive
Vanemluse teemades tähtsustamine	langeb vanemlik stress, mõistetakse vägivalla mõju lapsele, mõistetakse vägivalla mõju lapsepõlvele
Sotsiaalsete oskuste ja teadmiste arenemine	Areneb suhtlemisoskus
Eneseteadvustamine	Enesega kontakti saamine, emotsioonide juhtimine,
Turvalisuse tõus	Leitakse vägivallale alternatiive
Stressitaseme langemine	Langeb stress, depressioon ja ohvrustumine

Sotsiaalprogrammide eesmäärke ning spetsialistide hinnanguid võrreldes võib väita, et need kaks näitajat on omavahel vastavuses. Kõrvutades sotsiaalprogramme ökoloogilise teooria tasanditega on näha väga tugevalt, et mõjutatakse just varem vääralt sissekodeeritud või üldse puudulikke näitajaid. Läbi antud mõjutuste tulevad inimestes esile positiivsed muutused.

Kahjuks pole ekspertide hinnangul kõik sotsiaalprogrammide läbinud jõudnud positiivsete tulemusteni ning sotsiaalprogrammid ei täida alati enda eesmärki. Viis prokurööri (seitsmest), viis ohvriabitöötajat (ehk kõik vastanud) ning neli grupijuhti leidsid, et sotsiaalprogrammide eesmärk ei ole alati või on lausa harva kooskõlas reaalse tulemusega. See teeb 56% vastanutest, mis on kahjuks väga suur määr.

Ankeetküsitluse raames soovis autor ka vastust saada küsimusele „mil määral kutsub sotsiaalprogrammide läbimine lähisuhtevägivalla toimepanijates esile käitumuslikke ning hoiakulisi muutuseid.“ Teatud mõttes saab sellele küsimusele vastata ekspertide välja programmide eesmärkide abil, mida programmid isikutes esile kutsuvad. Nendeks ongi muutused, et inimesed loobuvad vägivallast, enam ei valita probleemide lahendamiseks vägivalda, paraneb suhtlemisoskus, mis annab juurde oluliselt uusi konfliktide lahendamise meetodeid. Üheks oluliseks näitajaks antud küsimuse juures on kindlasti tulevaste lähisuhtevägivalla episoodide äralangemine ehk käitumuslik muutus. Seda küsimust uuris töö autor konkreetselt prokuröridelt, sest neil on ainukesena kõige suurem kokkupuude kuritegude lahendamisega ning teadmine uutest episoodidest. Ohvriabi ei pruugi uute sündmuste valguses enam isikutega kokku puutuda, kui kannatanu näiteks seda ei soovi, kuid tõlgendades ohvriabitöötajate vastuseid, siis leidsid üle poolte vastanutest, et vägivaldsus siiski väheneb, mis tähendab ka seda, et risk uue episoodi toimepanemiseks on väiksem. Sotsiaalprogrammidesse inimesi korduva episoodi puhul ei saadeta ning ka grupijuhtidel puudub kindel nägemus, mil määral aitab sotsiaalprogramm hoiduda uute lähisuhtevägivalla kuritegude toimepanemisest. Töö autor uuris ohvriabitöötajatelt ning programmijuhtidelt arvamust, kas vägivaldsus toimepanijates peale programmi väheneb. Üle poolte vastanutest leidis, et sotsiaalprogramm aitab vägivalduse vähenemisele kaasa. Prokurörid leidsid ühiselt, et uue lähisuhtevägivalla paneb toime suhteliselt väike protsent programmi läbinuid, kuid 85,7% prokuröridest siiski tõdes, et sotsiaalprogramm ei hoia alati ära uut vägivalla episoodi lähisuhtes.

Kui analüüsida põhjuseid, miks ei täitu sotsiaalprogrammide eesmärk alati praktikas, saab välja tuua neli olulist puudujääki.

- 1) Esiteks tõid kõikide gruppide vastanud välja osavõtjate puuduliku motivatsiooni ning seetõttu programmide eesmärkide mittetäitumise. Kui osaleja läheb sotsiaalprogrammi läbima vaid eesmärgil pääseda kriminaalkaristusest ning seal kaasa ei tee ega süvene (puudub igasugune tahe muutuda), siis pole ka sellel programmil mingisugust mõju. Vastajad rõhutasid, et nendel inimestel, kes soovivad ise programmist osa võtta, on näha ka reaalseid tulemusi, mis eelpool eesmärgina välja toodud on. Selle olukorra lahendamiseks tõid eksperdid välja proaktiivse vestluse võimalust ning individuaalset lähenemist. Vastustest selgus, et sotsiaalprogrammide tõhususe tõstmiseks tuleks iga isik enne suunata

vestlusele, kus välja selgitada inimese motivatsioon ning tahe. Kuna töö sotsiaalprogrammides käib suuremas osas gruppides, siis alamotiveeritud isikute osalemine võib mõjutada terve grupi dünaamikat ning sellisel juhul on risk, et lõpuks ei saa ükski osalejatest oodatud muutust kogeda. Kui isikul puudub tahe ning ükskõikset ja vägivalda pooldavat suhtumist on kohe algusest peale märgata, siis peaks selliste isikute puhul kasutama muid alternatiive või tegema eeltööd, et tema soovi ja motivatsiooni tõsta enne gruppi minemist.

- 2) Teiseks probleemiks peavad spetsialistid programmide rahastust ning projektipõhisust. See tähendab, et kui rahastus projektidelt ära kaob, siis katkevad ka programmid. Autori meelest tekitab see kindlasti kõikides osapooltes tugevat ebakindlust ning programmide kvaliteet võib selle võrra kannatada. Üheks võimaluseks töid eksperdid välja programmide rahastuse muutmise ning nende püsivateks muutmise. Kuna on tõestatud sotsiaalprogrammide efektiivsus ning ka antud magistritöös on välja toodud nende positiivne mõju, siis peaks riik tegelema paremate eelduste loomisega lähisuhtevägivalla toimepanijaid programmidesse suunata (ning et inimestel oleks endal võimalus enne vägivaldaepisoodi nendesse suunduda).
- 3) Siit joonistub välja ka ekspertide kolmas probleemkoht- vähene teavitustöö ning ühiskonna teadlikkuse tõstmine. Nagu magistritööst selgub, on kõige suuremaks probleemiks inimeste alamotiveeritus. Samuti tuli analüüsist välja asjaolu, et nii ohvrid kui ka teo toimepanijad suhtuvad programmidesse skeptiliselt. Kuna lepitusmenetluse juures on põhirõhk kannatanul, siis võib tekkida olukordasid, kus lepituse kohustusena isegi ei panda sotsiaalprogrammi ning teo toimepanija jääb ilma võimalusest enda hoiakuid muuta. Probleemi lahendamiseks peaks liikuma sammu edasi, kus otsitaks ja pakutaks reaalseid võimalusi vägivalla ennetamiseks. Lähisuhtevägivald ise leiab ühiskonnas laiaulatuslikku kajastust ning nagu töös selgus, siis tehakse aktiivselt ka rahvavalgustuslikke kampaaniaid. Sellised tegevused peaksid kanduma ka sotsiaalprogrammide populariseerimisse. Sotsiaalprogrammide suurem reklaamimine ning normaalsuseks muutmine aitaks kindlasti programmide populaarsusele ja usaldusväarsusele kaasa.
- 4) Viimaseks probleemkohaks tuli läbi vastuste analüüsi programmide vähene kestvus ning puudulikud järeltegevused. Nagu töös selgub, kestavad programmid 14-21 nädalat, mis on

üpris pikk aeg, kuid tihti ei suudeta leida ühiseid aegu ning osavõtjad ei saa kõikidest kohtumistest osa võtta. Nagu selgus, siis pole see neile ka kohustuslik ning osavõtjad võivad olulistest teemadest, mis just nende probleeme puudutavad, ilma jääda. Seega peaks programmide kestvust pikendama ning vastavalt ekspertide soovitudele reguleerima ka järeltegevusi, et sotsiaalprogrammid võimalikult efektiivsed oleksid.

Seda, kellele antud tähelepanekud konkreetselt suunatud on, on autoril keeruline öelda. Puudujääkide siirded ulatuvad paljudesse eri valdkondadesse, seega nende ülesannete jagamine või adresseerimine kindlale asutusele on autori meelest liiga kallutav.

Kokkuvõtvalt järeldada, et sotsiaalprogrammide eesmärgiks programmiläbinutele on see, et inimesed saavad endaga kontakti, oskavad emotsioone juhtida, avardavad silmaringi, saavad aru vägivalla põhjustest, langeb vanemlik stress, mõistetakse vägivalla mõju lapsele, saadakse aru lapsepõlve mõjust iseendale, langeb stress, depressioon ja ohvristumine, leitakse uued standardid, ei toimu enam uusi vägivallaepisoode, uut kokkupuudet prokuratuuriga pole ning peresuhe paraneb. Kahjuks ei jõua kõik programmide läbinud positiivsete muutusteni just eeltoodud põhjustel. Kui edaspidiselt pöörata rõhku välja toodud puudujääkidele ning uurida neid täpsemalt, väljenduvad ilmselt sotsiaalprogrammide positiivsed muutused suuremas protsendis sotsiaalprogrammide läbinutes.

KOKKUVÕTE

Magistritöös otsis autor vastust uurimisprobleemile, millised on Põhja piirkonnas lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid ja nende karakteristikud? Uurimisprobleemile vastust leida aitasid magistritöös püstitatud neli uurimisküsimust. Vastused leiti läbi teooria ja dokumendianalüüsi ja ankeetküsitluste, mis omavahel sünteesiti. Magistritöö eesmärgiks oli anda ülevaade lähisuhtevägivalla toime pannud isikutele mõeldud sotsiaalprogrammide eelkõige nende karakteristikute ja eesmärkide täitumise perspektiivist ning esitada üldistatud tähelepanekud sotsiaalprogrammide puudujääkidest. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks vastati uurimisprobleemile, sellest tuletatud uurimisküsimustele ning lahendati uurimisülesanded.

Esimene uurimisülesanne seisnes lähisuhtevägivalla põhjuste, teoreetiliste lähtekohtade ja sotsiaalprogrammide olulisuse analüüsis. Selgus, et lähisuhtevägivald on sooneutraalne nähtus, mille puhul mängib lapsepõlv ja elu jooksul õpitud käitumismustrid suurt rolli. Selgus, et läbi ökoloogiliste teooriate on võimalik lähisuhtevägivalda selgitada ning selle ennetusega tegeleda. Ökoloogiliste teooriate järgi on vägivald lähisuhtes väär ning selle tekkepõhjuseks on meid ümbritsev keskkond ning läbielatu. Samuti aitas ökoloogiline teooria sotsiaalprogrammide arengule kaasa ning sellest arenes ka sotsiaaltöö kaasamine inimeste hoiakute muutmiseks läbi psühhoteraapia ja muude lähenemisviiside. Seda võib pidada oluliseks punktiks sotsiaalprogrammide arengus, mis aitavad inimeste väärtushinnanguid ümber kujundada ning vägivaldsust muuta. Olulisel kohal on ka sotsiaalprogrammide mõju hindamised, et mõista, kas nende rahastamine on õigustatud ning kavandatud eesmärgid saavutatakse.

Teiseks uurimisülesandeks oli analüüsida sotsiaalprogrammide, kuhu lähisuhtevägivalla toimepanijad Põhja piirkonnas suunatakse, karakteristikuid. Selleks viis autor läbi dokumendianalüüsi kuue Põhja piirkonnas Sotsiaalkindlustusameti poolt kasutusel oleva sotsiaalprogrammi kohta. Karakteristikuteks on antud programmidel programmi objekt, programmi eesmärk, programmi ülesehitus, programmi kestus ja programmi tasand arvestades ökoloogilise teooria nelja tasandiga (mikro-, makro-, meso- ja kronotasand). Selgus, programmid on suunatud nii naistele kui meestele, need pakuvad nii rühmatööd kui individuaalkohtumisi ning programmide eesmärk on inimesed panna muutusesse läbi grupidünaamika ning jagatud

kogemuste. Peamised teemad on vägivaldaennetus, suhtedünaamika, laste teemad, tunnetest ja vägivalda mustrite arusaamine. Kõik programmid muudavad nende läbijaid läbi individuaalse taseme, et muuta varem sisseõpitud harjumusi ning tutvustada uusi perspektiive. Dokumendianalüüsi teises osas analüüsis autor kõikide programmide eesmärki, mis on autori arvates kõike tähtsamaks karakteristikuks ning annab võimalust tekitada võrdlusmomenti ekspertide kogemustega. Töös tehti eesmärkide kohta kokkuvõtted kõikide programmide põhjalt. Selgus, et programmide eesmärkideks on soov ennetada lähisuhtevägivalda, luua lähisuhte vundamenti, vähendada vägivaldust, tähtsustada vanemluse teemasid, arendada isikutes sotsiaalseid oskuseid ja teadmisi, rõhuda eneseteadvustamisele, tõsta turvalisust ning langetada stressitaset.

Töös oli püstitatud kolmas uurimisülesanne: „selgitada välja empiirilise uuringu abil Põhja piirkonnas lähisuhtevägivallaga tegelevate prokuröride, ohvriabitöötajate ja sotsiaalprogrammide grupijuhtide hinnangud sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumise kohta.“ Selleks, et näha, kuidas eksperdid (ohvriabitöötajad, prokurörid ja programmide grupijuhid) hindavad sotsiaalprogrammide eesmärkide täitumist, viis autor läbi ankeetküsitlused kõigis kolmes grupis, lähtudes ankeetides küll uurimisküsimustest, kuid kohandades iga sihtgrupi ankeeti vastavalt nende tööülesannetele. Ankeetide analüüsist selgus, et eksperdid hindavad enda kogemustel programmi eesmärkidega järgnevaid tunnuseid: inimesed saavad endaga kontakti, oskavad emotsioone juhtida, avardavad silmaringi, saadakse aru vägivalda põhjustest, langeb vanemlik stress, mõistetakse vägivalda mõju lapsele, saadakse aru lapsepõlve mõjust iseendale, langeb stress, depressioon ja ohvristumine, leitakse uued standardid, ei toimu enam uusi vägivaldaepisoode, uut kokkupuudet prokuratuuriga pole ning peresuhe paraneb. Võrreldes ekspertide kogemusi programmides väljatoodud eesmärkidega, võib kindlalt märgata sarnasusi ning ühiseid jooni. Samuti uuris autor ekspertidelt, mil määral kutsub sotsiaalprogrammide läbimine lähisuhtevägivalla toimepanijates esile käitumuslikke muutuseid. Nendeks on muutused, et inimesed loobuvad vägivaldast, paraneb suhtlemisoskus, mis annab juurde oluliselt uusi konfliktide lahendamise meetodeid. Kõige olulisemaks on käitumuslik muutus ehk langevad ära lähisuhtevägivalla episoodid ning uued kokkupuuted prokuröridega puuduvad. Üle poolte vastanutes leidis, et sotsiaalprogramm aitab vägivalduse vähenemisele kaasa. Prokurörid leidsid ühiselt, et uue lähisuhtevägivalla paneb toime suhteliselt väike protsent programmi läbinuid, kuid 85,7% prokuröridest siiski tõdes, et sotsiaalprogramm ei hoia alati ära uut vägivalda episoodi lähisuhtes. Samuti uuriti prokuröridelt, mil määral aitavad sotsiaalprogrammid ära hoida uut samaliigilist kuritegu, sest just nendel on

ainukesena ekspertidest kõige suurem kokkupuude kuritegude lahendamise ja uute episoodide puhul ei suunata isikuid enam üldjuhul programmidesse. Prokurörid leidsid ühiselt, et uue lähisuhtevägivalla paneb toime suhteliselt väike protsent programmi läbinuid.

Viimaseks uurimisülesandeks oli sünteesida sotsiaalprogrammide karakteristikuid ning empiirilise uuringu tulemusi ning esitada tähelepanekuid sotsiaalprogrammide puudujääkidest. Teoreetilisest osast selgus läbi ökoloogiliste teooriate, et isikute sissekodeeritud vägivaldust ja hoiakuid on võimalik muuta. Selle üheks võimaluseks on sotsiaalprogrammid, kus leevendatakse vahet ühiskonna ning isiku hoiakute vahel. Võrreldes ekspertide kogemusi programmides väljatoodud eeldatava mõjuga, võib kindlalt märgata sarnasusi ning ühiseid jooni. Kuid siinkohal joonistus välja kõigi kolme ekspertrühma arvamus, et positiivset mõju kannab programm vaid siis, kui inimeses on reaalne tahe ja motivatsioon muutusteks. Praeguses olukorras satub gruppidesse alamotiveeritud isikuid, kes soovivad karistusest pääseda ja läbivad programmi vaid märke pärast. Mittemotiveeritus kajastub ka isikute hiljem uuesti toime pandud lähisuhtevägivalla episoodides. Selleks, et programmide eesmärgid täituksid, töid eksperdid välja, et programmid peaksid olema individuaalsemad ja pikemad. Samuti toodi välja, et rahastus peaks olema stabiilsem ning ühiskonna teavitustöö suurem, et sotsiaalprogrammid muutuksid ühiskonnas normaalsuseks. Sedasi mõjuksid programmid positiivselt ka suuremale arvule programmi läbinutest.

Kokkuvõttes saab öelda, et magistritöö eesmärk sai täidetud. Välja sai selgitatud millised on Põhja piirkonnas lähisuhtevägivalla toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid ja nende karakteristikud. Samuti sai välja esitatud tähelepanekuid sotsiaalprogrammide puudujääkidest lähtuvalt ekspertide kommentaaridest.

SUMMARY

This Master's thesis focused on intimate partner violence and the author was looking for an answer to the research problem, which are the social programs for perpetrators of intimate partner violence in the Northern Region, and what are their characteristics? The Master's thesis aimed to provide an overview of social programs for persons who have committed intimate partner violence, especially from the perspective of fulfilling their characteristics and goals, and to present generalized observations about the shortcomings of social programs. These programs are: „Paarisuhte edendamise programm,“ „Löömata teekond,“ „Naised vägivaldeta,“ „Hoolivad isad,“ „Sisemine kindlus“ and „Sisemise kindluse programm naistele.“

The work consisted of two chapters. The first focused on the theoretical framework and the nature and causes of intimate partner violence, and the second on empirical research. This master's thesis was a qualitative study and a case study was used as a research strategy. Document analysis and semi-structured questionnaires were used as data collection methods. The document analysis analyzed the social programs for domestic violence in the Northern region. Programs were mapped and their objectives analyzed. The questionnaire was sent to specialists - prosecutors, victim support workers, and group leaders of social programs, who expose to intimate partner violence daily.

The study found that the main goals of the programs were: the prevention of intimate partner violence; building a foundation for intimate relationships; reducing the importance of parenting issues; developing social skills and self-awareness; increasing security and reducing stress levels. The same goals of social programs were stated by specialists. The study found that social programs often did not meet their objectives for four reasons - insufficient motivation of graduates; precarious funding of programs and project-based nature; lack of information and public ignorance of social programs; short duration of programs and insufficient follow-up.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adams, B., 1988. Reuben Hill and the State of Family Sociology. *Journal of Comparative Family Studies*, 19(3), pp.345-358.

Adebayo, A. A. 2014. "Domestic Violence against Men: Balancing the Gender Issues in Nigeria." *American Journal of Sociological Research*, 4 (1), pp. 14–19.

Allaste, A-A., Võõbus, V., 2008, Vägivald lähisuhtes: selle põhjused ja võimalikud lahendused. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/allaste_vagivald_lahisuh tes_biin_retsensioon_1_.pdf [Kasutatud 03.01.2022]

Barocas, B., Emery, D., Mills, L., 2016. Changing the Domestic Violence Narrative: Aligning Definitions and Standards. *Journal of Family Violence*, 31(8), pp. 941-947

Baxter, P. & Jack, S., 2008. Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice readers. *The Qualitative Reporst*, 13(4), pp. 544-559.

Blomquist, J., 2003. Impact Evaluation of Social Programs : A Policy Perspective. *Social Safety Nets Primer Notes*, 14. World Bank, Washington, DC

Britannica, 1994. Violence Against Women Act. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.britannica.com/event/Violence-Against-Women-Act> [Kasutatud 03.04.2022]

Bronfenbrenner, U., 1989. Ecological systems theory. *Annals of Child Development*, 6, pp. 187–249.

Button, D., Gealt, R., 2010. High Risk Behaviors Among Victims of Sibling Violence. *Journal of Family Violence*, 25(2), pp.131-140.

Caiazza, J., 2005. Political Dilemmas of Social Biology. *Political Science Reviewer*, 34, pp. 219-263.

César, J.A., A., J, Caicedo, B., F., Ramiro, A., A., L., Carlos, N., M., J., De, L, C., S., R., M., 2021. Neutrosophic Analysis of the Origin of Domestic Violence. *Neutrosophic Sets & Systems*, 44, pp. 26-34.

Chandan, J., S., Subramania, A., Chandan, J., K., Gokhale, K., M., Vitoc, A., Taylor, J., Bradbury-Jones, C., Bandyopadhyay, S. & Nirantharakumar, K., 2021. The risk of COVID-19 in survivors of domestic violence and abuse. *MNC Medicine*, 19(1), pp 1-7

Council of Europe, 2002. On the protection of women against violence. Leitav: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612 Kasutatud 04.04.2022]

Dias, N., G., Ribeiro, A., I., Henriques, A., Soares, J., Hatzidimitriadou., E., Ioannidi-Kapolou, E., Lindrert, J., Sundin, Ö., Toth, O., Barros, H., Fraga, S., 2020. Intimate Partner Violence and Use of Primary and Emergency Care: The Role of Informal Social Support. *Health & Social Work*, vol 45 (2), pp. 91-100.

Dichter, M., E., Newman, B., Nyachogo, M., Bledsoe, V., 2020. Sharing the Mic in Domestic Violence Program Leadership: Expanding on Dr. Perlmutter's Call for Social Work Administration. *Journal of Health & Human Services*, 43 (4), pp. 346-358.

Dodd, J., 2021. On the Front Lines of Domestic Violence in America 'It's a Pandemic Within a Pandemic. *People*, vol 95(2), pp. 74-44.

Eesti Diakoonia. Sotsiaalprogrammid. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://diakoonia.eu/sotsiaalprogrammid/\[Kasutatud 04.04.2022\]](https://diakoonia.eu/sotsiaalprogrammid/[Kasutatud 04.04.2022])

Eesti Kohtuekspertiisi Instituut. *Ministrid panid paika uued kuritegevuse vastase võitluse prioriteetidid.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ekei.ee/et/uudised/ministrid-panid-paika-ued-kuritegevuse-vastase-voitluse-prioriteetidid/> [Kasutatud 18.10.2021]

Eesti vaimse tervise ja heaolu koalitsioon, 2016. VAIMSE TERVISE STRATEEGIA 2016 -2025. [Võrgumaterjal] Leitav: http://heakool.ee/wp-content/uploads/2016/04/Vaimse_tervise_heaolu_strateegia_2016-2025_30.03.2016.pdf [Kasutatud 10.05.2022]

Espelage, D., L., 2014. Ecological Theory: Preventing Youth Bullying, Aggression, and Victimization. *Theory Into Practice*, 53 (4), pp. 257-264.

Flick, U., 2009. *An introduction to qualitative research*. 4th ed. Thousand Oaks, CA.

Fraser, M., W., 1996. Aggressive Behavior in Childhood and Early Adolescence: An Ecological-Developmental Perspective on Youth Violence. *Social Work*, 41(4), pp., 347-361.

Freeland, J., 2020. Gendering Value Change: Domestic Violence and Feminism in 1970s West Berlin. *German History*, 38 (4), pp. 638-655.

Gao, X., Shen, J., Wu, H., Krenn, H., Y., 2019. Evaluating program effects: Conceptualizing and demonstrating a typology. *Evaluation and Program Planning*, 72, pp. 88-96

Gardner, J., 2015., Choice Theory: Gender Roles And Identity. *International Journal of Choice Theory & Reality Therapy*, 35 (1), pp. 31-36.

Geldschläger, H., Beckmann, S., Jungnitz, L., Puchert, R., Stabingis A., J., Dully, C., Kraus, H., Logar, R., Dotterud, P., K., Lorentzen, J., Schweier, S., 2010. European Intervention Programmes for Men who Use Domestic Violence: Overview and Standards. *Psychosocial Intervention*, 19 (2), pp. 181-190.

Gelles, R., J., 2007. The Politics Of Research Amily Court Review The Politics Of Research: The Use, Abuse, And Misuse Of Social Science Data—The Cases Of Intimate Partner Violence. *Family Court Review*, vol 45(1), pp. 42-51.

Goodmark, L., Nyanzi, S., 2021. Is criminalization the right response to domestic violence? *New Internationalist*, vol 533, pp. 48-50.

Haugas, S., Sepper, M-L., 2021. COVID-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele. Mõttekoda Praxis.

Hearn, J., 1998. *The Violences of Men: How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women*. London: SAGE Publications Ltd.

Hebert, A., Heron, J., Barter, C., Szilassy, E., Barnes, M., Howe, L., D., Feder, G., Fraser, A., 2021. Risk factors for intimate partner violence and abuse among adolescents and young adults: findings from a UK population-based cohort [version 3; peer review: 2 approved]. *Wellcome Open Research*, 5(176), pp. 2-31

Hollenshead, J., Dai, Y., Ragsdale, M., K., Massey, E., Scott, R., 2006. Relationship Between Two Types of Help Seeking Behavior in Domestic Violence Victims. *Journal of Family Violence*, 21 (4), pp. 271- 279.

J. A. Añez, J., C., Bandera, F., C., Ayala Ayala., L., R., Nevárez Moncayo, J., C., La Caridad Salabarría Roig, M., D., 2021. Neutrosophic Analysis of the Origin of Domestic Violence. *Neutrosophic Sets & Systems*, vol 44, pp. 26-34.

Justiitsministeerium 1. *Sotsiaalprogrammid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/teemalehed/sotsiaalprogrammid/> [Kasutatud 17.10.2021].

Justiitsministeerium 2. *Perevägivalla teoreetilised käsitlused*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/perevagivalla-teoreetilised-kasitlused> [Kasutatud 17.10.2021].

Justiitsministeerium, 2015. *Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015–2020*. [Võrgumaterjal]

Leitav:https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/vagivalla_ennetamise_strateegia_aastateks_2015-2020.pdf [Kasutatud 19.10.2021].

Justiitsministeerium, 2021. *Vägivallaennetuse kokkulepe 2021-2025*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/en/vagivallaennetuse-kokkulepe-2021-2025> [Kasutatud 17.11.2021]

Justiitsministeerium, 2019. Seletuskiri: Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/seletuskiri-kriminaalpoliitika-pohialused-aastani-2030> Kasutatud 04.04.2022]

Justiitsministeerium, 2021. Kuritegevusvastased prioriteedid. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/kuritegevusvastased-prioriteedid> [Kasutatud 10.05.2022]

Justiitsministeerium, 2022. Kuritegevus Eestis 2021. [Võrgumaterjal] Kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/perevagivald_ja_ahistamine_page.html [Kasutatud 08.04.2022].

Karakurt G., Whiting K., van Esch C., Bohlen SD., Calabrese JR., 2016. Couples Therapy for Intimate Partner Violence: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal Of Marital And Family Therapy*, nr 42, lk 567-583.

Karistusseadustik (2002) RT I, 30.12.2017, 29.

Kase, H., 2004. *Lähisuhtevägivald*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kesküla, T., 2012 *Perevägivalda vähendamisele suunatud sotsiaalprogrammide rakendamine Eestis*. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikool.

Krõlov, R., 2022. [E-kiri] (14.02.2022).

Levesque, D., A., Gelles, R., J., Velicer, W., F., 2000. Development and Validation of a Stages of Change Measure for Men in Batterer Treatment. *Cognitive Therapy & Research*, vol 24 (2), pp. 179-199.

Linno, M., Soo, K., Strömpl, J., 2021. *Juhendmaterjal perevägivalda vähendamiseks ja ennetamiseks*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/perevagivalda_ju_his_kovidele_veebi.pdf [Kasutatud 03.01.2022]

McCaskill, H., 2022. [E-kiri] (31.03.2022)

Miškulin, I., 2020. Economic Violence against Women in Croatia: A Comparative Study between Continental and Maritime County. *Collegium Antropologicum*, 44 (3), pp. 115-119.

Muravyeva, M., 2013. A king in his own household': domestic discipline and family violence in early modern Europe reconsidered. *History of the Family*, 13(3), pp. 227-237.

Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon (2011) RT II, 26.09.2017, 2.

Nanasi, N., 2020. Disarming Domestic Abusers. *Harvard Law & Policy Review*, vol 14 (2), pp. 559-608.

Ngui, V., P., A., Loïc, C., 2021. The acquisition of autonomy, through benevolence, of children who are victims of domestic violence. *Journal of Childhood, Education & Society*, 2 (2), pp. 194-199.

Orozco-Vargas, A., E., Venebra-Muñoz, A., Aguilera-Reyes, U., García-López, G., I., 2021. The mediating role of emotion regulation strategies in the relationship between family of origin violence and intimate partner violence. *Psicologia: Reflexão e Critica*, 34 (1), pp. 1-15.

Paarisuhte Rahulolu Edendamise Programm. PREP on üle maailma tunnustatud ja armastatud suhtlemise baasoskuste koolitus paaridele ja üksikisikutele. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://prep.ee/Kasutatud> 04.04.2022]

Pardeck, J., T., 1988. „An Ecological Approach for Social Work Practice.“ *Sociology & Social Welfare*, 15 (2), pp. 133- 142.

Politsei- ja Piirivalveamet. *Ennetusprojektid ja kampaaniad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid> [Kasutatud 17.10.2021].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2022. *Lähisuhtevägivald*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www2.politsei.ee/et/nouanded/lahisuhtevagivald> [Kasutatud 17.10.2021].

Praxis. *Ohvrikeskne lähenemine lähisuhtevägivalla juhtumites nelja Euroopa riigi näitel*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.praxis.ee/tood/ohvrikeskne-lahenemine-lahisuhtevagivalla-juhtumites-nelja-euroopa-riigi-naitel/> [Kasutatud 18.10.2021].

Prenzler, T., Fardell, L., 2017. Situational prevention of domestic violence: A review of security-based programs. *Aggression & Violent Behavior*, vol 34, pp51-58

Prokuratuur, 2018. *Lähisuhtevägivallakuritegudes läbiviidud kriminaalmenetluste analüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid> [Kasutatud 18.10.2021].

Reid, E., 2018. How the Personal Became Political: The Feminist Movement of the 1970s. *Australian Feminist Studies*, 33(95), pp. 9-30.

Ringkonnaprokuratuuride asukoha ja tööpiirkonna kehtestamine (2004) RT I, 06.01.2011, 6

Riigikohus. *Riigikohus selgitas lähisuhte mõistet karistusseadustikus*. [Võrgumaterjal] Leitav; <https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/riigikohus-selgitas-lahisuhte-moistet-karistusseadustikus> [Kasutatud 10.12.2021]

Rose, R., A., 2018. Multilevel Modeling in Family Violence Research. *Journal of Family Violence*, 33 (2), pp. 109-122

Rossmann, B. B. R. (2001). Longer term effects of children's exposure to domestic violence. In S. A. Graham-Bermann & J. L. Edleson (Eds.), *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, and social policy* (pp. 35–65).

Rural Health Information Hub, Ecological Models. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ruralhealthinfo.org/toolkits/health-promotion/2/theories-and-models/ecological> [Kasutatud 04.04.2022]

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A., 2012. Research Methods for Business Students (6th ed.). Pearson.

Shuler, C. A. 2010. "Male Victims of Intimate Partner Violence in the United States: An Examination of the Review of Literature through the Critical Theoretical Perspective." *International Journal of Criminal Justice Sciences (IJCJS)*, 5 (1), pp. 163–173.

Schut, R., A., Sorenson, S., B., Gelles, R., J., 2020. Police Response to Violence and Conflict between Parents and their Minor Children. *Journal of Family Violence*, 35 (2), pp. 117-129

Seelau, S., Seelau, E., 2005. Gender-Role Stereotypes and Perceptions of Heterosexual, Gay and Lesbian Domestic Violence. *Journal of Family Violence*, 20 (6), pp. 363-371

Siseministeerium, 2019b, Lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019-2023. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/lsv_memorandum_040719.pdf [Kasutatud 02.01.2021]

Sootak, J., 1998. Veritasust kriminaalteraapiani. Käsitlusi Kriminaalõiguse ajaloost. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS.

Sotsiaalkindlustusamet 2019. *Kampaania #meieajakangelane julgustab vägivaldses suhtes olijaid abi küsima*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/uudised/kampaania-meieajakangelane-julgustab-vagivaldses-suhtes-olijaid-abi-kusima> [Kasutatud 17.10.2021].

Sotsiaalkindlustusamet 1. *Ohvriabi ja ennetusteenused*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-huvitis/ohvriabi-ja-lepitusteenus#Ohvriabi> [Kasutatud 18.10.2021].

Sotsiaalkindlustusamet 2. *Tugi vägivallast loobumiseks*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-ennetustoo/tugi-vagivallast-loobumiseks> [Kasutatud 04.04.2022]

Sotsiaalministeerium, 2019, Sooline võrdõiguslikkus ja soopõhine vägivald. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.sm.ee/et/sooline-vordoiguslikkus-ja-soopohine-vagivald> [Kasutatud 02.01.2021]

Sotsiaalministeerium. *Istanbuli konventsiooni 10. aastapäev*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/news-related-files/istanbuli_konventsioon.pdf [Kasutatud 03.01.2022]

Sõnavägi. *Sõnaväega perevägivalla vastu*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://sõnavägi.ee> [Kasutatud 03.01.2022]

Tamm, K., Kruusement., A., 2019. LSV kuritegudes menetlus- ja karistuspraktika : Pärnumaa testprojekt 2018. Justiitsministeerium.

Teeviit. *Konverents „Lähisuhtevägivallast lähedalt ja kaugelt.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.teeviit.ee/event/konverents-lahisuhtevagivallast-lahedalt-ja-kaugelt/> [Kasutatud 17.10.2021].

Thorne-Finch, R., 1992. *Ending the Silence: The Origins and Treatment of Male Violence Against Women.* Toronto: *University of Toronto Press*

Peraica, T., Petrović, Z., K., Barić, Ž., Galic, R., Kozarić-Kovačić, D., 2021. Gender Differences among Domestic Violence Help-Seekers: Socio-Demographic Characteristics, Types and Duration of Violence, Perpetrators, and Interventions. *Journal of Family Violence*, vol 36 (4), pp. 429- 442.

Totten, M., 2000. *Guys, Gangs and Girlfriend Abuse.* Toronto: University of Toronto Press.

Towns, A., Parker C. & Chase, P., 2012. Constructions of masculinity in alcohol advertising: Implications for the prevention of domestic violence. *Addiction Research & Theory*, 20(5), pp. 389-401.

Ulman, A., Straus, M., A, 2003. Violence by Children Against Mothers in Relation to Violence Between Parents and Corporal Punishment by Parents. *Journal of Comparative Family Studies*, vol 34 (1), pp. 41-60.

United Nations. What Is Domestic Abuse? [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse> [Kasutatud 04.04.2022]

Vaiter. Miks „Hoolivad isad.“ [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vaiter.ee/hoolivad-isad/> [Kasutatud 04.04.2022]

Vaiter. Mis on programm „Naised vägivald?“ [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vaiter.ee/naised-vagivallata/> [Kasutatud 04.04.2022]

Vihmar, L., 2018. Lähisuhtevägivald ja selle käsitlemine Eesti Ekspressi, Eesti Päevalehe ja Postimehe veebiväljaannetes. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

World Health Organisation, 2021. Violence against women. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> [Kasutatud 04.04.2022]

Ülviste, 2018. Lähisuhtevägivallakuritegudes läbiviidud kriminaalmenetluste analüüs. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/LSV%20anal%C3%BC%C3%BCs%202018.pdf> [Kasutatud 04.01.2021]

Yarosh, N., Mateiko, N., Savchyn, M., Zamishchak, M., Zabolotska. S., Kulyk, V., 2021. Theories of a Stress-Coping Behavior: Searching for Neurocognitive Mechanisms. *BRAIN: Broad Research in Artificial Intelligence & Neuroscience*, 12(4), pp. 57-79.

Yin, R. K., 2014. Case Study Research. Design and Methods. 5 toim. s.l.:Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitlus Põhja Ringkonnaprokuratuuri III osakonna (abi)prokuröridele

Millises Põhja piirkonnas Te prokurörina töötate?

Lääne-Harju

Ida-Harju

Muu:

Kui pikalt olete olnud Põhja Ringkonnaprokuratuuri III osakonna prokurör?

Vähem kui 1 aasta

1-3 aastat

3-5 aastat

Rohkem kui 5 aastat

Muu:

Milline on hetkel Teie meelest LSV olukord Eestis?

Väga keeruline

Keeruline

Paremuse poole liikuv

Positiivne

Väga positiivne

Muu:

Milline on hetkel Teie meelest LSV juhtumite karistamispoliitika Eestis?

Leebe

Pigem leebe

Range

Liiga range

Other:

Milline on riigi suunitlus LSV juhtumite lahendamisel?

Kuidas suhtute LSV toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammidesse?

Milline on LSV juhtumite puhul sotsiaalprogrammide eeldatav mõju?

Millistel juhtudel saadate LSV toimepanijad sotsiaalprogrammi?

Millistesse sotsiaalprogrammidesse LSV toimepanijaid Põhja piirkonnas suunatakse?
Nimetage antud programmid.

Kas eelistate mõnd sotsiaalprogrammi teistest?

Milline on LSV toimepanijate suhtumine sotsiaalprogrammidesse?

Negatiivne

Ükskõikne
Pigem positiivne
Väga positiivne
Muu:

Kuivõrd toetavad LSV ohvrid toimepanijate saatmist sotsiaalprogrammidesse?

Ei toeta
Pigem ei toeta
Pigem toetavad
Toetavad väga

Millised on LSV juhtumitele mõeldud sotsiaalprogrammide positiivsed aspektid?

Tooge mõned elulised näited, kus LSV sotsiaalprogramm on selle läbinut positiivselt mõjutanud?

Millised on LSV juhtumitele mõeldud sotsiaalprogrammide negatiivsed aspektid?

Tooge mõned elulised näited, kus LSV sotsiaalprogramm pole enda eesmärki täitnud?

Kas sotsiaalprogrammid aitavad Teie kogemusel vähendada LSV toimepanija vägivaldsust ja muuta tema hoiakuid?

Jah, aitavad
Pigem aitavad
Pigem ei aita
Ei aita üldse
Muu:

Kas Teie meelest täidavad LSV toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid enda eesmärki (ehk sotsiaalprogrammi eeldatav mõju on kooskõlas reaalse tulemusega)?

Jah, eeldatav mõju on kooskõlas reaalse tulemusega
Eeldatav mõju ei ole alati kooskõlas reaalse tulemusega
Eeldatav mõju on vaid harva kooskõlas reaalse tulemusega
Eeldatav mõju ei ole kooskõlas reaalse tulemusega
Muu:

Milline on Teie kogemusel statistika- kui paljud LSV sotsiaalprogrammi läbinud panevad uuesti LSV teo toime? Võimalusel täpsustage.

Kas LSV sotsiaalprogramm aitab ära hoida uue vägivallaepisoodi lähisuhtes?

Ei aita
Mitte alati
Üldiselt aitab
Aitab kindlasti

Mida peaks Teie hinnangul sotsiaalprogrammides/ nende rakendamises muutma, et nende tõhusus kasvaks?

Soovi korral võite siia enda muid mõtteid ja ideid sotsiaalprogrammide, lähisuhtevägivalla või muu teemakohase kohta jagada.

Lisa 2. Ankeetküsitlus Põhja piirkonna ohvriabitöötajate seas

Küsitlus ohvriabitöötajate seas

Kui kaua olete töötanud Põhja piirkonnas ohvriabitöötajana?

Alla 1 aasta

1-2 aastat

Üle 2 aasta

Muu:

Kes vajavad kõige rohkem ohvriabiteenust?

Naised

Mehed

Nii naised kui mehed

Muu:

Mis läbi ohvrid Teieni kõige enam pöörduvad?

Tulevad ise

Pereliige/sõber/tugiisik on soovitanud

Läbi riikliku sekkumise (politsei, prokuratuur, kohus)

Muu:

Kuidas ja mil määral puutute kokku LSV sotsiaalprogrammidega?

Kui tihti saadate lepituse raames LSV toimepanija sotsiaalprogrammi?

Kas eelistate mõnd sotsiaalprogrammi teistest?

Milline on Teie meeles LSV sotsiaalprogrammide eeldatav mõju?

Milline on LSV ohvrite suhtumine sotsiaalprogrammidesse?

Negatiivne

Neutraalne

Positiivne

Väga positiive

Muu:

Milline on LSV toimepanijate suhtumine sotsiaalprogrammidesse?

Negatiivne

Neutraalne

Positiivne

Väga positiivne

Muu:

Mis on Teie meelest LSV sotsiaalprogrammi kõige suurem väljakutse?

Kui olete lepituskokkuleppena saatnud LSV toimepanija sotsiaalprogrammi ning peale järelevalveperioodi programmiläbiviijaga kontakteerute, siis milline on üldine programmiläbiviija tagasiside ?

Kui olete lepituskokkuleppena saatnud LSV toimepanija sotsiaalprogrammi ning peale järelevalveperioodi ohvriga kontakteerute, siis milline on üldine ohvri tagasiside ?

Tooge mõned elulised näited, kus LSV sotsiaalprogramm on avaldanud positiivset mõju.

Tooge mõned elulised näited, kus LSV sotsiaalprogramm pole avaldanud soovitud mõju.

Kas sotsiaalprogrammid aitavad Teie kogemusel vähendada LSV toimepanija vägivaldsust ja muuta tema hoiakuid?

Jah, aitavad

Pigem aitavad

Pigem ei aita

Ei aita üldse

Kas Teie meelest täidavad LSV toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid enda eesmärgi (ehk sotsiaalprogrammi eeldatav mõju on kooskõlas reaalse tulemusega)?

Jah, eeldatav mõju on kooskõlas reaalse tulemusega

Eeldatav mõju ei ole alati kooskõlas reaalse tulemusega

Eeldatav mõju on vaid harva kooskõlas reaalse tulemusega

Eeldatav mõju ei ole kooskõlas reaalse tulemusega

Mida peaks Teie hinnangul sotsiaalprogrammides/ nende rakendamises muutma, et nende tõhusus kasvaks?

Soovi korral võite siia enda muid mõtteid ja ideid sotsiaalprogrammide, lähisuhtevägivalla või muu teemakohase kohta jagada.

Lisa 3. Ankeetküsitlus sotsiaalprogrammi grupijuhtide seas

Küsitlus sotsiaalprogrammi grupijuhtide seas

Kaua olete LSV sotsiaalprogrammi läbijaid juhendanud?

Vähem kui aasta

1-2 aastat

Üle 2 aasta

Muu:

Kes on Teie sotsiaalprogrammi läbijad?

Naised

Mehed

Segagrupid

Olen juhendanud nii naisi kui mehi

Muu:

Mis kaudu programmi läbijad Teie programmi tavaliselt satuvad?

Tulevad vabatahtlikult

Nende partner on soovitanud/nõudnud

Politsei/prokuratuur/kohus on pannud kohustuse

Muu:

Milline on LSV juhtumite puhul sotsiaalprogrammide eeldatav mõju?

Milline on LSV toimepanijate suhtumine sotsiaalprogrammidesse?

Negatiivne

Ükskõikne

Pigem positiivne

Väga positiivne

Mis on Teie meelest LSV sotsiaalprogrammi kõige suurem väljakutse?

Palun nimetage enda kogemusest LSV sotsiaalprogrammi (selle läbiviimise) positiivseid külgi.

Palun nimetage enda kogemusest LSV sotsiaalprogrammi (selle läbiviimise) negatiivseid külgi.

Kas sotsiaalprogrammid aitavad Teie kogemusel vähendada LSV toimepanija vägivaldsust ja muuta tema hoiakuid?

Jah, aitavad
Pigem aitavad
Pigem ei aita
Ei aita üldse
Muu:

Kas Teie meelest täidavad LSV toimepanijatele mõeldud sotsiaalprogrammid enda eesmärki (ehk sotsiaalprogrammi eeldatav mõju on kooskõlas reaalse tulemusega)?

Jah, eeldatav mõju on kooskõlas reaalse tulemusega
Eeldatav mõju ei ole alati kooskõlas reaalse tulemusega
Eeldatav mõju on vaid harva kooskõlas reaalse tulemusega
Eeldatav mõju ei ole kooskõlas reaalse tulemusega
Muu:

Milline on programmi läbinute tagasiside sotsiaalprogrammile?

Milline on Teie meelest sotsiaalprogrammide reaalne mõju nende läbinutele?

Mida peaks Teie hinnangul sotsiaalprogrammides/nende rakendamises muutma, et nende tõhusus kasvaks?

Soovi korral võite siia enda muid mõtteid ja ideid sotsiaalprogrammide, lähisuhtevägivalla või muu teemakohase kohta jagada.